

**Zoitsa Mitreva
Veritsa Costova
m-r Iana Mihailova**

LIMBA SHI CULTURA A ARMĂNJLOR

TI CLASA IX

nau anj educatsii primară

Scopia, anlu 2020

Numă shi paranimă a autorlor:
Zoitsa Mitreva

Veritsa Costova
m-r Iana Mihailova

Numă shi paranimă a retsenzentsălor:
d-r Marian Marcovich

m-r Maia Shteriova

Lena Nicolovsca

Numă shi paranimă a ilustratorlui:
Maia Tsvetsova

Numă shi paranimă a lectorului:
Daniela Ghiorghieva

Modificari a manualui ti tipuseari:
Gjorgji Titiev

Ăndridzearea grafică shi tehnică ti tipuseari:
Gjorgji Titiev

Cu detsizii ti aprucheari a manualui ti distsiplina Limba shi cultura a Armănjlor, clasa VIII nr.22-1536/1 di 14.10.2016 adusă di Comisia natsională ti manuali shi Solutsia ti prilundzeari a validitatiljei a Detsiziiljei ti dari izini shi ufiliseari a manualui sum numir 26-264/6 di 11.05.2021

ПРЕДГОВОР

Овој учебник, изготвен врз основа на Наставниот план за деветгодишното основно образование, Концепцијата за учебници за основно и средно образование и Наставните програми за изборниот предмет Јазик и култура на Власите, е наменет за учениците од IX одделение кои избрале да го изучуваат овој предмет.

Учебникот, согласно целите и содржините на Наставната програма по предметот Јазик и култура на Власите за IX одделение, е организиран во десет тематски целини, а секоја целина е составена од шест страни на кои покрај дијалози, текстови и кратки ситуации во врска со темата, има и прашања за писмено и усмено разбирање, прашања за поттикнување на конверзацијата на дадената тема помеѓу наставникот и ученикот и помеѓу самите ученици. Секоја целина има страна „Да зборуваме за јазикот“ на која има кратки објаснувања за одредени јазични функции со што постепено, следејќи спирална прогресија во усвојувањето на граматичките содржини, се започнува со кратко повторување на одредени граматички содржини, се продлабочуваат истите и се воведуваат нови содржини кои се усвојуваат на ниво на препознавање, знаење или примена, секако, сè во согласност со возраста и развојот на учениците.

Шестата страна од целината е посветена на културата на Власите и овде најдоа место, песни од народното творештво, нови авторски песни, информација за минатото на Власите, за влашки видни субјекти кои се значајни на полето на образованието, литературата, хуманизмот и др.

После петтата и десеттата целина се дадени тестови за формативна проверка, кои многу лесно можат да се изменат и да се изготват инструменти за сумативно оценување, што во голема мера ќе им помогнат на наставниците во секојдневната работа.

По вториот тест за проверка следи еден тест за самооценување со кој учениците ќе можат сами да си го проверат напредувањето.

Следи краток преглед на граматичките содржини во учебникот со превод на македонски јазик, како и листа на изменети глаголи во повеќе времиња.

На крајот на учебникот има и страни за фотокопирање, кои содржат најразлични вежби во врска со секоја тема, а во функција на повторување и проширување на веќе стекнати знаења, стекување на нови знаења, како и развивање на вештините кои се во основа на изучувањето на еден јазик, односно, слушање, говорење, читање и пишување. Има и клуч за одговорите на вежбите од овој дел на учебникот, а следи и речник на нови зборови и изрази.

Учебникот изобилува со разновидна иконографија која е во функција на темата која се обработува, но и во согласност со возраста и интересите на учениците и има за цел да ја поттикне љубопитноста кај ученикот за стекнување на нови знаења и развивање на вештини потребни во секојдневието.

Се надеваме дека овој учебник ќе им помогне на наставниците по Јазик и култура на Власите да ја реализираат наставата по овој предмет и да ја поттикнат мотивацијата кај своите ученици за изучување на влашкиот јазик, за спознавање на културните вредности на оваа заедница.

Сепак, сметаме дека неопходно е да се предвиди и изготвување на Прирачник за наставниците каде подетално ќе им се образложи како да се обработи секоја целина со цел подобра реализација на целите на Наставната програма.

Од авторите

UNITĂ 1

Scularlu:

- achicâseashti shi zburashti pi tema egalitatea anamisa di fimeili shi mascurlji tu sferi diferenti di banã;

- cãftari icã exprimari ljirtari;

- conjunctivlu perfectu - nivel di ricunushteari;

-**PLĂNGULA ARMĂNJLOR**-
Frândzã 7-12

UNITĂ 2

Scularlu:

- ânveatsã ti reghionili, zburashti ti un reghion, adarã descriptsii a peizajilor;

- cãftari/adrari descriptsii, dari pozitsia gheograficã;

- li distengheadzã shi li ufiliseashti pronumili di complementul di obiectu directu shi indirectu;

- **ADETS TI PASHTILI** -
Frândzã 13-18

UNITĂ 3

Scularlu:

- achicâseashti texturi ti artã, turlii di arti, stiluri di pictuari, cãnãscuts pictori;

- exprimari hipotezã, aflari simbolica a lucrilor;

- conditsionalu perfectu, formari shi ufiliseari;

-**NICOLA MARTINOSCHI** -
Frândzã 19-24

UNITĂ 4

Scularlu:

- achicâseashti texturi shi zburashti ti comunicatsia pit mreجلي pi Internet, un fenomen sotsial;

- li explicheadzã diferentsa shi ufilisearea a diferentilor modusi di comunicari;

- forma pasivã tu limba armãneascã, formari shi ufiliseari;

- **PITU GULI** -
Frândzã 25-30

UNITĂ 5

Scularlu:

- achicâseashti shi zburashti pi tema ti ideologia, relighia shi politica ca parti di bana sotsialã;

- exprimari pistipseari, aveari pistonini tu vãrã persoanã icã tu vãrnã lucru;

- li distengheadzã tipurili di propozitsii;

- **MITE COSTOV PAPULI** -
Frândzã 31-38

REVIZII I
39-41

UNITĂ 6

Scularlu:

- achicãseashti texturi shi zburashti ti lucrì di cari omlu easti adictu tu bana di cafi dzuã;
- zburashti ti lucrì pozitivi icã negativi, explicã pozitsia a lui;
- li distengheadzã elementili a propozitsiiljei shi rolja a lor;

- **ANDREI BAGAV** -

Frãndzã 43-48

UNITĂ 7

Scularlu:

- achicãseashti vocabular ti profesii shi ti actsiuni ligati di yinator;
- poati s-achicãseascã shi s-u exprimã vrearea shi intentsia a lui ãn ligãturã cu profesia;
- li distengheadzã formili di prota, a II shi a III conditsii (conditsionalu tu frazi);

- **NUSHI TULJU** -

Frãndzã 49-54

UNITĂ 8

Scularlu:

- dghivãseashti, achicãseashti texturi pi tema: tihea tu bana a omlui, urãri shi expresii ti harau;
- shtii s-oarã tihi shi suxes, s-exprimã harau ti lucrì di cafi dzuã;
- li distengheadzã formili di complementul sircomstantsial shi ufilisearea;

- **ARMÃNJ MÃRATS** -

Frãndzã 55-60

UNITĂ 9

Scularlu:

- achicãseashti texturi ligati di inovatsii shi cãnãscuts inovatori Armãnj tu sfera di shtiintsã;
- shtii s-exprimã admirari cãtrã lucrulu alãntori;
- li distengheadzã tipurli di frazi tu limba armãneascã;

- **GHEORGHE MURNU**

-Frãndzã 61-66

UNITĂ 10

Scularlu:

- zburashti ti programã la canali di televiziì, turlii di emisii di cafi dzuã;
- shtii s-exprimã preferentsã shi s-da giuiapi ti ispetea;
- u shtii arada a zboarãlor shi rolja a lor tu propozitsia;

- **MIHAIL BOIAGI** -

Frãndzã 67-72

REVIZII II

73-75

Aa	Ãã	Bb
Cc	Dd	Ee
Ff	Gg	Hh
Ii	Jj	Kk
Ll	Mm	Nn
Oo	Pp	Qq
Rr	Ss	Tt
Uu	Vv	Ww
Xx	Yy	Zz

ci = чи	lj = љ
ce = че	nj = њ
chi = чи	ts = ц
che = че	sh = ш
gi = ги	y+i/e = j
ge = ге	i+a,o,u+vocal = j
ghi = ги	dz = s
ghe = ге	c = к
	j = ж

UNITA 1 IDGHI DA ... MA DIFERENTI!

*Egalitati anamisa di
fimeilji shi mascurlji tu
diferenti sferi di bana*

**TEMA :
VOCABULAR**

*Caftari icã exprimari
ljirtari*

COMUNICATSII

*Conjunctivlu perfectu (compus
tricut) - nivel di ricunushteari*

GRAMATICA

UNITA 1 IDGHI DA ... MA DIFERENTI!

Anchetă: Tsi minduits desi fimeili shi mascurlji lipseashti, dealihea, tu tuti sferi s-hibă idghi?

Cola, 69 di anj

Ljertats, ma nu pistipsescu tu atsea teză ti egalitati! Natura nu nă adră idghi, him diferenti shi ashí lipseashti s-nă comportăm. Ari sferi iu fimeili suntu ma buní, ma mintimeni, ma ari sferi iu bārbatslji suntu ma bunj. Ari extsepsi shi vārā muljeari va u aflats tu sferā di bārbats icā invers. Ma, deviza a mea easti cā: Ma s-lipsea s-earam idghi, nu va nă adra diferentsā!

Iana, 33 di anj

Da, apsolut! Fimeili shi mascurlji lipseashti, dealihea, tu tuti sferi s-hibă idghi, ma tsicara cā atsea nu sã spuní public, nu totna shi nu pisti tut easti ashí. Tu multi sferi fimeili nu suntu ghini vinití di parti a mascurlor. Caftu ljirtari di tuts tsi nu intră tu aestā categorii, ma, ān practic mascurlji nu lí vor icā s-aspar di mintimenili muljeri.

Dina, 37 di anj

Io minduescu cā nu lipseashti ahāt multu sã zburām pi aestā temă. Dealieha, ari discriminari a muljerlor tu vārā sferi ma, idghea ari shi discriminari a mascurlor tu alti, ashí cā nu lipseashti s-mutām ahātā giāfă ti aestā temă. Ljartats-nji ma s-alutuescu ma, shtits cāti situatsii di mobing ari di partea a muljerlor cātră mascurlji?

Elena, 15 di anji

Nu am minduită pi tema aestā ma, tora ti tora, nu am vidzută icā duchitā discriminari cātră miní di ispeti cā escu fimeai. Eee, ghini, mama a mea ari ma mari pistusini tu fratili a mel ma, poati cā el easti shi ma serios shi ari ma buní rezultati tu ānvitsari. Tu educatsii nji si pari cā tuts him egalj.

I. Cari di persoanili anchetati au mindueari:

Negativă _____

Pozitivă _____

Neutră _____

II. Spuni cu a tali zboară tsi mindueshtsă ti cafi ună di aesti persoani ti egalitatea anamisă di muljerli shi mascurlji!

III. Cu cari eshtsă sinfun tini? Shi titsi?

Ljertats! Pardon!

Caftu ljirtari...

S-nă ljartats
nishtearea...

Vă ljertăm....

Tsã pardonedz
alatusea a ta...

DZUA INTERNATSIONALĂ A MULJERLOR

Natsionili Uniti ahurhiră s-u ânseamnă dzuă internatsională a muljerlor pi 8 di Martsu anlu 1975. Tu tuti documenti internatsionali ân ligătură cu egalitatea a muljerlor s-asiguredză egalitatea pi ma multi planuri: politic, sotsial, profesional, ândrepturli a omlui...

Scamnul a Organizatsiiljei a Natsiunilor Uniti

Telefonea asună. Ună doamnă ma tricută apândăseashti!

Doamna: Alo, cari easti? Alo, zbura, tsi tats ...

Zoia: Maie, io escu Zoia! Ascultă, am ună harau, ază u-loai diploma ti injenjer! Uraaa, multu escu hârsită!

Doamna: Zoe, tsi tsă lipseashti atsea diplomă? Atsel lucru nu easti ti feati la loc.

Zoia: Maie, tsi zburăshtsă?! Ază bânăm tu altu chiro, tuts him ună, shi ficiori shi feati.

Doamna: Ghini, ghini nipoata a mea, ashi s-hibă. Ai s-tsă hibă cu tih diploma shi ma aghonja lucru s-affi. Mi mărescu cu tini!

Zoia: Hâristo, hâristo, maie a mea vrută. Adio shi videari bună.

I. Ântsercljeadză-u apandăsea corectă:

1. Zoia zburashti cu: a/ mama-sa, b/ ună soatsă, c/ cu babă-sa.
2. Năutatea tsi u spuni easti: a/ bună, b/ nibună, c/ ni buna ni nibună.
3. Zoia amintă: a/ premii, b/ diplomă, c/ loto.

II. Ângrăpsea cari di frazili suntu:

	Corecti	Alutusiti	Nu easti spusă
1. Zoia dipisi studii univerzitari.	_____	_____	_____
2. Zoia easti hârsită.	_____	_____	_____
3. Maia mindueashti că aestă profesii nu easti ti feati.	_____	_____	_____
4. Zoia spuni ti egalitatea anamisa di sexuri.	_____	_____	_____
5. Babă-sa s-măreashti cu nipoata a ljei.	_____	_____	_____

UNITA 1 IDGHI DA ... MA DIFERENTI!

TESTU TI EGALITATI

1 poen 2 poeni	Hits sinfunj cã egalitatea anamisa di mascurlji shi fimeili easti realizatã. <i>Icã minduits cã ari nica multi lucri ti adrari.</i>
1 poen 2 poeni	Vrets s-armãnã bãrbatslji ãn cap a Statlui a vostru. <i>Icã vrets unã dzuã unã doamnã s-easã ãn cap.</i>
1 poen 2 poeni	Hits multu siguri cã bãrbatslji suntu multu ma activi tu lucãrli di menagimentu. <i>Icã minduits cã mascurlji nu suntu ma bunj di muljerli pi aestu plan.</i>
1 poen 2 poeni	Minduits cã ari tut ma multu shi ma multu alãsari cã muljerli suntu independenti. <i>Icã minduits cã muljerli shi bãrbatslji va s-vor ma multu, cara s-aibã, dealihea, egalitati anamisa di elji.</i>
1 poen 2 poeni	Minduits cã canã oarã nu va-s aibã idghi salarii ti bãrbatslji shi muljerli. <i>Icã minduits cã dealihea lipseashti s-aibã egalitati tu aestu domen.</i>
1 poen 2 poeni	Minduits cã ari ma multi debati pi aestã temã di cãt tsi lipseashti. <i>Icã minduits cã lipseashti s-aibã ma multi debati ti egalitatea anamisa di muljerli shi bãrbatslji.</i>

Muljeari – pilot

Barbat cari adarã mãcãri

Muljeari - menager

Cara s-avets di 1 - 6 poeni, va s-dzãcã cã hits traditsional shi nu hits ti egalitati pisti tut anamisa di fimeili shi mascurlji. Nu vrets alãxeri tu comportamentul shi ma sigur vã duchits cãndu lucãrli armãn cum li shtits. Ispetea ti tuti problemi ti voi easti independentsa a muljerlor.

Cara s-avets di 7 - 12 poeni, voi hits pi dau, ari sferi iu minduits cã lipseashti s-aibã egalitati anamisa di fimeili shi mascurlji ma, ari alti iu minduits cã nu poati s-aibã egalitati totalã, ghegeneralizari.

Cara s-avets di 13 - 18 poeni, voi hits ti egalitati apsulutã, egalitati pisti tut shi totna. Minduits cã nica ari sferi iu lipseashti s-popularizeadzã ãndreptul a muljerlor ti egalitati.

I. Tu cari di aesti grupi eshtsã tini?

II. ãngrãpsea tsi mindueshtsã ti cafi unã di aesti constatatsii!

Să – zburăm ti limba

CONJUNCTIVLU PERFECTU

Conjunctivlu perfectu easti un timpu compus cari s-formează cu **conjunctivlu prezentu di verbul agiutător am shi partitsiplu** (forma feminin singular) **di verbul conjugat**:
 I conj.: s-am lucrată, s-ai lucrată, s-aibă lucrată, s-avem lucrată, s-avets lucrată, s-aibă lucrată;
 II conj.: s-am cãdzută, s-ai cãdzută, s-aibă cãdzută, s-avem cãdzută, s-avets cãdzută, s-aibă cãdzută;
 III conj.: s-am faptă, s-ai faptă, s-aibă faptă, s-avem faptă, s-avets faptă, s-aibă faptă;
 IV conj.: s-am durnjită, s-ai durnjită, s-aibă durnjită, s-avem durnjită, s-avets durnjită, s-aibă durnjită.

VERBI AGIUTĂTOARI

ARI

s-am avută
 s-ai avută
 s-aibă avută
 s-avem avută
 s-avets avută
 s-aibă avută

EASTI

s-am fută
 s-ai fută
 s-aibă fută
 s-avem fută
 s-avets fută
 s-aibă fută

VA

s-am vrută
 s-ai vrută
 s-aibă vrută
 s-avem vrută
 s-avets vrută
 s-aibă vrută

Forma negativă: s- + nu + verbul conjugat: s-nu-am vrută, s-nu-ai lucrată, s-nu-aibă tricută, s-nu-avem durnjită, s-nu avets avdzătă.

Ex.:

1. **S-am lucrată**, va tsă spuneam.
2. **S-aibă avdzătă**, va sã shtea titsi easti zbor.
3. **S-aibă avdzătă**, va s-zbura altã turlii.
4. **S-avets durnjită**, va s-earats discurmats.
5. **S-avem vrută**, lucrulu va s-eara dipisit.

Forma negativă:

1. **S-nu-am vrută**, nu ari s-yineam.
2. **S-nu-ai tăcută**, nu va s-avea problemi.
3. **S-nu-avem fută** aclo, nu ari s-videam.
4. **S-nu-avets avută** ciasuri, va nji spuneats.

I. Completeadzã-li frazili cu verbili tu conjunctiv perfectu: s-avets avdzătă, s-nu-aveam durnjită, s-ai vrută, s-aveam lucrată, s-nu-aibă tăcută.

1. Ma ghini va s-eara _____ ti aestu lucru.
2. _____, va s-amintam multsã pãradz.
3. Desi poati _____ ti aestã harau?
4. Tini _____ va ti dutseai la sculii.
5. Va s-avdzam _____.

DI CULTURA A ARMĂNJLOR

PLĂNGULA ARMĂNJLOR

Oi-lele shi oi-bobo,
plăngu oclji di un căimo,
plândzi sh-inima-nj did or,
ca birbiilu dit nior;
Că anlu aestu multu arău,
nă lo vetea Dumidză,
nă lo turmili di oi,
o, ca vai, ca vai di noi!
Cătră iu s-nirdzem noi nu shtim,
nu putem di aoa s-fudzim,
că him corghi sh-dispuljeats,
oi-lele, Armănj mărats...!
Njel tu arnjiu nu azgheară dut,
jilos plândzi arnjiulu tut!
Plăngu sh-lailji Fărshirots,
cu Armănjlji alantsă tots,
că nu au oi tră s-bagă stânj,
zghilescu muntsălji sh-lailji cãnj,
că nu avdu cloputi shi flueri,
tsi mash sushciri di muljeri,
tsi nu au pãni tră ficiori
nitsi cãt pulj cãlãtori...
Picurarlji plăngu di dor,
oi-bobo pri dorlu a lor!
Plăngu ca oili fãrã di njelj,
tsi s-adarã shcrets di elji?

Nu au nitsi noatinj, ni barbets,
ti ljea njilã pri iu tsi s-trets,
cãndu vedz ca cãmpul tut
dispuljeat arması dut,
di cupiili tsi-l umplea
cãndu dit muntsã dipunea.
Cãti aleapsim, li hãrzim,
oh, gileplu ta s-pãltim,
sh-mash cãrlidzili nã aveam,
oi-lele, cãtrã iu s-nirdzeam?
Va s-inshim cu furlji tots,
s-nã fãtsem cu cuclu sots,
shi ca shcretlu atsel di cuc,
tsi pi dãrmili di nuc,
sh-plândzi dorlu ânvirinat
va s-plândzem di tru hıcat
laili turmi tsi chirum
oi-bobo, pãnã murim...!

Poezii di Nushi Tulju

I. Adrats analizã a cãnticlu «Plăngul a Armănjlor»!

II. Apãndãsea pi ântribãrli aesti:

1. Cari easti motivlu a poetlui Nushi Tulju tu cãnticlu «Plăngul a Armănjlor»?
2. Titsi anlu atsel easti multu arău ti Armănjlji?
3. Titsi zghilescu muntsălji shi cãnjli tu aestu cãntic?
4. Tu loc di clopati shi flueri, tsi s-avdi pit muntsălji?
5. Titsi jilescu picurarlji Armănj?

UNITA 2 REGHIONI CĂNĂSCUTI

*Reghioni, zburari ti un
reghion, descripsiú a
peizajilor*

**TEMA :
VOCABULAR**

*căftari/adrari descripsiú,
spuneari pozitsiú gheografică*

COMUNICATSII

*Complementu di obiectu directu
shí indirectu*

GRAMATICA

UNITA 2 REGHIONI CĂNĂSCUTI

VIZITĂ A YINARIILJEI POPOVA CULA

Yinaria Popova Cula, tu reghionlu di Ticvesh, aproapea di cāsābālu Demir Capia.

Dimitri: (Nicuchirlu a yinariiljei): Bunā dzuā shi ghinivinit tu complexlu a nostru, cari s-aflā tu nai ma mushatlu reghion tu statlu a nostru!

Ghidlu a grupaljei di turishtsā: Ghini vā aflām! Natura anvārliga easti extraordinarā! Pistipsescu shi yinlu easti ashi. Aestā u avem achicāsītā nica di multu.

Dimitri: Enologlu a nostru va vā spunā tut ān ligăturā cu adrarea a yinlui!

Hans: Desi prota putets s-na spunets iu nā aflām, tu cari parti di Machidunii?

Dimitar: Yinaria Popova Cula shi ayinjurli s-aflā tu padea di sud, tu partea di ascapitat a cāsābālu Demir Capia. Caracteristica alushtui reghion easti mări plantaji di ayinjuri, ashtirnuti pit ohtsārli di anvārliga. Vecljilji bānātori dit aestu reghion ninti multi ets u ahurhirā traditsia ti adrari yin cu analtā calitati.

Anghela: Di cari sortā lu adrats yinlu?

Enologlu: Stanushina easti veaclji sortā di auā, sortā machiduneascā autohtonā, cari poati s-aflā mash tu reghionlu di Ticvesh. Yinaria Popova Cula u ari atsea tinjii s-hibā unielu productor alushtui yin tu tu Machidunii shi tu lumea tutā.

Hans: Ti aestu loc mini shtiu unā istorii interesantā. Am avdzātā cā Vāsijelu Alexandar Caraghiorghевич, prota, li siminā a lui ayinji tu aestu reghion cā dit aestu reghion poati sā scoatā yin cu nai ma analtā calitati.

Dimitri: Atsea easti dealihea. Tu atsel chiro, Vāsilia a lui lu acatsā Balcanlu tut shi el, Vāsijelu Alexandar avea posibilitati s-u aleagā nai ma buna locatsii shi dupu dimāndārli di a lui oaminj, el adutsi detsizii shi lu aleadzi microreghionlu di Demir Capia ca locatsii idealā ti a lui ayinji. Ma, Demir Capia, nutritā pit istorii, multu easti alāxitā. Cu scupo s-u tsānem traditsia shi valorli istoritsi, pi aestā teritorii u adrām yinaria cari u mushuteadzā cula impozantā, analtā 17 di metri cu numa Popova Cula dupu idghul obiectu istoric cari ma ninti s -ufilisea ca observatorii importantā pi calea Scopia-Sārunā. Popova Cula deadun cu Begova Cula, eara nai marcantili obiecti tu atsel chiro, ma tsiva ma amānat eara surpati. Vrum s-lu ānljem spiritlu a chiroului istoric.

I. Apāndāsea pi aesti āntribāri!

1. Tsi easti Popova Cula?
2. Iu s-aflā yinaria Popova Cula?
3. Spuni pi shcurtu ti istoriatlu a yinariiljei Popova Cula?
4. Di cari sortā autohtonā di auā s-adarā yin tu aestā yinariii?
5. Titsi s-ufilisea ma ninti Popova Cula?

II. Tsi pots sā spunji tini ti reghionlu a tāu (pozitsii, natura, reljef)?

Reghionlu easti
extraordinar!

Caracteristica alushtui
reghion...

Nā aflām tu
reghionlu....

MUSHATLU PEIZAJ TU PARTEA DI ASCAPITAT ALI MACHIDUNII

I. Ninti s-lu dghivāseshtsā textul, spuni tsi shtii ti partea di ascāpitat ali Machidunii, ti peizajlu, ti natura, ti flora shi fauna...

Mita: Partea di Ascāpitat ali Machidunii ari mushatā naturā, chischina havai shi limbidi aruuri. Aestu reghion easti avut cu culturā diferentā, cu multi limbi shi cu avutā istorii.

Tu aestā parti di statlu a nostu s-aflā nai ma cānāscutlu Parcu Natsional «**Pelister**» cari easti avut cu multi formi di relief, adrati pit multi complicati protsesi naturali. Aoatsi putem s-strāvāsim multu balti, aruuri, a nai ma mări impresii alasā flora shi fauna cari suntu raritet natural, diferenti, heterogheni, a ari shi multi endemi cari nu pot s-strāvāseascā tu altu loc pit lumea tutā. Flora tu Parcul Natsional «Pelister» cu a ljei diverzitati shi colorit easti cu nai ma mari valoari shi lu tradzi intereslu a expertsālor, oaspitslji shi tuts atselji cari u vor natura.

Tu partea di Ascāpitat ali Machidunii ari multi buni conditsii shi ti developari a turizmolui rural, iu nica s-tsāni veacljea traditsii machiduneascā, iu s-aveaglji shi s-promoveadzā vecljili adets machiduneshtsā, ma shi adetsli a tutolor comunitāts etnitsi cari bāneadzā tu aestu reghion, cum suntu Arbineshlji, Turtsālji, Armānjli, Romlji shi ashi ma anclo.

Sia: Ovce Pole easti cāmpu cari s-aflā tu mesi a statlui a nostu, di stānga parti a ruului Vardar. Tu aestu cāmpu s-aflā comunili Sveti Nicola shi Lozovo. Terenlu a cāmpului easti bāgat, cu njits ohtsāri tu partea di aratsili shi tu mesi. Pit aestu reghion treatsi calea maghistrālā Veles-Shtip. Tu aestu cāmpu, veara easti cāldurā, yiarna easti arcoari, cāti vārā oarā ari multu analti shi multu apusi temperaturi, a toamna shi primveara temperaturili suntu di mesi. Cāmpul di Ovce Pole easti un di nai ma mārli cāmpuri ti productsii yiptu, ma ari shi alti culturi. Tu aestu cāmpu multsā di bānātorlji tsān tutiputā, oi, vāts, ma s-tsān shi gāljinii. Nai ma developatā industrii easti industria ti mācari, ari fabrici ti productsii untulemnu, ari lāptāri, a developatā easti shi industria ti producti di carni.

II. Aflā-li informatsiili tsi s-caftā shi bagā-li tu tabela di ma-nghios:

<i>Reghion</i>	<i>Caracteristichi naturali</i>	<i>Reljef</i>	<i>Culturi di agrar</i>	<i>Spetsifichi</i>
Partea di Ascāpitat				
Ovce Pole				

III. Dā apandāsi pi āntribārli ligati cu textul di ma-nsus!

1. Tsi easti atsea tsi lji tradzi turishtsālji ta s-yinā shi s-u viziteadzā Republica Machidunia?
2. Cu tsi easti avutā partea di Ascāpitat ali Machidunii?
3. Cari easti nai ma cānāscut Parcul Natsional tu partea di Ascāpitat ali Republica Machidunia?
4. Catsi suntu flora shi fauna tu aestu reghion?
5. Catsi turizmu poati s-developpeadzā tu partea di Ascāpitat ali Machidunii?

UNITA 2 REGHIONI CĂNĂSCUTI

CĂNĂSCUTI REGHIONI TU MACHIDUNII

Pelagonia

Pelagonia easti nai ma marli câmpu tu Machidunii cu 4000km². Tu câmpul s-ducheashti clima continentală, ma cati vără oară, yiarna, temperaturili suntu multu apusi. Pit câmpul Pelagonia cură aruulu Tsărna, a nai ma mări căsăbadz tu aestu reghion suntu Bituli shi Părlep. Pelagonia easti nai ma marli câmpu tu ... tu Machidunii ti

productsii yiptu, a ari shi culturi industriali. Anvârliga di Părlep nai ma multsă lucreadză tătumi, a tu partea pi ninga aruulu ari tseapi shi piperchi. Di tutipută nai ma multu s-tsân vâts, că ari mushati livădz avuti cu iarbă. Pi ninga atsea s-tsân shi oi, a ma niheam căpări. Tu aestu reghion s-află TEC «Bituli» cari producteadză 60% di energhia electrică tu electrică tu Machidunii. Ti developari alushtui reghion, di ahorghea importantsă easti adrarea a zonâljei industrială «Jabeni», aproapea di Bituli.

I. Caftă informatsii pi Internet ti alti reghioni tu Machidunii (ca exemplu câmpul di Strumitsa) shi prezentedză-l diniti a sotslor a tăi!

Pozitsii _____
Natura/relief _____
Culturi tsi s-seamină _____

II. Ângrăpsea un articol ti ună rivistă, tu cari va lu prezentedz reghionlu iu bănedz!

Tsi ved anvârliga di mini:

Io bănedz,

Să – zburăm ti limba

COMPLEMENTU DI OBIECTU DIRECTU SHI COMPLEMENTU DI OBIECTU INDIRECTU

Complementul easti zbor cari alăxeashti un altu zbor ică lu completeadză sensul atsilui zbor.

Pronuma di complementul di obiectu directu (COD) alăxeashti ică completeadză un substantiv shi da apandăsi pi ântribarea *tsi?* shi *cari?*

Formă actsentuată shi niactsentuată

Mini	mi	Noi	nă	ex.	Aseara, mi vidzură (mini) pi televizii.
Tini	ti	Voi	vă		U ascultu (Maria) totna cându cântă.
El	lu	Elji	lji		Lji zburăscu tuts că suntu cânăscuts.
Ea	u	Eali	li		Mita nă căliseashti la zaifetea a lui.

Pronumili di complementul di obiectu directu sta dininti a verbului: Iu suntu bilietili? **Li** băgai tu gianta.

Pronuma di complementul di obiectu indirectu (COI) alăxeashti ică completeadză un substantiv shi da apandăsi pi ântribarea *a curi?*

S-ufilisescu cu verbili dupu cari ari prepozitsii **a**.

Formă actsentuată shi niactsentuată

A njea	nji	A nau	nă	ex.	Cafi seară, nji telefoneadză părintsălji.
A tseia	tsă	A vau	vă		Lă spun totna s-li la mănjlî.
A lui	lji	A lor	lă		Lji adush aminti ti vacantsili tu Romanii.
A ljei	lji	A lor	lă		

Pronumili di complementul di obiectu indirectu sta dininti a verbului.

Cându avem shi COD shi COI atumtsea prota sta complementul di obiectul indirectu, a dupu atsea ti directu.

Nji li deadiră, ninti s-âchisim.

Spetsific easti ti limba armănească dublu complementul di obiectu directu shi indirectu, tsi va s-dzâcă că s-ufiliashti shi pronuma shi substantivlu.

COD - Lji vidzum **Cata shi Marcu**, aseara, tu tsestrul comertsial.

COI - **Lă** spun totna **a featilor** s-li la mănjlî.

I. Tu cari di aesti frazi ari COD, a tu cari COI?

1. Titsi nu lu căliseshtsă Mita la zaifeti? _____
2. Lă spush tut tsi lipseashti să shtibă. _____
3. Tsi nă mutrits ashî? _____
4. U vizităm shi marea sală cu picturi. _____
5. Va lu avdzâts shi Toma la festivalu. _____

II. Alăxea-li zboarâli sulinati cu pronimi di complementul tsi convină!

1. Miha ângrăpseashti cărti cu stilo. Maria _____ ângrăpseashti pi compiuiter.
2. Scularlji cântă, a dascala _____ agiută cu piano.
3. Spuni-lji al Costa tsi mindueshtsă, ca io nu pot s-_____ spun.
4. Nu putem s-yinim Parijlji, a di multu vrem s-_____ vizităm.
5. Am nău filmu. Titsi nu yinj la noi shi deadun va -_____ mutrim.

Di cultura a Armănjlor

ADETS TI PASHTILI

Armănjli suntu cânăscuts ca popul cari li tinjisescu adetsli crishtineshtsă. Ma ninti ti cafi ună sârbătoari adra adets dupu cari s-alidzea di alantsă. Ună di atseali sârbători easti shi Pashtili.

Ti Gioia Mari, ninti Pashtili, Armănjli crishtinj, la băsearica dutsea un ou di lai găljină, tsi lipsea s-hibă ambupsit tu atsea dzuă. Di Gioia Mari shi tuti alanti gioi până dzua di Alju Analipsi, muljerli Armăni nu bāga caldarea pi foc, nafoară nu tindea stranji albi, ta s-nu cadă grândină, nu bătea cu mailu cu pistonini cā ashi va s-apura di bumbunidzari. Pi ninga atsea, tuts Armănj, sh-ma ninti shi tora, tu hăryii, agonjea tahini, gioia, ninti Pashtili ambupsescu un ou arosh cari lu bagă pi ninga Icoana. Di cāndu va s-apira, didea Soarli shi muljerli Armăni, nafoară ascutea yiambuli aroshi.

Cāndu s-dishtipta ficiorlji, s-ascula, lji la tu fatsă shi cu oulu arosh di la Icoana, lji undzea tu fatsă ti sânătati, arusheatsă shi mushuteatsă. Aestu ou Armănjli lu tsănea pi ninga Icoana un an di dzăli. Alantu an, dzua di Pashtili, ninti s-mulgă oili, aestu ou Armănjli lu angrupa tu strunga shi pisti el tritsea oili. La Armănjli avea ună traditsii, ti Gioia Mari s-tundă niheam oili, ahăt cāt ti ghini, cāt ti adeti. S-tăljea cāti āndau hiri di lănă di cafi ună oai. Prindu Pashtili, Armănjli ta s-poatā ma lishor s-li mulgă oili, njeljli lji curma di oili shi dimneatsa, dzua di Pashti li muldzea. Tu dzua di Pashti, dupu multi dzăli marsini, s-purinta.

Ti aestă mari sârbătoari crishtinească, Armănjli avea nica ună adeti interesantă ti tinirlji: Prindu Tahidor, la tsina, tinirlji fără s-lji veadă cana, ascundea ună măshcătură di pāni, s-bāga s-doarmă shi tu somnu lă yinea vruta ică vrutlu.

Armănjli pistipsea shi minduea cā easti semnu arău, cara s-videa Lună nauă tu luna di Pashtili. Optu dzăli dupu Pashtili, prota sâmbătă dupu Pashtili, eara sârbătoarea Tafidorlu. S-minduea cā cari lucreadză atsea dzuă, va li lăndidzască prăvdzăli. Traditsional ti aestă sârbătoari muljerli adra culats ti dari. Atselji tsi va li apruchea culatsli, lipsea s-dzăcă: “S-tsă băneadză prăvdzăli!”

1. Dă apandăsi pi aesti āntribāri!

1. Tsi sârbătoari easti Pashtili?
2. Cari adets li adra Armănjli ma ninti ti aestă sârbătoari crishtinească?
3. Armănjli, cāndu lu ambupsea protlu arosh ou?
4. Prindu Tafidor, tsi adra tinirlji Armănj?
5. Tsi adets adra Armănjli tu dzălili di Pashti ān ligatură cu oili?

UNITA 3 ARTA TU BANA A MEA

Arta, turlii di arti, stiluri di
pictuari,
cănăscuts pictori

**TEMA :
VOCABULAR**

Exprimari hipoteză,
aflari simbolică a
lucrilor

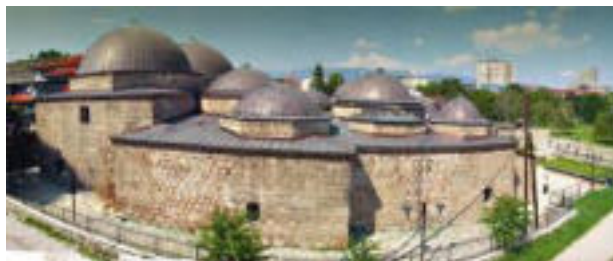
COMUNICATSII

Conditsionalu perfectu, formari
shí ufiliseari

GRAMATICA

VIZITĂ A EXPOZITSILJEI CU PICTURI

Aseara, pi 23 di ximedru, anlu 2013, la sâhatea 13.00, tu Daut Pashin Amam eara dishclisâ expozitsia di picturi adrati di nai ma cânâscutlu pictor tu Machidunii, pi Balcan shi ma largu, dupu originâ Armân, Nicola Martinoschi, cari easti fundator a artâljei contemporanâ machidunească. Earâ vinita multsâ oaspits dit Machidunia tutâ, ma, importantsa alishte expozitsii eara nica ma mari, cã la dishclidearea eara vinitâ shi nai ma analta condustiri a statlui. Expozitsia s-tsâni cu ucazi 110 anj di cându s-featsi Nicola Martinoschi shi 40 di anj di a lui moarti. Oaspitslji puturâ s-veadâ unâ avutâ expozitsii cu multi picturi di Nicola Martinoschi, picturi cari zburâscu ti un chiro, chirolu cându bâna, cându lucra pictorlu Martinoschi. Earâ prezentati 50 di picturi adrati cu untulemnu pi pândzâ, yilii shi carti shi 20 di deseni, a ca parti di aestâ expozitsii, publica machidunească ti prota oarâ putu s-lu veadâ cadurlu cu dau fatsi "Act", adrat iuva la anlu 1930 shi "Lilici" di la anlu 1940, caduri cari cu suxes eara conzervati shi prezentati ti prota oarâ. Oaspitslji cari vinirâ s-u viziteadzâ aestâ expozitsii, cu mâri emotsii zburâ ti cafi unâ picturâ, ti cafi un detal, ti stilu spetsific al Nicola Martinoschi, ti atsea tsi mârtureashti cafi unâ picturâ.

Oaspitslji avea posibilitati, aestâ expozitsii s-u uflisească shi ti vâra urnimii ti ândridzeari a enterierlu a lor. Pictorlji didea urnimii tu cari udâ catsi picturâ uidiseashti, tu sinfunilji cu loclu, mobila, lipsiturli a nicuchirlor shi ashi ma anclo.

Impresiili di la expozitsia eara mâri shi multsâ di oaspitslji spusirâ interes ta s-ancupârâ vâra di picturili al Nicola Martinovschi, cu explicari cã

acasâ vor s-aibâ tsiva tsi easti cu valoari fârâ mardzinâ, tsiva tsi va u mushuteadzâ casa a lor, tsiva tsi va s-poatâ s-u alasâ tu ântimisi a nipotslor shi strânipotslor.

I. Aflâ-li informatsiili personali a pictorlui!

Numã	Pãrnumã	Faptu la anlu	Mortu la anlu	Fundãtor

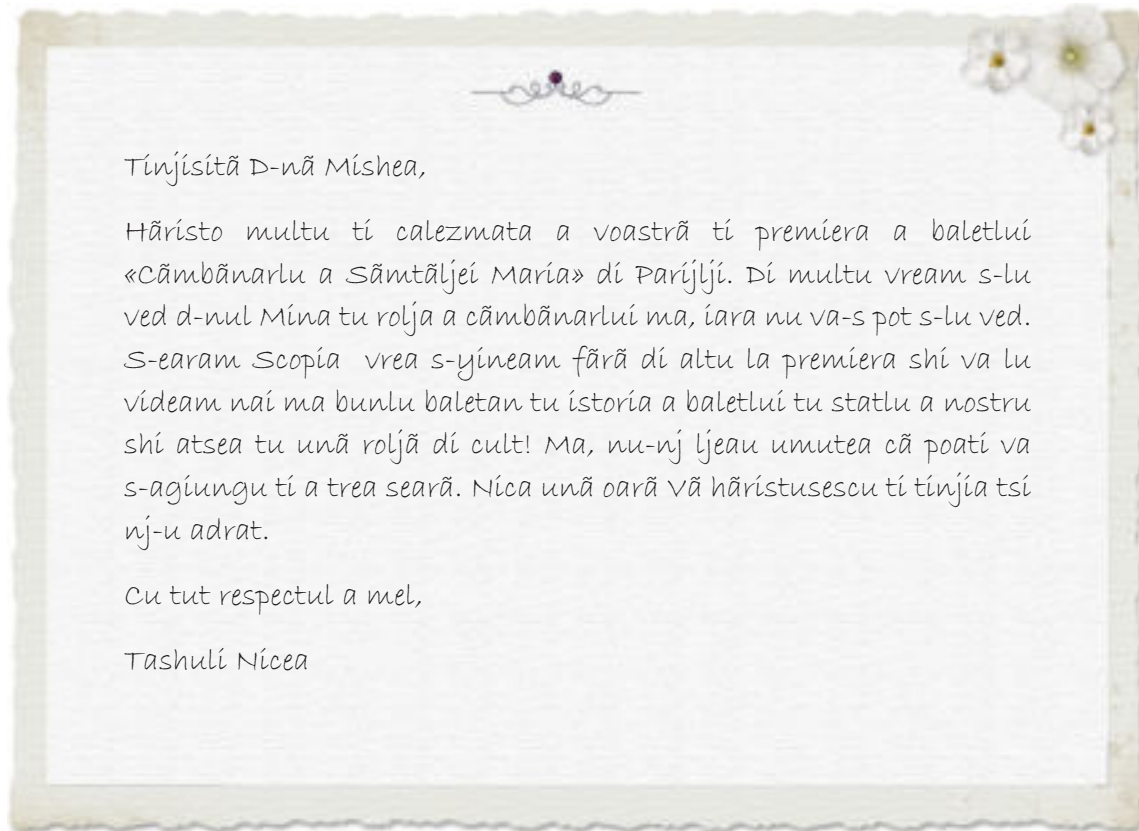
II. Dã apandâsi pi antribãrtli tsi suntu pi aradã!

1. Cându s-tsânu expozitsia cu picturi di Nicola Martinoschi?
2. Iu s-tsânu expozitsia cu picturi di Nicola Martinoschi?
3. Cãti picturi eara prezentati la aestâ expozitsii?
4. Cari eara sirpriza tsi puturâ s-u veadâ oaspitslji la aestâ expozitsii?
5. Catsi urnimii puturâ s-avdâ oaspitslji la expozitsia?

III. Aflâ pi Internet nali lucrî ti Nicola Martinoschi!

Nai ma cãnãscuti muzei di artã tu statlu a nostu suntu: Muzeilu ali Machidunii, Muzeilu di artã contemporanã, Tsentrul memorial a Holocaustlu a Uvreilor tu Machidunii, Galeria natsionalã-Daut Pashin Amam, Tsentrul cultural a tinirlor, Tsentrul cultural informativ...

Spunets shi alti casi di artã: _____

I. Åntsercljeadzã-u apandãsea corectã!

1. Tsi turlii di documentu easti aestu?
a/ carti di urari
b/ calezmatã ti numtã
c/ calezmatã ti un evenmentu cultural
2. Cari u pitreatsi cartea?
a/ D-na Mishea
b/ D-nul Nicia
c/ D-nul Mina
3. Cari di constatatsiili aesti easti exactã?
a/ aprucheatã cu harau
b/ easti refuzatã cu harau
c/ cu jali ma, nu easti aprucheatã
4. Di cari ispeti calezmata nu easti aprucheatã?
a/ di ispeti cã easti lãndzit
b/ di ispeti cã easti nafoarã di cãsãbãlu
c/ di ispeti cã easti angajat

II. Discutats cu sotslji shi dascala ti loclu a artãljei tu bana di cafi dzuã!

III. Dghivãsea-l textul di ma-nghios shi apãndãsea!

1. Spuni cari turlii di artã cãnoshtsã?
2. Desi arhitectura easti un tip di artã?
3. Cari suntu ma nalili tipuri di artã?
4. Desi grafica easti artã?
5. Tsi easti artã digitalã?

UNITA 3 ARTA TU BANA A MEA

STILURI DI ARTA

Di tu dipisita a etâljei 18, tu Europa, sum artã s-achicãseashti: sculptura, pictura, arhitectura, grafica, muzica, dansi, poeziia, literatura, tsiva ma amãnat sum artã s-cad shi cinematografia, teatarlu, televizia, fotografia, striplu, a tu chierolu dit soni shi arta dighitalã.

Pictuearea easti unã parti di arta. Mutritã pit istorii, ari ma multi stiluri di pictueari cari au a lor ahorghea caracteristichi dupu cari s-aleg un di alantu. Aoatsi va s-prezentãm mash ândau di eali:

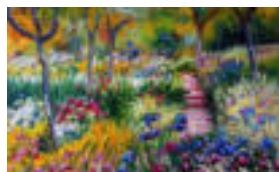
Realizmul easti stil tu pictuearea cari ahurhi tu giuimitatea di eta 19 shi exista pãnã tu dipisita a etâljei 19. Aestu stil, lucrãrli li prezenteadzã real, obiectiv, li spuni factili shi regulili di banã tu sotsietatea.

Romantizmul easti stil cari inshi tu migdani tu anjlji 50 di eta 19 shi s-minduea cã aestu stil easti fudzeari di realitatea shi cã pictorlji romantic li spunea a lor emotsii shi fantazii.

Nadrealizmul easti stil tu pictuearea cari ahurheashti iuva tu anlu 1920. Caracteristichi alushtui stil suntu: elementi di sirprizã, elementi apsurdi, shi ari mari influentsã pi arta, muzica, filmul shi literatura, ma shi pi politica tu ma multi stati, pi ma multi limbi.

Origina a Cubizmului easti dit Frantsii, shi ti prota oarã easti vidzut la anlu 1907. Aeshtsã pictori suntu pi mindueari cã tut tsi poati s-adarã ca picturi, poati s-hibã prezentatã shi cu formili gheometritsi fundamentali (cubã, topã, tsilindar, piramidã). Cubizmul bagã focus pi problemlu a “obiectului” cari lipseashti s-reconstrueadzã, shi easti contra di impresionizmul.

Impresionizmul easti stil di pictueari cari easti reactsii a realizmului, shi ti prota oarã easti scos tu migdani la anjlji 1860-1870, tu Frantsii. Ti impresionishtsãlji easti caracteristic cã ufilisescu spectar di colori, shi la elji nu ari aumbrã.

I. Leagã li zboarãli cu defnitsia cari corespondeadzã!

Realizmul	-	prezentatsii cu formili gheometritsi.
Romantizmul	-	reactsii a realizmului.
Nadrealizmul	-	prezentari realã, obiectivã.
Cubizmul	-	fudzeari di realitatea.
Impresionizmul	-	elementi apsurdi.

II. Ângrãpsea un raportu ti arta cari tini u tinjiseshtsã nai ma multu shi tãtsi?

Să – zburăm ti limba

CONDITSIONALU PERFECTU

Conditsionalu ari dau timpuri: prezentu shi perfectu:

Conditsionalu perfectu easti un timpu compus cu ma multi formi:

a) aestă formă s-adară cu **vrea** shi **conjunctivlu prezentu** di verbul conjugat:

- vrea s-cântu, vrea s-cântșă, vrea s-cântă, vrea s-cântăm, vrea s-cântats, vrea s-cântă;
- vrea s-arup, vrea s-aruchi, vrea s-arupă, vrea s-arupem, vrea s-arupets, vrea s-arupă;

VERBI AGIUTĂTOARI

Vrea s-am	Vrea s-escu	Vrea s-voi
Vrea s-ai	Vrea s-eshtșă	Vrea s-vrei
Vrea s-aibă	Vrea s-hibă	Vrea s-va
Vrea s-avem	Vrea s-him	Vrea s-vrem
Vrea s-avets	Vrea s-hits	Vrea s-vrets
Vrea s-aibă	Vrea s-hibă	Vrea s-va

b) Aestă formă a conditsionalu perfectu s-fatsi cu: **vrea (va)** shi **imperfectul a conjunctivului** di verbul conjugat:

- vrea (va) s-lucram, vrea (va) s-lucrai, vrea (va) s-lucra, vrea (va) s-lucram, vrea(va) s-lucrats, vrea (va) s-lucra;
- Ashi easti shi ti alanti conjugări: vrea (va) s-tătseam, vrea (va) s-arupeam, vrea (va) s-avdzam

Verbi agiutătoari: vrea (va) s-aveam, vrea (va) s-earam, vrea (va) s-vream, shi ash ma anclo.

c) Aestă formă a conditsionalu perfectu s-formeadză cu: **vrea (va)** shi **ma multu ca perfectul a conjunctivului** di verbul conjugat.

- vrea (va) s-aveam lucrată, vrea (va) s-aveai tăcută, vrea (va) s-avea aruptă, vrea (va) s-aveam apirită, vrea (va) s-aveats avdzătă, vrea (va) s-avea durnjită.

Verbi agiutătoari: vrea (va) s-aveam avută, vrea (va) s-aveai fută, vrea (va) s-avea vrută etc.

Ufiliseari: Cu conditsionalu s-exprimă ună conditsii tsi nu poati s-realizeadză tu yinitor, tu momentul cându s-zburashti, nitsi poati s-realizeadză tu triccut.

Exempluri:

Va s-aveam telefonată, cara s-nji eara telefona a oati.

Ma s-vreai, **va s-puteai** s-dipiseshtșă lucr.

Vrea s-mor di foami, cara s-nu nji didets s-măc.

Cara s-lucram, **vrea s-aveam** tora amaxi.

Vrea s-cânta, cara s-lji dzătseats.

Exercitsii:

Completeadză-li frazili cu conditsionalu perfectu: vrea nă achicăseam, va s-puteai, va s-insheats, vrea s-yinsheam, Vrea s-yineai, Vrea s-cântats!

1. _____, cara s-puteats.
2. _____ la mini, cara s-puteai.
3. Ma s-aveam zburătă, _____.
4. _____ cara s-aveam chiro.
5. Cara s-eara bun chiro, _____.
6. Ma s-vreai, _____.

Di cultura a Armănjlor

NICOLA MARTINOSCHI

Autoportret-Nicola Martinoschi

Dada cu ficiorlu

Ănveastă

Nicola Martinoschi easti un di nai ma cânăscutslji pictori cari alăsă mari semnu tu sfera di arta tu Machidunii shi ma largu. Ti pictueari spisi interes nica cându eara njic. Sculii primară shi Litseu dipisi Scopia. La anlu 1919, deadun cu Tomo Vladimirschi lucra tu ateljelu al Dimitar Andonov Papradishchi iu u amintă prota shteari ti pictură. Facultati ti mushată artă dipisi Bucureshti shi s-dutsea la cursu ti artă decorativă shi picturi. Tu dipisita a anlui 1927 până tu dipisita a anlui 1928, s-dusi Parijlji ti spetsializari tu profesia a lui. Nicola Martinoschi, Scopia s-turnă ca mari domnu, cu mari intelectualitati shi cu idei avangardi artistitsi. El lu lărdzi stilu a expresionizmului. Arta dramatică alushtui pictor Armăn, s-ardăpseashti tu arada a nai ma cânăscutslor pictori dit lumea tută, anamisea di cari suntu: Picaso, Sezan shi altsă.

Tu statlu natal, tu Machidunii, Martinoschi ti picturili a lui află inspiratsii tu oarfănilu mähăladz a Romilor, tu cafeurli di Scopia shi ăn Săruna. Adra picturi cu motivi di natură, portreti, peizaji... Ahorghea loc tu lucurlu a lui au picturili cu temili: Dada cu ficiorlu, Adunătoară di meari, Portret a tinirlu filozof, Numta shi alti.

A lui protă expozitsii individuală u avu la anlu 1929 tu cāsăbălu capital Scopia, a dupu atsea continuă cu expozitsiili a lui ăn Beligrad, Zagreb, Parijlji, Praga, Sofia, ăn Sărună shi Rim shi tu alti locuri, pit lumea tută. Ma amănat, Martinoschi u fundă Galeria di artă, Scopia, (tora Galerii Natsională ali Machidunii) shi ti lucurlu a lui ari amintată multi premii anamisea di cari ma importanti suntu: Opera di bana (1964) shi premia AVNOI (1967). Martinoschi easti initsiator shi un di fundatorlji a Sculiiljei di mesi ti artă iu eara prot director shi a Sutsatâljei a pictorlor dit Machidunia iu ma multi ori eara prezidentu alishte Sutsatâ. Idghea ashitsi el partitsipa tu fundarea a Academiiljei machidunească ti shtintsă shi artă iu di la anlu 1967 eara membru permanentu.

Casa a lui natală di Crushuva ază easti Galerii di artă iu s-află shi vără di a lui picturi. Nicola Martinoschi, cari lu băgă fundamentul a artiljei modernă machidunească, muri pi 7 di shcurtu, la anlu 1973, Scopia.

I. Apăndăsea-li aesti antribări!

1. Nicola Martinoschi, iu dipisi sculii primară?
2. Iu u amintă prota shteari ti pictură?
3. Iu s-dusi Martinoschi s-adară spetsializatsii?
4. Cari suntu a lui nai ma cânăscuti picturi?
5. Cari lji suntu nai ma importanti premii al Nicola Martinoschi?

UNITA 4 COMUNICATSII

Comunicatsia pît mrejiî pî Internet, un fenomen sotsial

**TEMA :
VOCABULAR**

Explică diferentsă shî ufiliseari a diferentilor modusi di comunicari

COMUNICATSII

Forma pasivă a verbilor tu limba armănească, formari shî ufiliseari

GRAMATICA

UNITA 4 COMUNICATSII

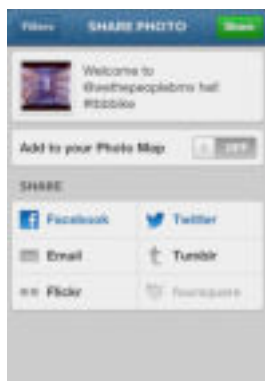
MREJI SOTSIALI (MY SPACE, FACEBOOK, TWITTER...)

Tu chirolu dit soni, numirlu atselor cari ufilisescu **Facebook** tut ma multu creashti. Oaminjlji lu ufilisescu cu scupo diferentu, ma nai ma mari parti di elji lu

ufilisescu ta s-armână tu comunicatsii cu sotslji shi soia cari suntu largu shi ti diznâu aflari a sotslor shi soia cu cari nu s-au vidzutâ lungu chiro. Seljeama, comunicatsia lă easti activitati fundamentală, dupu atsea mutreari fotografi cum shi alti lucruri ti razbunari. Facebook-lu idghea ashitsi lu ufilisescu shi ti dghivâseari vără informatsii, a multi ori agioacă shi jocuri. Ma, di ispeti că tuts suntu ligats pi mreji sotsiali, oaminjlji multi ori li ufilisescu shi ti lucru. Ca exemplu, creadzâ evenmentu, shi ti niheam chiro atsea informatsii agiundzi până la tuts sots tsi li ari, a poati s-adarâ shi limitari atselor cari va lji calisească. Pi aestâ pagină putets s-câlcats ta s-confirmats că va s-yinits la evenmentu, că poati s-yinits ică că nu ari s-yinits. Ashitsi, informatsia ti evenmentu agiundzi până la tuts a tăi sots shi adrats reclamâ fără părădz a singurlui evenmentu. Aestâ easti posibilitati, ti evenmentu s-avdâ shi vără a curi calezma nu lji easti pitricutâ, a el ari interes ta s-ducâ la atsel evenmentu.

Pi Facebook poati s-adarâ profil personal, grupă, ică Fan page. Profilu personal s-ufiliseashti di persoani individuali, tu grupili membri suntu persoanili cari au aproape idghi interes shi idei, ma suntu limitati cu 5000 di membri. Eali poati s-hibâ dishclisi ică ânclisi, ashî că administratorlu singur adutsi detsizii cari va s-approchâ tu grupa. Fan page s-ufiliseashti ti promovari a lucrului, bizneslu, persoani, TV emisii shi tut tsi easti comertsial shi masovic. Fan page nu ari limit shi poati s-aibâ miliunji di fanuri.

Facebook-lu poati s-ufilisească ti promovari a lucrului tsi lu lucrats, fără diferentsâ desi easti zbor ti promovari mobilă, ti promovari cursuri ti ânvitsari limbi xeani, ti computeri, restoran, piesă di teatru, organizatsii humanitară shi ashî ma anclo.

Twitter idghea ashitsi easti mreji sotsială, ma funcstioneadzâ niheam cama altâ turlui. Atselji cari au Twitter pot s-pitreacă mesaji la sotslji a lor shi atsea nai ma multu cu 140 di caracteri. Tuti atseali mesaji suntu publitsi shi poati s-li veadâ cafi un, ma atsel cari pitreatsi mesaj, poati s-bagâ limit mash ti vără di sotslji.

I. Apândăsea pi ântribârli tsi suntu pi aradâ!

1. Tsi easti Facebook?
2. Titi s-ufiliseashti aestâ mreji sotsială?
3. Tsi easti Profil personal, grupa, a tsi easti Fan page?
4. Tsi easti Twitter?
5. Cari easti diferentsa anamisa di Facebook shi Twitter?

FACEBOOK – BUN ICĂ NIBUN?

Facebook-lu shi alanti mreji sotsiali au a lor parti pozitivă, ma shi negativă. Ti tuti aesti zburâscu scularlji pi cias, anamisa un cu alantu!

Zoia: Mini multu mi ariseashti Facebook-lu shi alanti mreji sotsiali. Multu aghonjea adar contactu cu tuts cari voi s-lji aflu. Shi mini cafi un tsi mi cănoashti, poati lishor s-mi află pi Facebook, că am băgată fotografi di mini, a li am băgată shi tuti alanti informatsii ti mini.

Steryaia: Zoia, nu adrash ghini tsi li băgash tuti informatsii ti tini. Adară selectsii shi adu detsizii cari informatsii ti tini va s-hibă publitsi, a cari mash ti sotslji. Că aljmutrea, multu lishor a tali informatsii poati s-ufilisească tu contextu negativ. Fă ăngătan shi cu cadurili tsi li badz pi Facebook, că poati vără s-li ufilisească ti nibuni lucri.

Yianula: Mini lu bingăsescu Facebook-lu că aclo putem s-aflăm malju dză tut tsi nă lipseashti. Shi cara s-him parti di vără portal ică grupă, atumtsea atsea easti nica ma lishor, ca informatsiili singuri es pi home pagina shi diună oară nă agiungu informatsii ti sânătati, ti educatsii, ti politica, ti tut tsi na intereseadză.

Dascalitsa: Aidi Yianula, ca exemplu, tsi bun vidzush asarnoaptea pi Facebook?

Yianula: Ca exemplu, vidzui ună statii ti sânătoasă măcari shi cum ma lishor să-slăghim!

Dascalitsa: E, atsea easti bună informatsiima ma, ăngătan tsi dishclidets shi cu cari contactadz! Vără ari ma multi profili pi Facebook, a vără adară profili nireali, scljeama profili ti persoani cari nu existeadză.

Zoia: Ghini ma Facebook easti bun shi ti lărdzeari a sutsatâljei, putem s-agiucăm shi jocuri interesanti shi cu persoani cari nu li shtim shi s-adrăm nau cănushmai.

Yianula: Shi ti aestu lucru va ăngătan, că vără oară persoana poati s-prezenteadză ca altă, shi cându va vă videts, va s-vedz că ti arăsi. Ca exemplu, el spuni ca easti tinir, că ănveatsă, că u va muzică, shi cându va ti străvăseshsă cu atsea persoană, vedz că nu easti ashi, că easti nieducat, shi nu pots s-shtii cum va s-trets la atsea andamasi. Am avdzătă ti ahtări situatsii!

Ana: Mini Facebook-lu nu lu voi multu, că multsă di oaminjlji bagă shi glărinj, lucri tsi nu lipsescu...

Maria: Io nu li voi egzajerărli shi exhibitsionizmul pi Facebook-lu, născănti lucri lipseashti s-armănă intimi, ti atselji tsi tsă suntu nai ma aproapea!

Zoia: Videts, Facebook-lu shi alanti mreji sotsiali au shi lucri pozitivi shi lucri negativi, ma ună easti sigură: tuti atseali suntu ma multu di căt lipsiti, că lumea tută easti ligată pi atseali mreji sotsiali.

I. Spuni tsi mindueshtsă ti mreji sotsiali ca Facebook...

Pozitiv _____

Negativ _____

UNITA 4 COMUNICATSII

II. Apândăsea pi ântribârli ligati cu textul «Facebook-bun ică nibun»!

1. Spuni cari mreji sotsiali li shtii?
2. Titsi easti bun Facebook-lu?
3. Titsi nu easti bun Facebook-lu?
4. Tsi dghivâsi Yianula pi Facebook?
5. Cari eara constatatsia ali Zoia ân ligatură cu mreji sotsiali?

EVOLUTSII A COMUNICATSII LJEI

Azâ him martiri că comunicatsia anamisa di oaminjlji di lumea tută s-dutsi multu aghonjea, shi nu easti scumpă. Ma comunicatsia nu eara di totna ahăt multu developată.

Tu ahurhita, cându oaminjlji nica nu avea a lor limbă ti comunicatsii, s-achicăsea cu aurlari, cu ghesticulatsii. Cându eara largu un di alantu, s-achicăsea cu aprindeari foc, cu fumlu, aurla... Cum tritsea chirolu, ahurhea s-developeadză tehnologia cari agiută comunicatsia s-hibă multu lishoară. Tu migdani inshiră telefonili, telegraflu, telegramili, faxuri shi

ashi ma anclo. Tu chirolu dit soni cu telefona mobilă, comunicatsia s-lishură nica ma multu. A tu dzua di ază cu

Internetlu, blogurli, e-mailurli, mreji sotsiali, s-pari ca lumea tută u avem pi palma a noastră. Ca rezultat a progreslui tu tehnologia, comunicatsia easti multu ma lishoară shi nu easti scumpă, nu mash anamisa di oaminjlji di un

reghion, ma shi anamisa di un reghion pănă alantu. Cu adrarea a aeroplanurlo comertsiali ti calitureari, cafi ună destinatsii easti aproapea, a nai ma lungu chiro ti calitureari easti 24 di sâhâts. Shi tinjia a biletilor ti aeroplanurli easti cădzută, ashi că tu dzua di ază, cafi un cari va s-agiungă pănă vără destinatsii, atsea poati s-u adară cu niheam părădz shi ti shcurtu chiro.

I. Dupu minduearea a ta, cari modus ti comunicari easti nai ma rapid shi nu easti scumpu?

II. Desi niintarea a tehnologiiljei tu sfera di comunicarea easti bună, easti pozitivă, ma ari shi influentsă negativă pi sănătatea a omlui?

III. Adară cercetari cu ma tricutsli anvârliga di tini ti comunicarea vârnă oară shi ază shi ângrăpsea un raportu!

Sã – zburãm ti limba

FORMA PASIVĂ A VERBILOR

Timpurli verbali tu forma pasivã s-formeadzã cu verbul agiutãtor **escu (hiu)** shi **partitsiplu**.

Indicativ:

- a) prezentu:** io escu bãtut(ã), tini eshtsã bãtut(ã), el/ea easti bãtut(ã), noi him bãtuts (bãtuti), voi hits bãtuts (bãtuti), elji/eali suntu bãtuts (bãtuti);
- b) imperfectu:** io earam bãtut(ã), tini earai bãtut(ã), el/ea eara bãtut(ã), noi earam bãtuts(bãtuti), voi earats bãtuts(bãtuti), elji/eali eara bãtuts(bãtuti);
- c) perfectu simplu:** io fui bãtut(ã), tini fush bãtut(ã), noi fum bãtuts(bãtuti) etc.;
- d) perfectu compus:** io am futã bãtut(ã), noi avem futã bãtuts(bãtuti), etc.;
- e) ma multu ca perfectu:** io aveam futã bãtut(ã), noi aveam futã bãtuts(bãtuti) etc.;
- f) yinator:** io va s-escu bãtut(ã), noi va s-him bãtuts(bãtuti) etc

Conjunctiv:

- a) prezentu:** io s-escu bãtut(ã), noi s-earam bãtuts(bãtuti) etc.;
- b) imperfectu:** io s-earam bãtut(ã), noi s-earam bãtuts(bãtuti) etc.;
- c) perfectu:** io s-am futã bãtut(ã), noi s-avem futã bãtuts(bãtuti) etc.;
- d) ma multu ca perfectu:** io s-aveam futã bãtut(ã), noi s-aveam futã bãtuts(bãtuti)etc,

Scljeama la forma pasivã, partitsiplu di verbul conjugat s-acordã tu ghen shi numir cu subiectul. Cu alti zboarã, partitsiplu easti ufilisit ca adjectiv cu patru formi: bãtut-bãtutã, bãtuts-bãtuti.

Exempli:

1. Io **escu vidzut** tu cafine.
2. Tini **earai cãlisit** la zaifetea.
3. Voi **va s-hits ântribats** mãni la sculii.
4. Noi **him tinjisits** di sotslji a voshtsã.
5. Elji **suntu bãtuts** cã nu asculta.
6. Eali **suntu alãvdati** cã adusirã buni noti.
7. Io **fui gritã** la numta.
8. Tini **va s-eshtsã aspãreatã** di elji.
9. Voi **hits vinits** di largu.
10. Ea **easti ângrãpsitã** la Univerzitati.

Exercitsii:

1. Ânsercljeadzã cari formã di verbul easti corectã tu frazili di ma-nghios!

1. Io **aveam futã bãtut/mi bãturã** ninti dau dzãli.
2. Tini **eshtsã cãlisit/cãlisea** la spectacolu.
3. Noi **earam vinits/vinirã** la manifestatsia culturalã.
4. Elji **furã bãtuts/nã bati** ninti di cafinelu.
5. Voi **s-aveats futã vinits/vinirã**, va s-shideats cu noi.

DI CULTURA A ARMĂNJLOR

PITU GULI

Pitu Guli

Ceta a Voivodăului Pitu Guli

Groapa al Pitu Guli-Crushuva

Di chirolu di Răscularea di Alju Ljeauă, tu istoria armânească shi machidunească armasiră multi cânăscuti numi di revolutsioneri cari s-alumta ti libertati ali Machidunii. Ună di atseali easti shi numa a revolutsionerlui Armân Pitu Guli, mari alumtator ti libertati shi egalitati, alumtator cu vizii ti liberă Machidunii.

Pitu Guli easti faptu Crushuva, la anlu 1865, a muri pi 12 di august, anlu 1903, Crushuva. Tu chirolu a Imperiiljei Otomană, s-alumta ti Machidunia shi eara lider local a Organizatsiiljei revolutsionară machidunească.

Origina a lui easti di familii modestă, numa a tatu-sui eara Guli, a mamă-sa Flora. Pitu eara cânăscut ca persoană cu character impulsiv shi independentu. Pi ilichii di 17 di anj, ti ma bună bană, Pitu Guli dit Machidunii s-dutsi tu căsăbălu capital ali Vărgării, tu Sofii. Aclo disfeatsi un cafine, iu s-aduna cânăscuts cumits shi emigrantsă dit Machidunii, ma multu dit Crushuva shi di horli di anvărliga. Dupu trei anj, scljeama la anlu 1885, el s-turnă tu Machidunii iu fundă organizatsii revolutsionară locală shi s-ligă cu alanti ma mări organizatsii revolutsionari cu scupo s-alumtă contra Imperia Otomană. Di cându s-turnă, Pitu eara giudicat optu anj ahapsi, di cari 7 anj li tricu tu hapsinaticlu Trabzon, tu Turchii. Pi ilichii di 30 di anj, la anlu 1895, iara s-turnă Crushuva shi s-featsi membru tu VMRO. Di atumtsea, chirolu tut s-alumta ti liberari di sclăviljea ănturtsească. La anlu 1902, Pitu Guli iara s-turnă tu Vărgării ma, cându yinea cătră Machidunia, la sinurlu eara pliguit, dupu tsi iara s-turnă năpoi tu Vărgării. Tu meslu martsu, anlu 1903, Pitu Guli s-featsi comandantu a cetăljei revolutsionară, tu cari avea 150 di revolutsioneri. Di meslu aprir până meslu augustu, anlu 1903, el u ăndridzea ceta a lui ti ahurheari a Răsculariljei di Alju Ljeauă.

Pitu Guli easti heroi national tu Machidunii. Numa a lui easti scriată shi tu istoria machidunească shi tu istoria armânească. El armasi cânăscut dupu alumtarea la localitatea Chatra a ursăljei, aproapea di Crshuva iu deadun cu cieta a lui s-alumta ti libertati ali Machidunii shi ti apurari a Republicăljei di Crushuva. Ca mari revolutsioner shi alumtator cu idei progresivi, numa a lui easti cântata tu multi cântitsi populari, poezii, a numa a lui easti băgată shi tu himna natsională machidunească.

Groapa a voivodăului armănescu Pitu Guli s-află la mirmintsăi di Crushuva, iu la anlu 2012, Partia a Armănjlor dit Machidunii băgă ploaciă di marmura pi cari ăngăpseashti că Pitu Guli eara Armân cari s-alumta sum motol: "Libertati ică moarti".

I. Titi s-alumta revolutsionerlu Armân Pitu Guli?

II. Dupu tsi easti nai ma cânăscut aestu revolutsioner Armân?

UNITA 4 IDEOLOGHII, RELIGHII

*Ideologhia, relighia shi
politica ca parti di bana
sotsiala*

**TEMA :
VOCABULAR**

*Pistipseari, aveari pistusini tu
varna persoanã icã lucru*

COMUNICATSII

Turlii di propozitsii

GRAMATICA

UNITA 5 IDEOLOGHII, RELIGHII

ISTORIAT TI IDEOLOGHIA

I. Spuni desi ai avdzãtã ti ideologia shi tsi ânseamnã ea ti tini? A, totem tsi easti?

Ideologia ti prota oarã ca zbor easti uflisit tu dipisita a etãllei 18 shi s-achicãsea “shtiintsã ti idei”. Unã ideologhii poati s-aproachã ca modus cum s-mutreashti pi lucãrli, ca sãnãtos ratsio icã ma multi idei dati ca propuniri di parti a clasãllei dominantã tu unã sotsietati, pãnã la tuts membri a sotsietatillei. Ideologia s-aflã anamisa di shtiintsã shi politica shi ti atsea ari explicãri diferenti. Sum zborlu ideologhii s-achicãseashti sistem di pistipseari tu politica, idei a condutsirillei pi potesi, cum s-veadi vãrã grupã icã clasã, idei cari u tsãn irinjea tu sotsietatea shi lji ânveatsã subordonatslji cã totna va u aibã atsea pozitsii, idei cari da leghitimitati a sistemlui politic. Ideologia shi ideili poati s-u ampartã sotsietatea shi s-priaducã ti ahãndoasi conflicti nuntru tu sotsietatea, ma poati s-hibã shi sãnãtos elementu integrativ tu sotsietatea.

Ideologia progresivã s-alumtã ti lumi cu ma mari humanitati, a **ideologia reacsionarã** s-alumtã ti idei destructivi a vãrnui individuã icã grupã di oaminj cari suntu tu conflictu cu interesili reali a unã comunitati.

Tu chirolu di azã s-mindueashti cã tuti idei polititsi suntu hãrgiti, dipisiti, di ispeti cã sum influentsã a revoutsillei tehnologicã shi shtiintsificã, s-adrã unã sotsietati postindustrialã-tehnocratã, cu tsi ideologia easti dipisitã. Altsã minduescu cã democratia liberalã ca ideologhii politicãlã li nãstricu tuti ideologhii. Cu protseslu di globalizari shi modernizari nu ari loc ti ideologhiili.

Pit istorii oaminjlji pistipsea shi tu **totemi**. Oaminjlji di praistoria pistipsea cã au originã di vãrã animal shi cã a lor banã dipendã di el. Atsea pistipseari s-dzãtsi totemizam. Oaminjlji tu chirolu di praistoria nu putea s-li explicheadzã: bunbunidzarea, ploaia, neaua, alãxearea a chirolui, lãngorli, dzua shi noaptea, Soarli... Pistipsea cã ari bunj shi nibunj Alji, shi cã bunjlji Alji li apura oaminjlji di nibunjli Alji. Tu a lor tinjii adra shi statui di lãschi. Elji s-plãcãrsea s-da ploai, Soarli s-angãldzascã, s-aibã bericheti shi ashi ma anclo. Tu praistoria, a shi tsiva ma amãnat, nai ma multu s-tinjiisea Soarli, loclu shi apa.

II. Apãndãsea pi antribãrli tsi suntu pi aradã!

1. Tsi easti ideologhii?
2. Catsi poati s-hibã influentsa a ideologhiillei tu unã sotsietati?
3. Titsi s-alumtã ideologia progresivã, a titsi ideologia reacsionarã?
4. Tsi easti totem?
5. Tsi tinjisea nai ma multu oaminjlji di praistoria?

Pistipsescu tu ...
S-ai pistonini!
Pistipsea-nj, tsã spun
dealieha!

III. Discutats cu sotslji shi dascalu ti ideologhii shi ti pistoninea dupu unã cercetari tsi u avets faptã pi aestã temã!

RELIGHIA LA OAMINJLJI

Tu lumea tutã malju dzã tuts pistipsescu tu tsiva, tuts au a lor relighii, a lor pisti dupu cari s-aleg un di alantu. Ma, cari suntu caracteristichili a cafi unã relighii?

Toni: Desi shtits cari relighii existeadzã tu chirolu di azã, pit lumea tutã?

Aurica: Mini li shtiu: pitea crishtineascã, musulmanã, budizmul, ludaizmul shi alti.

Iana: Pitea crishtineascã easti relighii monoteistã a curi bazã easti bana, ânvisarea shi lucurlu a Hristolui. Nai ma lãrdzitã relighii tu lumea tutã easti crishtinitatea cu 2,5 miliarde di ambistimenj shi tuts elji pistipsescu tu Dumidzã, a nai ma importantu documentu lã easti Vivlia. Ân cadur a crishtinitatiljei ari ma multi grupi cari s-aleg unã di alantã dupu cultura shi loclu iu bãneadzã. Crishtinitatea s-ampartã pi trei pãrtsã: catolitsizmu, ortodoxi shi protestantsã. Simbolu a crishtinitatiljei easti crutsea. Desi li shteats aesti lucruri?

Aiten: Da, mini shtiu ti crishtinitatea. Ma, tora voi s-va spun ti islamlu ca relighii. Islam scljeamã tinjiseari, subordonari cãtrã Dumidzã shi idghea ashitsi easti relighii monoteistã shi easti pi loclu doi dupu numirlu a ambistimenjlor. Atselji cari pricad alishte relighii s-dzãc Muslimanj. Ti elji nai ma importantu documentu easti Curanlu, cari ti musulmanjlji easti documentu di Alah dat al Muhamed, a simbolu lã easti tinira Lunã cu unã steau.

Ficret: Mini va vã spun andau zboarã ti budizmul ca relighii shi mini personal pistipsescu tu ânvisarea al Buda. El easti ca ayisit dascal cari lã agiuta a oaminjlor s-u nãstreacã taxiratea a lor dupu nomurli a carmãljei. Metodili a budizmului suntu: priadaptari eticã, cultivari a mintiminiiljei, trening a mãduãljei cu ânvisari shi meditatsii, rituali relighiozi shi agiundzeari pãnã Nirvana. Simbolu easti statua al Buda. Nai ma mari parti di budishtsãlji bãneadzã tu Azia.

Iana: Ma, tu Machidunii bãneadzã shi Uvrei. Desi vãrã shtii s-aspunã tsiva shi ti a lor pisti?

Victor: Mini dupu dada escu Uvreu. Relighia a Uvreilor easti cãnãscutã ca iudeizmu. Aestã relighii easti unã di protili pisti monoteisti shi unã di nai ma veclili traditsii relighiozi. Elji pistipsescu tu "Iahve" tsi scljeamã "Mini escu atsea tsi escu." iudaizmul easti fundamentu di cari s-developarã crishtinitatea shi islamlu. iudaizmul easti prezentu pi tuti continenti shi easti pisti multinatsionalã. Caracteristichili alishte pisti suntu: perfectsionizmu etic, vrearuri shi ândriptati. Tsentrul a iudaizmul easti Erusalim, a hramlu lã easti nai ma ayisitlu loc. A lui simboli suntu: Steaua al David, cari ti Uvreilji easti shi simbol national shi simbol di pisti.

Erdem: Tuts noi dupu natsionalitati shi pisti him diferenti, ma atsea nu easti ambodghu s-him sots. Scljeama, ma importantã easti cã tuts him tiniri, tuts him educats, cu un zbor nai ma importantã easti s-him oaminj tinjisits. Atsea na leagã tuts, atsea na tsãni totna s-him deadun.

Ficret: Ai dichu Erdem. Tuts noi u vrem bana, vrem s-avem suxes tu cariera a noastã, tuts unã turlii u vrem shi VREAREA shi LIBERTATEA.

I. Dã apandãsi a ântribãrlor ligati cu textul di ma-nsus!

1. Ti cari relighii zburãscu tinirlji?
2. Cari relighii prezentã Aurica?
3. Desi tinirlji tsi zburãscu suntu di unã pisti?
4. Cari easti Buda?
5. Cari easti nai ma veacljea relighii?

UNITA 5 IDEOLOGHII, RELIGHII

II. Umpli-u tabela cu informatsiili tsi s-caftă:

Relighii	Persoana tsentrală tu relighia	Cartea cari li spuni regulili	Caracteristichi a relighiiljei	Simbolu a relighiiljei
Crishtinească				
Muslimană				
Budizmul				
Iudaizmul				

POLITICA CA IDEOLOGHII

Politica ca ideologhii actsentu bagă pi alocatsia a puteariljei tu sotsietatea shi ti cari scupo lipseashti s-ufilisească atsea puteari. Ideologhiili polititsi au dau dimenzii:

1. Scupadz: Cum lipseashti s-functsioneadză sotsietatea shi cum lipseashti s-hibă organizată.
2. Modusi: Cum nai ma ghini s-agiungă, s-realizeadză atseali scupadz.

Căti vără oară zborlu ideologhii s-ufiliseashti ca sinonim ti sistemlu politic shi economic a sotsietatiljei. Tu praxă, ideologhiili s-ampartă tu mari numir di grupi shi cafi grupă ari a ljei ideologhii. Ună ideologhii poati s-pricadă a ma multilor grupi.

Cafi ună ideologhii politică ari trei părtsă:

- Descriptsii a sistemlu cari existeadză;
- Vizii ti yinitorlu a sotsietatiljei;
- Moduslu cum poati shi cum lipseashti s-adară alăxerli tu sfera di politica ta s-adară ună bună sotsietati.

***Ideologhii polititsi** cari avură nai ma mari influentsă suntu: liberalizmul, neoliberalizmul, sotsializmul, sotsialdemocratia, konzervativizam, comunitarizam, fundamentalizam, fashizam, anarhizam, ecologhizam shi feminizam.*

I. Desi pots s-adari un esei pi tema di ma-nghios shi s-dai minduearea a ta!

Ideologhia, relighia, politica - agiutor ică ambodghiu?

Sã – zburãm ti limba

PROPOZITSII

Cu propozitsia exprimãm unã mindueari completã. Fraza ari dau icã ma multi propozitsii.

a) Propozitsii: Soarli ãngãldzashti. Voi hits patru. Scularlji ãnveatsã. Cãnli alatrã.

b) Frazi: Io vinj prinduseara, ma nu shtiu cãt chiro va s-armãn. Dzua tritsea, vinirea s-aprucheã, chirolu eara multu bun.

Propozitsia poati s-hibã:

a) Independentã – cãndu exprimã unã idei completã. Ea nu dipendã di unã altã propozitsii ashi cum ni unã altã propozitsii nu dipendã di ea.

Ex.:

1. Mini mãc pãni.	4. Calu pashti pit livãdz.
2. Matsa va peshtsã.	5. Voi hits sculari.
3. Mia easti yiatriisã.	6. Tati bea suc.

b) Printsipalã – cãndu easti completatã di unã icã ma multi propozitsii subordonati.

Ex.:

1. Mama adra prãndzu, a mini durnjeam.	4. Nu vinj la bioscop, cã aveam ti ãnvitsari.
2. Nu earam la lucru, cã nu puteam.	5. Voi hits cãntãtori, ma nu cãntats ghini.
3. Pãnã baba ampiltea, papu chischinipsea.	6. Cãndu agiungu acasã, mi discurmu.

c) Subordonatã – cari dipendã di propozitsia printsipalã. Tu unã frazã poati s-aibã unã icã ma multi propozitsii subordonati.

Ex.:

- Adrats lu cãntielu singuri, tu loc s-vã lu adarã vãrã altu.
- Tati luca tu gãrdina, pãnã Mita luca ãn casã..

Propozitsiili independenti poati s-hibã:

1. Afirmativi: Tini lucredz.	4. Interogativi – negativi: Desi fratili nu vini?
2. Negativi: Baba nu adarã pita.	5. Exclamativi: Tsi mushat chiro! Oree, mi agudii!
3. Interogativi: Desi voi cãntats?	

Propozitsia simplã ari mash pãrtsã printsipali: subiectul shi predicatlu.

Propozitsia dezvoltatã pi ninga pãrtsãli printsipali, ari shi pãrtsã secundari: atribut shi complementurli (directi, indirecti, sircomstantsiali).

Exercitsii:

I. Ængrãpsea propozitsii independenti afirmativi!

1. _____	4. _____
2. _____	5. _____
3. _____	6. _____

DI CULTURA A ARMĂNJLOR

MITE COSTOV PAPULI

D-nul Mite Costov Papuli easti un di protslji alumnatori ti cauza armănească tu RM cari tu aestă problematică easti involvat ninti di proclamarea a suverenitatiljei shi independenttsa a statlui a nostru. Easti faptu tu hoara Agibec, aproapea di Sv.Nicola. Sculii primară dipisi tu comuna Lozovo, sculia di mesi, Scopia, iu u amintă shi diploma ti economii la Facultatea ti economii di stat. Easti maghistru ti proprietati intelectuală shi tu aestu momentu lucrează ca vitse-director tu Institutsia di stat ti proprietati intelectuală. Ninti atsea ari lucreată ca comertsialistu tu ma multi firmi tu statlu a nostru shi tu Croatsia, a lungu chiro

eara shi nicuchir a firmăljei “Evropapuli” cându lucra cu comertsii.

Nica ca tinir, la anlu 1974 s-featsi membru tu asotsiatsia “Pitu Guli” di Scopia, iu deadi mari contributsii ti dishtiitari a sentimentului armănescu la ma tinirili gheneratsi di atsel chiro. La anlu 1991 eara aleptu ti prezidentu a Ligăljei a Armănjlor dit Machidunii (LAM) shi tut până la anlu 2001 spusi mări rezultati pi planlu di amintari a ändrepturor a Armănjlor. Tu atsel chiro, pi a lui initsiativă shi cu a lui angajman eara fundati multi nali asotsiatsii armăneshtsă tu RM cari s-featsiră membri tu Liga a Armănjlor. Ca rezultat a angajmanlui a lui, cu Constitutsia di la anlu 1991 Armănjlji eara pricănăscuts ca popul ahorghea. Tu chirolu cându d-nul Mite Costov Papuli eara prot om a Ligăljei a Armănjlor eara fundati Redactsiili ti emisiili pi limba armănească di la Televizia shi di la Radiolu machidunescu, a eara dishclisi shi redactsii armăneshtsă la radionurli locali Shtip, Bituli, Struga shi Ghevghelia. Ahurhiră s-editează multi cārtsă ti Armănjlji shi tu migdani inshiră multi nali cārtsă pi limba armănească. Pi a lui initsiativă shi cu a lui angajman dit editsii ahurhiră s-easă multi audio caseti cu velji cāntits armăneshtsă, anamisa di cari shi audio caseta a doaienlu a cānticului armănescu Atanas Yioriytsa. Atumtsea tu migdani inshiră shi fimiridzli “Fenix” shi “Lānduricā” a cu a lui sustsāniri inshea shi alti fimiridz armăneshtsă cari cu suxes u promovară limba shi cultura armănească. La anlu 1995, cu cāftari di la Liga a Armănjlor shi cu semnu bāgat di d-ul Papuli, ahurhi educatsia pi limba armănească ca examen facultativ tu tuts cāsābadz iu avea ma mari consentsratsii di Armănj cum eara: Shtip, Scopia, Crushuva, Bituli, Cumanova, Sv.Nikola, Struga shi Veles, shi cu a lui angajman dit editsii inshi protlu Abetsedar pi limba armănească. Papuli eara initsiator shi cu suxes li realiză cursurli ti protslji dascalji ti limba armănească cari s-tsānură Crushuva, la anlu 1995. Cu scupo avigljeari shi apurari di chireari a iholui armănescu, d-nul Papuli eara initsiator shi organizator a protlui Festival ti cāntits armăneshtsă “Fāntānā” (anlu 1996) di iu inshiră multi nali cāntits shi multi nali numi di cāntātori Armānj. Mari sustsāniri shi agiutor deadi shi ti organizari a manifestatsiiljei “Dzālili a culturāljei armănească”, a curi organizator eara SSAAM. Tu chirolu cându eara prezidentu ali LAM, deadi cāftari shi ti adrari a bāseritslor armăneshtsă di Scopia, Alju Constantin shi Elena shi Alju Mina, titsi eara data shi localitati, a eara initsiator shi ti adrari udā ti pātidzari tu bāsearica armănească Alju Constantin shi Elena di Bituli. Ca prezidentu ali LAM partitsipā la ma multi conferentsii internatsionali iu u prezenta problema armănească. La anlu 1988 partitsipā la Protlu congres a Armănjlor cari s-tsānu Fraiburg, a la anlu 1997 deadi mari contributsii ti aprucheari a documentului Recomandari 1333 di parti a Consiliulu ali Europa, cu cari s-caftā garantari a ändrepturor

fundamentali a Armânjlor tu tuti stati balcanitsi iu ari ma mari consentratsii di Armânj. Ca membru a Comitetului di Helsinki, Ila anlu 1994 partispî la Conferentsia internatsională iu zbură ti problemili cu cari s-străvâsescu Armânjlji tu Machidunii ân ligatură cu limba shi cultura armânească.

Delegatsii a Armânjlor la
Consiliulu ali Europa (1997)

Mite C. Papuli tsâni expoze
ti proprietatea intelectuală

Ca mari vizioner, om cu dishclisă inimă, totna cu idei progresivi, numa a d-lui Mite Costov Papuli intră tu ma naua istorii armânească shi machidunească că eara initsiator, fundator shi prot prezidentu a protâljei partii politicească armânească sum numa “Partia a Armânjlor dit Machidunii” (PAM). Cu aestă activitati s-disfeatsi nau frândză tu istoria armânească că di la anlu 2001 Armânjlji ahurhiră s-organizeadză shi pi plan di poitică. Ca rezultat a angajmanilor shi activitâtsli alishteii Partii, ti shcurtu chiro PAM amintă shasi locuri di consilieri tu comunili cu ma mari consentratsii di Armânj: Scopia, Shtip, Bituli, Crushuva, Sv.Nicola shi Ghevghelia. Tu chirolu cându Partia a Armânjlor dit Machidunii eara pi puteari, limba armânească tu loc facultativ, di la anlu 2008 ahurhi s-ânveatsă ca examen optsonal shi atumtsea (di la anlu 2010 până la anlu 2015) s-editară protili manuali ti Limba shi cultura a Armânjlor di la clasa III până la clasa IX (cu sustsâniri di d-nul Mite Costov Papuli). Easti initsiator shi ti tipuseari a protâljei gramatică pi limba armânească di Mihail Boiagi, editată la anlu 1813. La anlu 2007, dupu amandmanlu dat di parti ali PAM ân cap cu prezidentul Mite Costov Papuli, Dzua Natsională a Armânjlor 23 di mai easti proclamată ca sârbătoari di stat shi atsea dzuă Armânjlji au ândreptu s-nu s-ducă la lucru. Cu angajmanu ali PAM shi cu sustsâniri di alti subiecti pi stsena politicească tu RM, eara dishclisi Directsia ti promovari shi developari a limbilor a comunitâtslor cari băneadză tu RM ân cadur a Ministeriatlui ti educatsii shi shtiintsă ali RM, Directsia ti promovari shi afirmari a culturâljei a comunitâtslor cari băneadză tu RM ân cadur a Ministeriatlui ti cultură cum shi Aghentsia ti realizari a ândrepturor a comunitâtslor, shi tu cafi ună di aesti institutsii ari căti un reprezentantu Armân. Pi initsiativă a d-lui Mite Costov Papuli shi cu bună achicăseari di parti a Consiliului a comunâljei di Cumanova, la anlu 2009 limba armânească eara proclamată ca limbă ofisială tu aestă comună, tsi eara nica un mari amintatic ali PAM ca Cumanova ari mari consentratsii di Armânj. Cu agiutor a d-lui Papuli, multi asotsiatsii armâneshtsă amintară sustsâniri finasială di parti a Ministeriatlui ti cultură, cu scupo realizari proecti di interes a Armânamiljei. D-nul Mite Costov Papuli easti un di initsiatorlji ti fundari Institut ti istoria, limba shi cultura a Armânjlor shi ti dishclideari Lectorat ti limba armânească la Facultatea ti filologhii di Scopia. Easti mebru a Ligâljei mundială a Armânjlor, a ca vitse-prezidentu a Consiliului a Armânjlor easti initsiator shi organizator a manifestatsiiljei internatsională “Bati cambana ti Armănamea”, cari ti prota oară s-organiză Moscopole, tu Albanii, la anlu 2010. Pi a lui initsiativă, ân cadur a manifestatsiiljei Dzatsi dzăli di Republica di Crushuva, cafi an ună dzuă easti ampârtsătă ti promovari shi afirmari a culturâljei armânească.

D-ul Mite Costov Papuli ca mari vizioner armânescu, om cari nica di njic s-alumtă ti cauza armânească, persoană cari alăsă mari semnu tu istoria armânească, om cari cu tută inimă s-alumtă ti

UNITA 5 IDEOLOGHII, RELIGHII

Ăndrepturli a Armănjlor, om cari realiză tu praxă multi di caftărli armăneshtsă, persoană cari cu caldăros sufliit shi dishclisă inimă agiută a tutulor Armănj shi sots a Armănjlor, easti shi mari lobistu ti integrari ali Republica Machidunia tu structurili Euroatlantitsi. Ca poliglota, cari li zburashti (pi ninga limba di dada-limba armănească shi limba ofitsială – limba machidunească) limbili: italicească, romănească shi rusească, tu a lui carieră putu s-informeadză multsă oaminj di shtintsă ti loclu shi roljea a Armănjlor pi Balcan shi ma largu.

Andamasi a d-lui M.C.Papuli cu Prezidentul ali RM, Ghiorghie Ivanov

Ti a lui angajman ti cauza armănească shi ti a lui humanitati shi vreari s-agiută a cafi unui om, ari amintată multi premii, pricunushteri, diplomu, hăristuseri shi placheti, anamisa di cari nai ma importanti lji suntu: Statuetă ti humanitati di Fondatsia Dada Tereza, premii ti agiutor ti organizari a Dzălilor a cultăljei armănească di la SSAAM, pricunushteari ti avigljeari di chireari a limbăljei armănească di la Univerzitatea Andrei Shaguna dit Romăni, cu ucazi 110 di anj di pricunushtearea a Armănjlor ca popul ahorghea la Academia ofitsială ti Dzuăljei Natsională, anlu 2015 amintă placheta ti afirmari shi promovari a limbăljei shi a culturăljei armănească, a ari amintată nica multi alti premii shi pricunushteri cari suntu martir ti opera a lui, ti angajmanlui a lui ti dishtiptari a sentimentului national la Armănjli.

1. Apăndăsea pi ăntribărli aesti!

1. Căndu shi iu easti faptu d-nul Mite Costov Papuli?
2. Cari an easti aleptu ti prezidentu a Ligăljei a Armănjlor dit Machidunii?
3. Cari an easti fundată prota Parii a Armănjlor dit Machidunii?
4. Spuni ăndau di premiili tsi li ari amintată d-ul Papuli!
5. Catsi easti loclu shi roljea a d-lui Mite C.Papuli ti dishtiptari a sentimentului armănescu?

REVIZII I

REVIZII I

I. Apândăsea pi aesti ântribâri:

1. Desi ari egalitati anamisa di muljerli shi bərbatslji? _____
2. Titsi easti importantă muljerli s-hibă egali cu bərbatslji? _____
3. Desi muljerli pot s-li lucrează lucrări bərbăteshtsă? _____
4. Cari adară mobing, bərbatslji ma muljerli? _____
5. Desi tu chirolu di ază s-fatsi discriminari a muljeriljei? _____

II. Completează-li frazili cu conjunctivlu perfectu di aesti verbi: S-avem avută, s-ai tăcută, S-nu ai dzăsă, S-am avdzătă, S-avets ângrăpsită.

1. _____ cana nu ari sã shtea.
2. Gini va s-hibă _____ ti nibunili lucrı.
3. _____, va u videam cartea.
4. _____ ciasuri, va s-ânvıtsam ma multu.
5. _____, va tsă spuneam.

III. Di zboarâli di ma-nghios adară frazi tsi au logică!

1. lipseashti bərbatslji egali Fumeljli shi s-hibă _____
2. s-alumtă discriminarea contra Muljerli _____
3. lucrează lucru Muljearea cafi un s-lu poati _____
4. lipseashti muljerli Bərbatslji s-li tinjisească _____
5. Tu tuts egal him educatsii _____

IV. Dă apandăsi pi ântribârli di ma-nghios:

1. Iu s-află yinaria Popova Cula? _____
2. Dupu cari yin easti nai ma cãnăscută aestă yinarii? _____
3. Iu s-află Parcul Natsional «Pelister»? _____
4. Tsi sã-seamină nai ma multu tu câmpul di Ovce Pole? _____
5. Cari cãsăbadz s-află tu câmpul di Pelagonia? _____

V. Mutrea pi Internet shi completează-l textul ti câmpul di Cociani!

Câmpul di Cociani s-află pi ninga aruulu Bregalnitsa. Easti cãnăscut dupu productsia a arizlui shi easti avut cu multi aruuri shi apa nu easti problem ti aestă cultură. Di tuti partu pãrtsă câmpul easti anvãrligat cu muntsă. Tu aestu câmpu nai ma developat easti agrarlu, ashı cã mari parti di câmpul easti siminat cu yiptu. Di ispeti ca ari apă ti adăpari, s-seamină shi _____ . Di tutipută, nai ma multu s-tsân _____ .

VI. Completează-li frazili cu aesti complementi di obiectu directu: vā, li, mi, lji, lu,!

1. Dascala _____ dzāsi al Panci s-dghivāseascā.
2. Aseara _____ vidzurā pi plaja. (Mini)
3. _____ strāvāshish la consertu, ma nu ti ghinuish.
4. Maria shi Mia _____ vidzurā soatsāli a lor.
5. Piha _____ dzāsi cā va s-yinā māni. (a vau)

VII. Āngrāpsea cari di aesti frazi suntu corecti(C), a cari alutusiti(A):

1. Nicola Martinoschi easti pictor Armān, di Crushuva. _____
2. Anlu 2013, publica ti prota oarā putu s-lu veadā cadurlu «Tact». _____
3. Sculia primarā shi litseulu, Martinoschi li dipisi Scopia. _____
4. Realizmul li prezenteadzā lucārli real shi obiectiv. _____
5. Cubizmul, ti prota oarā, inshi tu migdani tu Frantsii. _____

VIII. Frazili aesti bagā-li tu conditsionalu perfectu!

1. Cara s-vrets, va s-cāntats. _____
2. Ma s-pots, dipisea lucru! _____
3. Cara s-nu yinj cu mini, va s-mor di fricā. _____
4. Va s-am mari casā cara s-lucredz. _____
5. Cara mi āntribash, va tsā spun. _____

IX. Āngrāpsea tsintsi frazi tu cari va u ufiliseshtsā forma pasivā a verbilor: veadī, āntreabā, greashti, mutreashti shi aspari.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

X. Leagā-li zboarāli cu definitsia a lor!

1. Ideologhii - pistipseari cā oaminjlji pot s-u nāstreacā taxiratea dupu nomurli a carmāljei.
2. Relighia - oaminjlji pistipseacu cā bana a lor dipendā di vārā animalī.
3. Totemi - relighii monoteistā a curi bazā easti bana, ānvitsarea shi lucurlu a Hristolui.
4. Budizam - sistem di pistipseari tu politica, ideili a condutsiriljei pi potesi.
5. Crishtinitati - ligāturā spiritualā a unāi grupā di oaminj cu tsiva tsi easti ayisit, (Dumidzā).

XII. Āntsercljeadzā cari di aesti propozitsii suntu independenti!

1. Io mēc.
2. Noi agiucām.
3. Cānli s-turnā acasā shi ahurhi s-alatrā.
4. Matsa easti murgā shi easti multu mushatā.
5. Profesorlu zburashti.

DIMĂNDAREA PĂRINTEASCĂ

Părinteasca dimândari
Nă sprigiurã cu foc mari,
Frats di mumã shi di-un tatã
Noi Armãnji di eta toatã.

Di sum plocili di murmintsã
Strigã-a noshtsã bunj pãrintsã:
Blãstem mari s-aibã-n casã
Cari di limba-a lui s-alasã.

Cari shi-alasã limba-a lui
S-lu-ardã pira-a focului,
Sã s-dirinã yiu pri loc
Sã-lji si frigã limba-n foc.

El ân vatrã-lji părinteascã
Fumealjea s-nu-shi hãrseascã,
Di fumelji cãrunji s-nu bashi
Nat ân leagãn sã nu-nfashi.

Cari fudzi di-a lui mumã
Shi di părinteasca-lji numã,
Fugã-lji doara-a Domnului
Shi dultseamea-a somnului!”

Constantin Belemace
(1844-1932)

UNITA 6 NALI LĂNGORI

TEMA : VOCABULAR

Lucruri de care oamenii sînt adicți, ca internetul, lucrul, afumarea și drogurile

COMUNICATII

Partea pozitivă și negativă a lucrurilor de care oamenii sînt adicți și exprimări pozitive

GRAMATICA

Elemente de propoziție

UNITA 6 NALI LĂNGORI

ADICTSĂ DI DROGĂ, AFUMARI, ALCOHOL

Tu dzua di ază, ma mari parti di bãnătorlji dit lumea tută suntu adictsă di vărã lucrì: droga, alcohol, afumari, beari cafe shi ashì ma anclo. Ma, analizili spun cã tu anjlji dit soni bãnătorlji tut ma multu suntu adictsă di Internet, di mrejlili sotsiali (Facebook, Twitter...).

Panci: Tinirlji tut ma multu dependã di vărã lucrì ma, nai ni bunã easti adictsia di drogã.

Maria: Di cari ispeti oaminjlji u ufilisescu droga?

Panci: Rezultatili di anchetili spun ca itia ti atsea easti diferentã. Vărã minduescu cã atsea easti solutsii ti nãstritseari a problemlui cu cari s-strãvãsescu, altsã u ufilisescu cã vor s-veadã cum va s-ducheascã, niscãntsã u ufilisescu cã vor s-alãxeascã tsiva tu bana a lor, altsã u ufilisescu cã nu au tsi s-adarã, icã ashì s-duchescu cama mări shi ashì ma anclo.

Anghela: Droga easti farmac shi atsea lipseashti tuts s-u shtim. Cara s-ufiliseascã niheam, easti ca stimulans, cara s-ufiliseascã ma multu, easti ca sedativ, ma cara s-ufiliseascã dealiheam multu shi daima poati s-lu moarã omlu.

Piha: Ma, oaminjlji suntu adictsã shi di afumari, beari alcohol, cafe, di dultseami shi mãcari, a tora nai ma nau adictsii easti Internetlu icã computerlu.

Elena: Oaminjlji bea alcohol shi afumeadzã ta s-poatã ma lishor s-razbuneadzã, s-hibã populari tu sutsata, ama nu minduescu pi consecventsili. Multi ori tu discoteca tiniri cari ahurhescu s-bea ta s-razbuneadzã, ti shcurtu chiro s-ambeatã shi tsiva di razbunarea a lor..

Mita: Videts, dealiheam easti cã droga nu easti bunã ti consumari, ma ea s-ufiliseashti tu meditsina, ti yitrii, cu scupo s-lã agiutã a oaminjlor. Ashi easti shi cu alanti lucrì, cãndu s-consumeadzã cu ãngãtan nu adarã problem shi ari shi vărã hãiri, ma, tut tsi easti fãrã controlã fatsi znjii a sãnãtatiljei. Ti atsea: ãngãtan cu tut tsi adrats shi consumats!

1. Dghivãsea-l textul shi apãndãsea pi aesti ãntribãri:

1. Di tsi suntu nai ma multu adictsã oaminjlji, tu a lor banã?
2. Di cari ispeti oaminjlji u ufilisescu droga?
3. Catsi easti influentsa a drogãljei?
4. Cari alti turlii di adictsii existeadzã tu lumea tutã?
5. Tu dzua di azã, di tsi suntu adictsã ma multsã di oaminjlji?

II. Umpli-u tabela cu informatiili tsi s-caftă:

		Partea pozitivă – ufilisearea cu ăngătan	Partea negativă – ufilisearea fără controlă
1.	Măcarea		
2.	Internetlu		
3.	Cafelu		
4.	Tsigârli		
5.	Alcoholu		
6.	Droga		

LĂNGORLI TU SOTSIETATEA MODERNĂ

Narcomania easti cându oaminlji suntu adictsă di drogă.

Alcoholizmul ghegeneral easti nai ma lărdzită adictsii tu multi stati.

Tsigârli s-vindu nai ma multu.

Cofeinu easti nai ma veacljea supstantsă psihoactivă tu lumea tută.

Tehnica modernă easti nai ma nau adictsii.

CARTI PĂNĂ LA SOTSLJI A MEI PI MREJILI SOTSIALI

Tinjisits a mei Facebook sots, am un problem serioz shi caftu agiutor di voi, s-nji didets urnimii. Ma lungu chiro beau alcohol shi tora escu adictu di bearea. Ahurhii s-beau pi shicai, ta s-escu interesantu, s-escu atractiv tu sutsata. Ama, niheam cât niheam mi adrai adictu di alcoholu shi tora nu pot s-dănăsescu cu bearea. Alcoholu nji agiută s-mi razbunets, ama dupu atsea, nitsi singur nu shtiu tsi adar. Ahurheashti s-mi doară caplu, nu mi duchescu ghini. Cându va s-treacă noaptea, cându nu eascu cama ambitat, nji yini tu minti tut tsi am adrată seara tricută. Sotslji shi tuts alantsă cari mi cănoscu, sh-pizuescu cu mini. Mi duchescu multu nibun shi nu shtiu cum va s-dipisească bana a mea. Vă plăcârescu spunets-nji tsi s-adar, cum s-lu alas alcoholu, cari pinarga-narga mi vatâmă.

I. Tsi urnimii pots s-lji dai tini a sotslui a tâl ta s-u alasă bearea, s-lu alasă alcoholu?

II. Cu tsi mindueshtsă că tinirlji pot ma ghini s-răzbuneadză?

III. Discutats cu sotslji shi dascala cum s-vă apurats di tuti pericoli ligati cu adictsii!

IV. Tsi mindueshtă, cum pot s-alumtă tinirlji contra aesti pericoli di adictsii anvârliga di elji?

UNITA 6 NALI LĂNGORI

YITRIPSEARI A OAMINJLOR CARI SUNTU ADICTSĂ

Tu aestă bană dinamică, oaminjlji tut ma multu s-ânclid tu elji singuri, suntu depresivi, tu familia nu ari buni relatsii, s-duceşcu ca taha nu ari nadii ti elji, nu pot s-adapteadză, shi multi ori ashi, fără s-ducească s-fac adictsă di droga, alcohol, tsigări shi altu.

Daima, factori cari priaduc ti adictsii suntu:

Condişii ti bânari tu sotsietati: criza economică, urfaniljea, dezorganizari a comunitatiljei, normili a comunitatiljei cari suntu toleranti cătră alcoholu shi droga...

Factori familiari: niachicăsearea ică niavearea comunicatsii anamisa di membrilji a familiiljei, părintsă cari nu află chiro ti fumelji...

Sculia: nisuxes la sculii, purtatic asotsial, niorganizari activitâts nafoară di sculii...

Caracterlu a persoanljei: nidistsiplină, purtatic asotsial tu adolestsentsia, sots cari ufilisescu drogă shi alcohol, tolerantsii cătră ufiliseari alcohol shi droga...

Cănushtearea a rizicului easti importantu ti preventsii tu sculii, tu familia shi tu sotsietatea. Ti atsea lipseashti daima s-aibă campanji ti preventsii di tuti turlii di adictsii. Poati s-hibă organizati pi nivel natsional cu agitor a mediumilor ma, poati s-hibă shi local, tu comunitati, tu sculii, a shi taifa, părintsălji, lipseashti daima s-lă zburască a fumeilor ti pericolu di cafi dzuă.

Yitripsearea di aesti lăngori achicăseashti:

- prota, persoana s-achicăsească că ari problem shi s-caftă agitor di taifa shi di persoanei profesionali cari shtiu cum s-lji agiută;
- permanent yitripseari a persoanilor cari suntu adicti;
- bună colaborari cu institutsiili ti apurari a sănătatiljei tu statlu;
- tretmanlu ti yitripseari s-hibă tu continuitati.

1. Adară ună anchetă anvărliga di tini cu doi tiniri shi doi aduľtsă ti atsea tsi minduescu ti nalili lăngori – adictsia! Ufilisea li ântribărlji di ma-nghios shi ângrăpsea-li nai ma bunili apandăseri!

1. Tsi easti adictsia ti tini?

2. Desi cănoshtsă vără persoană adictă?

3. Tsi easti nai ma buna urnimii tsi pots s-u dai ân ligatură cu adictsia?

4. Dă ună parolă ti campanji ti preventsii di adictsii di cari tsi s-hibă turlii!

Sã – zburãm ti limba

ELEMENTILI A PROPOZITSILJEI (PÅRTSÅ PRINTSIPALI SHI SECUNDARI)

Subiectul shi **predicatu** suntu pãrtsã printsipali di propozitsia, a **atributlu** shi **complementurli** (directu, indirectu, sircomstantsiali) suntu pãrtsã secundari a propozitsiljei.

Propozitsia tsi ari mash pãrtsã printsipali easti **propozitsii simplã**, a propozitsia cari, pi ninga pãrtsãli printsipali, ari shi pãrtsã secundari, easti **propozitsii dizvoltatã**.

Ex.: a) Propozitsii simplã: Cãnli alatrã. b) propozitsii dzvoltatã: Noi vrem s-cãntãm veclji cãntits armãneshtsã.

ELEMENTI A PROPOZITSILJEI:

1. Subiectul – easti parti printsipalã di propozitsia shi spuni cari lu fatsi lucurlu, cari u fatsi actsiunea. Subiectul poati s-hibã:

a) **un substantiv**: Tati lucreadzã.

b) **unã pronumã**: El doarmi.

c) **un adjectiv** (cu valoari di substantiv): Hãrioshlji inshirã pi stsenã, fricoshlji s-ascumsirã.

d) **un numir**: Protlu amintã plachetã di malãmã, defturlu di asimi.

2. Predicatu – easti parti printsipalã di propozitsia cari exprimã unã actsiuni faptã di subiectul (**predicat verbal**), icã spuni cum easti subiectul (**predicat nominal**).

Ex.: Predicat verbal: Am lucratã ti patrida a mea. Predicat nominal: Scularlji suntu livendzã.

Predicatu nominal s-fatsi cu un **verbu copulativ** (easti, suntu) shi **determinantu predicativ** (nauã, livendzã).

3. Atributlu – easti parti di propozitsia cari determineadzã un substantiv shi spuni unã calitati data la unã persoanã icã lucru. Atributlu easti un substantiv icã un adjectiv.

Ex.: Aushlji oaminj da mari agiutor. Analtul om easti a mel lalã.

4. Complementul – easti un zbor cari lu complementeadzã sensul di un altu zbor.

Complementurli a verbului suntu: complementul directu, indirectu shi sircomstantsial (di timpu, loc, mod, cantitati, cauzã shi scupo).

Exercitsii:

I. Completeadzã-li frazili cu subiectu cã substantiv: *Tati, Mama, Cãnli, Scularlji, Feata!*

- _____ easti bunã scularã.
- _____ ahurhi s-alatrã.
- _____ vor s-ãnveatsã multu.
- _____ easti la lucru.
- _____ ãngrãpseashti cãntits.

II. Completeadzã-li frazili cu predicatu verbal:

yini, ai lucratã, zburãscu, avets lucratã, spunets!

- Voi u _____ atsea tsi dealihea s-ari faptã.
- Voi _____ tu xeani lungu chiro.
- El _____ shi adarã mari znjii.
- Tini _____ ti bana tutã.
- Mini u _____ atsea tsi u shtiu.

III. Completeadzã-li frazili cu atribut ca adjectiv: *bunj, lãcrãtor, mushatã, avuts, Analta!*

- Oaminjlji cari suntu _____, lã agiutã a oarfãnjlor.
- _____ featã easti profesoarã.
- Tini ai sots _____ cari totna suntu aoatsi ti tini.
- Aestã dzuã _____, noi nã priimnãm.
- Un sots _____ amintã multsã pãradz.

Di cultura a Armănjlor

ANDREI BAGAV
(1867 - 1888)

ANDREI BAGAV easti autor clasic Armănj, cari ari āngrāpsitā unā carti tu cari ari adunatā ma multi poezii shi texturi di autori diferenti, shi cum dzātsi el, tuti atseali li adarā ti scularlji cari tu atsel chiro s-duc la sculiī armăneascā.

Easti faptu tu meslu aprir, la anlu 1867, tu hoara Blatsa, tu Gārtsii. Easti cānāscut poet armănescu, profesor la Litseu, publitsistu shi autor a cartiljei “Carti di aleadziri”.

Bagav avea mash 12 di anj cāndu Pārintili Averchii lu lo dit sculia gārteseascā di Vlaho-Clisura, shi lu dusi s-ānveatsā armăneashti la “Institutlu Macedo-Romān al Sāmtul Apostol”, cari āndoi anj ninti eara dishclis Bucureshti, tu Romānii. Tu aestu Institut, tu atsel chiro eara adushi multsā tiniri Armănj dit Machidunia tutā, ta s-ānveatsā pi limba armăneascā shi di aclo iara s-toarnā nāpoi tu Machidunii, s-ānveatsā shi altsā tiniri Armănj pi a lor limba di dada, pi limba armăneascā.

Dupu dipisearea a sculiiljei shi dupu dipisearea a studiilor la Facultatea di literi shi la Conzervatorlu dit Bucureshti, Bagav ca tinir, pi 14 di anj, eara pitricut s-hibā profesor pi limba latinā shi limba frantsuzeascā tu Litseulu di Bituli, Litseu cari eara dishclis ninti un an. Atsea eara la anlu 1881, ma aclo nu shidzu lungu chiro. Ca multsā altsā dit atsel chiro, shi A.Bagav s-āncāce cu Apostol Mārgārit, inspector scular di Bituli, shi s-turnā Bucureshti. Aclo, deadun cu āndoi sots Armănj shi Rumunj u fundā prota sutsatā ti tiniri ānvitsats Armănj cānāscutā su numa “Lumina”. Cu scupo s-lā agiutā a dascaljlor dit Machidunii, el āngrāpsi unā carti di aleadziri pi armăneashti. Cartea ari trei pārtsā. Prota parti easti un Abetsedar, iu autorlu spuni cum lipseashti s-ānveatsā scularlji, sistematic, literili a alfabetlui armănescu shi normili di scriari dit atsel chiro. Tu partea dau shi trei Bāgav āngrāpsi poezii di tinirlji scriitori dit atsel chiro, deadun cu lectsii di istoria, fizica, relighia, astronomia, zoologia, āngāpsiti ti sculari dit sculiili primari. “Cartea di aleadziri” u amintā premia di sutsata culturalā “Lumina”, a easti publicatā la anlu 1887, un an ninti di moartea a autorlui, cari dit aestā banā fudzi multu tinir.

1. Dā apandāsi pi āntribārli di ma-nghios!

1. Cari an easti faptu Andrei Bagav shi tu cari loc easti faptu?
2. Dupu cari carti easti cānāscut Andrei Bagav?
3. Pi cari ilichii s-dusi A.Bagav Bucureshti s-ānveatsā armăneashti?
4. Tsi facultati ari dipisitā Andrei Bagav?
5. Tsi sutsatā fundā A.Bagav deadun cu sotslji a lui dit Romānii?

UNITA 7 PLANURLI TI YINITORLU

Zburari ti yinatorlu shi
exprimari planuri ti yinator

TEMA : VOCABULAR

Exprimari intentsii, actsiuni
yinitoari

COMUNICATSII

Ufiliseari a conditsiilor cu icã
fãrã posibilitati ti realizari

GRAMATICA

TU CARI PROFESII TI VEDZ TINI?

*S-aproachi dipisita a anlui scular:
Scularlji cu mări emotsii zburâscu ti atsea
iu vor s-ângrăpsească, cari profesii u vor
shi tsi vor ta s-lucrează tu yinitor!*

Anghela: Cu mari niarâvdari ashteptu s-dipisească anlu scular shi s-mi ângăpsescu la sculia ti meditsina. Multu voi s-escu yiatrișă shi s-lji yitripsescu oaminjlji.

Nicola: Da, atsea easti bună profesii, va s-pots s-lă agiuts a oaminjlor. Ma, mini nu voi s-avdu ti yiatru, că nu pot s-mutrescu sândzâ.

Alexandar: Tini Nicola tsi vrei s-ti ângrăpseshtsâ dupu dipisearea a sculiiljei primarâ?

Nicola: Mini voi s-esci IT injinjer, ta s-pot s-adar programi pi compiuiter. Shi ti atsea voi s-mi ângrăpsescu la litseu.

Elena: Ari mari perspectivă ti aflari lucru, ma, studiili suntu greali shi va multu lucru.

Alexandar: Ti atsea mini va mi ângrăpsescu tu litseu, ma dupu atsea va mi ângrăpsescu la Facultatea ti turizmu.

Elena: Tsi mushatâ profesii! Va ti priimnji pit lumea tută. A mini voi s-mi ângăpsescu tu sculia di mesi ti economii shi dupu atsea la Facultatea ti economii. Maljudzâ, tu cafi ună firmă easti lipsit economistu, lucru pot s-aflu tu cafi ună institutsii, tu bancă, tu companii ti asigurari, shi ashu ma ânclo.

Maria: Cafi un cu a lui vreami shi cu a lui talentu. Mini voi s-escu cânăscutâ manechenă, s-immu pit nai ma cânăscutuli pisti tu lumea tută, a voi s-lucredz shi ca prezențeră pi televizii.

Sulta: Mini voi s-escu expertu ti producti di carni shi producti di lapti shi ti atsea tora va mi ângăpsescu la litseu, a dupu atsea la Facultatea ti tehnologhii. Va s-lucredz pi atsea s-u promovdz sănătoasa măcari, tsiva tsi tu chirolu dit soni easti multu actuală, ma shi multu lipsitâ.

Anghela: Ghini easti cafi un sh-u alegă a lui vrutâ profesii shi s-lucrează atsea tsi u va nai ma multu. Va or tihi a tutulor!

I. Apândăsea pi ântribârli ligati cu textul di ma-nsus!

1. Titsi Anghela ashteaptâ cu niarâvdari s-dipisească anlu scular?
2. Tsi va s-hibă Nicola cându va s-dipisească facultati?
3. Di cari ispeti Elena va ta s-ângrăpsească la Facultatea ti economii?
4. Iu u veadu Maria a ljei perspectivă?
5. Tsi vor s-lucrează Alexandar shi Sulta?

II. Leagă-li elementili di dauli coloni shi adarâ frazi loghitsi!

Meditsina easti	- u lishurează comunicatsia shi informarea.
Moda da un	- importantă shi tu bana sotsială shi tu bana privată.
Informatica	- easti importantă ti sănătatea a omlui.
Tehnologhia a măcărlor	- ună shtiintsă multu importantă ti bana a omlu.
Economia easti	- ma mushat aspectu a banâljei di cafi dzuă.

III. Cât easti importantă profesia tsi va u aledz ti yinitorlu a tăl? Discutează cu sotslji a tăi shi cu dascalu a vostru!

LUCRI POZITIVI SHI NEGATIVI TU CAFI UNĂ PROFESII:

Yiatur: Aestă profesii easti multu bună, lji yitripseshsă oaminjlji, la agiuts, easti lucru human că pots s-lă u ascachi bana a oaminjlor. Ma, va ânvisari bana tută. Facultatea easti shasi anj, dupu atsea spetsializatsii, a dupu atsea permanent lipseashti s-eshtsă informată ti tuti nali lucruri tsi s-fac tu meditsina.

Dascal: Poati nai ma mushată profesii easti s-eshtsă dascal. Lucredz, permanent cu tiniri, provocarea ti aestă profesii easti mari, că tini (dascalu) eshtsă atsel cari educhez nali shi nali ghenertsii. Lă dai praxă a scularlor, lă dai urnimii ti calea pi cari lipseashti s-ânchisească tu yinitor. Ma, s-eshtsă dascal easti multu zori că lipseashti ghini s-u cānoshtsă psiha a scularlor, lipseashti s-shtii cum s-lucredz cu njits, lipseashti s-lji vrei njitslj shi s-pots s-lji achicāseshtsă.

Cântător: Aestu lucru easti multu atractiv, interesantu, dimanic. Cu cânticlu pots s-lă u mushutets bana a oaminjlor, s-lă agiuts shi s-lă lishuredz pidimadzljji di cafi dzuă. Ma, ta s-eshtsă bun shi cānāscut cântător, lipseashti multu lucru, multi turnei, multi contserti, calitureari pit lumea tută, lipseashti s-shtii că eshtsă persoană publică shi că va s-avdză multi critichi buni ică ni buni ti lucrulu a tål.

IT injinjer: Profesia aestă ari dealihea bună perspectivă. Tu chirolu di ază, malju dză tuti lucruri s-lucreadză pi compiueter shi pit Internet. Ândridzeari programi ti compiueter tu sferi diferenti easti dealihea mari provocari ti cafi un tinir cari lu va aestu lucru. Ma, cara s-eshtsă IT injinjer, poati s-ai problemi cu videala că permanent eshtsă pi compiueter, a shi poati s-ai deformiteti pi corpul a tål, scljeama pots s-ai consecventsi negativi ti sânăitatea a ta cara s-nu ti ai ângătan.

I. Umpli-u tabela cu informatiili tsi s-caftă:

		<i>Parti pozitivă a profesiiljei</i>	<i>Parti negativă a profesiiljei</i>
1.	<i>Yiatru</i>		
2.	<i>Dascal</i>		
3.	<i>Cântător</i>		
4.	<i>IT injinjer</i>		

II. Zbura cu sotslu a tål ti a ta sculii primară, desi dascaljlji eara rigoroji, desi amintash multu shteari, tsi vrei s-eshtsă cându va s-creshtsă!

UNITA 7 PLANURLI TI YINITORLU

AFISHI TI CĂFTARI LUCRU:

1.

- Mini escu Panci Sima, am 27 di anj shi dipisii facultati ti dentistu, spetsializatsii-protetică. Caftu lucru că doi anj escu acasă, a vrearea a me aeasti s-nju realizedz yislu, s-adar protezi shi shteara tsi u am s-u ufilisescu tu praxă.

2.

- Banca Comertială caftă economistu, expertu ti finansii. Candidatlu s-nu aibă ma multu di 26 di anj. Obligator s-u shtibă limba anglichească, a s-aibă shteari shi ti programili fundamentali pi compiueter.

3.

- Compania NGH injenering caftă doi lăcrători ti constructsii, cu experiensă di tsintsi anj. Candidatslji s-nu hibă ma mări di 20 di anj.

4.

-Am master tu economii shi diplomă ti matematica finansială ma, nu am nica lucru iu va s-pot s-u bag tu practică shteara a mea. Cara s-avets lipsitură di aestu profil stau pi dispozitsii ti un mes di lucru ti probă.

I. Apândăsea:

1. Tu cari di aesti afishi s-caftă lucru?
2. Tu cari di aesti afishi s-caftă lăcrători?
3. Tsi profil di lăcrători s-caftă tu afishili?
4. Cari firmi caftă lăcrători?
5. Cari alti cvalificatsii s-caftă tu afishili?

II. Tu preaclji adrats un afish dit numa a unăi sculii tu cari s-caftă dascal ti vără distsiplină shi căftats shi alti cvalificatsii.

III. Āngrăpsea tsi vrei s-eshtsă cāndu va s-creshtsă, cari profesii vrei s-u lucredz shi titsi?

Sã – zburãm ti limba

CONDITSIONALU TU FRAZI

Cara s-am pãradz vrea (va) s-nergu pi unã cãlitureari.

Cara s-aveam pãradz vrea (va) s-nirdzeam pi unã cãlitureari.

Cara s-aveam avutã pãradz vrea (va) s-aveam nearsã pi unã cãlitureari.

Explicatsii: Treili frazi spun conditsii icã hipotezã cari poati s-realizeadzã icã nu. Treili au unã frazã printsipalã shi unã subordonatã cari ahurheashti cu “*cara*”. Frazili di prota conditsii exprimã unã hipotezã cari poati s-hibã realizatã, a alanti dau conditsii (II shi III) suntu hipotezi cari nu pot s-hibã realizati.

A I-ta conditsii

Cara + prezent + yinator.

Ex.: Va s-ãngrãpsescu carti, cara sã shtiu cã nu yin.

A II-a conditsii

Cara + imperfectu + conditsional perfectu a doua formã (vrea (va) + imperfectul conjuctiv).

Tu ma multi limbi latini, a II conditsii s-adarã cu conditsionalu prezentu tu fraza printsipalã ma, cum easti explicatã ma ninti, aestu timpu nu s-ufiliseashti tu ma multili graiuri armãneashtsã, ashì cã azã easti alãxit cu conditsionalu perfectu.

Ex.: Cara sã-shteam cã nu yinji, vrea s-ãngrãpseam unã carti.

A III-ea conditsii

Cara + ma multu ca perfectu + Conditsionalu perfectu a treia formã.

Ex.: Cara s-aveam shtitã cã nu yinji, vrea s-aveam ãngrãpsitã unã carti.

NOTA: Conditsia, tu limba armãneascã, poati s-expirimã shi cu forma:

Cara + present + imperativ indicativ: Cara s-avets oarã, dutsets vã la expozitsia al Toma!

Exercitsii:

I. Aflã tu cari di aesti frazi ari conditsii di I, II icã di III formã!

1. Cara s-vrei, duti la adunarea! _____

2. Cara s-yinã oaspitslji vrea lji dutsem Ohãrda. _____

3. Cara s-vrei, yina. _____

4. Vrea s-aveam ancupãratã ma multi cãrtsa, cara s-aveam avdzãtã cãts inshi yin. _____

5. Cara s-puteai, sigura vrea s-nirdzeai la expozitsia di picturi. _____

II. Bagã-li verbili tu parantezã tu timpul tsi corespondeadzã!

1. Cara sã-shtibã fumeljli ti sirpriza _____ (yin) ma aghonja.

2. Cara s-nu didea ploai, noi _____ (yeasi) tu parcul.

3. Elji _____ (ducã) la bioscop, cara s-nu eara ahãt amãnat.

4. Cara s-nã dutseam la promotsia, _____ (ancupãrã) naua carti di MC.

5. Cara s-ai posibilitati, _____ (s-dutsi) Parijlji!

Di cultura a Armănjlor

NUSHI TULJU (1872 - 1941)

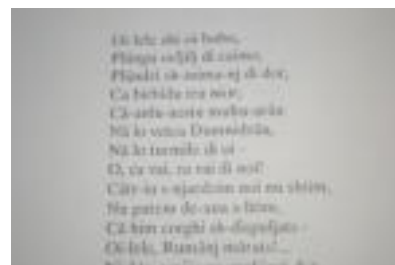

NUSHI TULJU easti-amintât tu hoara armănească Avdela (tu Gârtsii), la anlu 1872. Dupu dipisearea a sculiiljei primară Clisura shi litseulu romănescu Bituli, un an lucra ca dascal Ianina shi dupu atsea s-dusi Bucureshti, iu s-ângrăpsi la Facultatea di literi. Dupu dipisearea a studiilor, la anlu 1899, Nushi Tulju s-turnă tu Gârtsii shi doi anj eara revizor scular pit sculiili romăneshtsă tu Epir shi Tesalia. Dupu atsea, iara s-turnă tu Romăni, iu ândoi anj lucra ca jurnalistu. Di aclo, calea lu dusi tu Ghermanii iu shidzu shcurtu chiro, ma dupu atsea iara s-turnă tu Gârtsii iu diznău lucra tu sculiili romăneshtsă ca inspector scular.

Chirolu tut, Nushi Tulju ângrăpsea shi publica poezii shi njits istorii pi limba armănească shi atsea tu revistili literari dit atsel chiro. Pi ninga atsea ângrăpsi shi un njic roman sum titlul: “Mirmintsă fără crutsi”.

Tachi Papahagi cari li adună poeziili shi istoriili al Nushi Tulju, shi li publică, prota tu “Antologhia armănească”, di la anlu 1922, a dupu atsea tu cartea “Poezii” di la anlu 1926, spuni ca Nushi Tulju easti nai ma marli poet liric Armân. Tu anjlji dit soni, ună parti di a lui poezii shi istorii suntu publicati di parti al Hristo Candroveanu tu cârtsăli: “Antologhia lirică armănească” di la anlu 1975, shi “Antologhia di proza armănească” di la anlu 1977.

“Poeziili ângrăpsiti di Nushi Tulju suntu ghini plichisiti shi uidisiti, multi ori shutsăti shi yixiti, cu njitsli hălăts cu cari el intră ahândos până tu suflitlu a Armănamiljei”, s-dzătsi tu editsia dit soni a cartiljei sum titlul “Poezii” di Nushi Tulju, cari easti editată la anlu 1989, di parti a Editurăljei Cartea Aromână, Siracuză, tu Statili Uniti ali America. Tema a poeziilor easti diferentă. Nushi Tulju ângrăpseashti ti tut tsi s-fătsea tu bana a Armănjlor: ti haraua, ti plângul, moartea, ti vătămari, ti vrearea, ti xeani, ti muntsălji, ti featili daileani, ânveastili mărânghisiti, cânticlu a puljlor, ti mailu shi primuveara, ti polim, ti furi shi ti multi alti lucruri cari lji tritsea pit minti. Nushi Tulju shi cându cânta, tu nai ma marea harau, videa un suptsări hir di plângu, ma sh-cându plândzea, plândzea cu zboară ahândoasi, cã plândzea di ponlu cari lju dinjica suflitlu a lui. Nushi Tulju s-afă largu di acasă, ca multsă a lui sots, ca multsă Armănj cari s-dutsea tu xeani, fudzea di la vatra shi alăga ti măshcătură di pâni, su ascapă bana. Ma, shi aclo, iu eara largu, mintea lji eara la atselji tsi armasiră acasă. Nushi Tulju muri la anlu 1941, shi nu bãnă ta s-veadă cã poeziili a lui u vidzură lunjina a dzuăljei.

I. Apândăsea:

1. Tsi tut lucra Nushi Tulju tu bana a lui?
2. Cari easti a lui nai ma cãnăscută carti?

UNITA 8 TIHI BUNĂ!

*Tihea tu bana di cafi dzuă,
importanta a ljei tu cafi sferă
di bană*

**TEMA :
VOCABULAR**

urari tihi, exprimari harau shi tihi

COMUNICATSII

*Complementul sircomstantsial,
formi shi ufiliseari*

GRAMATICA

CONCURS REGHIONAL DI MATEMATICA

Sia: Alo, Cristi, tsi adari? Ănvets? Io mi acatsă panica, nji pari că tsiva nu shtiu!

Cristi: Catsi panică?! Easti un concurs reghional di matematica! Tsi ahătă neuroză? Cara s-eshtsă calmă ma bun va-s trets, aidi nu ti săcăldăsea.

Sia: Uh, cum pots s-eshtsă ahăt ghinishi?! Io nu pot s-mi consentredz.

Cristi: Sie, tini eshtsă nai ma buna sculară di matematică, tsi ari s-ti

mindueshtsă, a sh-tsi cara s-nu him protslji? Nu pots totna tini s-amintsă!

Sia: Nu, nu-easti problema că nu va-s escu prota, nu voi s-es pi arshini, s-nu adar vără mari gaf... uh. S-aibă vără s-nji spună.

Cristi: Tora nji ticni, yina la mini, baba va nă mutrească pi cafe, ha!

Sia: Pi cafe, tsă fats shicai cu mini! Noi nu biem cafe!

Cristi: Ashteaptă, ashteaptă, poati va-s poata s-mutrească shi pi cacao, haha!

Sia: Cristi astup-u! Eii, a s-videm tsi nă ângrăpseashti tu horoscop. Tora va-s dishelid compiuterlu. Tsi semnu eshtsă tini?

Cristi: Nu exajereadză, catsi horoscop shi seamni, io nu pistipsescu tu ahtări lucruri. Shedz shi ânveatsă.

Sia: Ascultă, ascultă tsi ângrăpseashti ti *Peshtsă* «...tu perioada tsi yini vă ashteaptă mari suxes...», super, ma shi adavdzi: «mutrea pi lucărli cu ma niheam pesimizmu».

Cristi: Vedz, sh-io tsă dzăc atsea!

Sia: Ascultă, ascultă, a tsea tsă ângrăpseashti: «... consentreadză ti pi lucrili importanti shi nu intră tu conflictu cu alantsă» - *Liondar*.

Cristi: Alasă, alasă muabetsli, s-nă turnăm la ânvitsarea.

I. Apândisea cu C (corectă) ică cu A (alutusită).

1. Cristi shi Sia suntu frati cu sor. _____
2. Sia s-aspari di concurslu ti matematica. _____
3. Shi Cristi lu acatsă panică. _____
4. Sia va să shtibă cum va s-treacă la testul. _____
5. Cari semnu easti Sia tu horoscop. _____

Tihi cara s-ai, tut ai! Mashu tihi s-tsă da Dumiză!
Tsi tihi avui tu aestu lucru!
Tsă or tihi bună shi mari suxes!
Tsi harau, tsi tihi!

II. Apândăsea pi ântribărli!

1. Anamisa di cari easti dialoglu?
2. Ti tsi zburăscu?
3. Cari easti neuroz?
4. Cari nu pistipseashti tu horoscop shi seamni?
5. Tsi lji ângrăpseashti ali Sii tu horoscop?

SEAMNI DI ZODIAC:

Acquario: Faptsã tu aestu semnu suntu cu spirit liber: u vor independentsa shi nu li supoartã limitili shi convetsionalitatea. Pistipsescu tu vreari shi ma multu tu sutsami.

Cantser: Faptsãlji tu aestu semnu nu au chefi stabilã, cearea lã sã alãxeashti daima. Suntu multu romantitsi shi multu sh-u vor taifa a lor.

Caprã/Yed: Faptsãlji tu aestu semnu suntu cu dishclisã inimã, om poati sã ândrupascã pi elji ma, nãscãnti ori lji acatsã melanholiu shi suntu niheam cu caplu tu niori. Ma, tu lucrulu a lor suntu serioji.

Dzeaminj: Inteligenti shi curioji, dzeaminjlji vor s-ãnveatsã nali lucrul shi s-cãnoascã nali persoani. Shtiu tu idghiul chiro s-adarã ma multi lucrul. Manã? Nu suntu constanti.

Birbec: Easti un semnu multu activ. Faptsãlji tu aestu semnu vor s-organizeadzã shi s-lucreadzã. Suntu multu orighinali, a niscãnti ori shi egoisti.

Liondar: Faptsãlji tu aestu semnu suntu dinamitsi, independentsã, shi siguri tu elji singuri. Au multsã sots ma... nu totna lji-ascultã. Au caracter sãnãtos.

Peshtsã : Suntu disponibil shi cu inimã dishclisã ma, daima lã sã alãxeashti ciarea. Cãndu vor dealihea, suntu multu romantitsi.

Sagitaro: Au un caracter ma dishclis shi hãrios. Lu vor arãslu, shicaia shi razbunarea. Suntu shi entuziashtsã. Manã? Efculã intrã tu relatsii sentimentali, ma aghonja s-pidipsescu.

Zigã: Eleganti shi mintimeni, faptsãlji tu aestu semnu totna caftã harmonii shi mushuteatsã. Manã lã easti cã nu vor s-aducã detsizii shi suntu multu romantitsi.

Scorpion: Aeshtsã suntu âmplinj di energhii, di pasioni shi interesi, ma pot s-hibã shi multu crititsi shi nu armãn borgi ti tsiva. Cu storiu di vreari suntu pasionati.

Bou: Faptsãlji tu aestu semnu suntu multu stabili, totna lucãrli li scot ân cap shi lu nãstrec cafi un problem. Suntu romantitsi shi sh-u vor multu taifa. Manã? La elji s-ducheashti ânchizmu.

Verghinã: Suntu multu ratsionali tu banã di cafi dzuã shi pasionati tu vrearea. Ma, multu lishor alasã tut, ma-s aibã vãrã âmbodghiu. Manã? Nu suntu multu flexibili.

I. Apãndãsea!

1. Cari seamni di zodiac suntu romantitsi? _____
2. Cãti shi cari seamni di zodiac suntu pasionati? _____
3. Persoanili di cari semnu lu vor lucrulu? _____
4. Tu cari di seamnili s-adutsi aminti independentsa? _____
5. Tu cari semnu persoana va s-ãnveatsã nali lucrul shi s-cãnoascã nali persoani? _____

II. Tsi semnu eshtsã tini shi tsi easti caracteristic ti semnul a tãu?

III. Tsi mindueshtsã tini ti horoscoplu? Desi pistipseashtsã tu atsea tsi sã ângrãpseashti tu seamnili di zodiac?

OBIECTI TI TIHI ICĂ TI TAXIRATI

Cara s-tsă dănăsească pi tini ună
mărushi (bubuligă aroshi cu chipiti lai) adutsi tihi.

Cara s-afli frândză di yiongi cu patru frândză adutsi tihi.

Matsă lai cara s-tsă talji calea va-tsă aducă nibunii.

Pui di Dumidză ma-s ti gâljină va-s ai tihi mari.

Frândzeari a yiliiljei (oglindă) adutsi nibunii.

Tritsearea sum scară adutsi nibunilji.

I. Bagă-li pi aradă frazili di textul di ma-nghios, tă-s aibă logică!

— Deapoa, va s-minduescu cum s-u agiut comunitatea armănească, ma ghini ânvișari a limbâljei shi ânsânătusheari a identitatiljei armănească.

— Tu soni, sigura va s-dau tsiva agiutor shi ti taifili a curi lă lipseashti agiutor.

— Cara s-nji si cadă pi lotarii un mlion di eura tsi va s-adar?

— Nu shtiu, lipseashti s-u minduescu ma ghini, ma prota tsi nji cadi pi minti easti călitureari pi vără destinatsii egzotică.

— Va-s finansedz tsi ma multi proecti ligati cu niintari a comunitatiljei armăneascăi.

II. Ângrăpsea ti vără mindueari ca atseali di ma-nsus ti cari pistipseshtsă că va tsă aducă tihi ică taxirati!

III. Un sots a tâl lipseashti s-ljea parti la un festival ti căntits armăneshtsă tu altu stat. Tini lji ângrăpseshtsă un e-mail shi lu ântreghe cându va-s ânchisească, cum shi cu cari va s-călitureadză, tu soni lji ori tihi shi suxes.

Să – zburăm ti limba

COMPLEMENTUL SIRCOMSTANTSIAL

Complementul easti un zbor cari lu complementeadzã sensul di un altu zbor.

Complementurli a verbului suntu: a) complementul directu, b) complementul indirectu shi c) sircomstantsial (di timpu, loc, mod, cantitati, cauzã shi scupo).

Di ispeti cã complementul directu shi indirectu s-ãnvitsa tu UNITA 2, tora actsentu bågãm pi complementul sircomstantsial.

Complementul sircomstantsial indicã:

a) timpul: apãndãseashti la ãntribarli: Cãndu? Di cãndu? Pãnã cãndu? Cãt chiro?

Ex.: Tini vinish asarnoaptea. Di azã mini ahurhescu cu lucru.

b) loclu: apãndãseashti la ãntribãrli: Iu? Di iu? Pãnã iu? Cãtrã iu?

Ex.: Noi nearsim pãnã la amari. Cu sotslji nã strãvãsim la bioscop.

c) modlu shi cantitatea: apãndãseashti la ãntribãrli: Cum? Cãt?

Ex.: Baba yimna peanarga. Tati lucra aghonjea.

d) cauza: apãndãseashti la ãntribãrli: Di tsi? Di tsi itii, (di cari ispeti)?

Ex.: Di harau nu puteam sã zburãscu. Tati easti agiun, moari di foami.

e) scupolu: apãndãseashti la ãntribãrli: Ti tsi? Cu tsi scupo?

Ex.: Earam la zaifetea ta s-mi razbunedz. S-dusirã ti leamni.

Exercitsii:

I. Tu cari di frazili ari complementu sircomstantsial cari indicã timpu?

1. Toma vini aseara la noi.
2. Azã vream s-vã grescu s-mutrim unã piesã.
3. Noi him acasã.
4. Toma, noi va s-nirdzem la discurmari Ohãrda.
5. Maria shi Anghela fudzirã azã dupu prãndzu.

II. Completeadzã-li frazili cu complementu sircomstantsial cari indicã loc: pãnã la cipita, cãtrã balta, ãn Sãrunã, Parijlji, di la consertu!

1. Mini va s-nergu _____ ta s-mi ascaldu.
2. Agiumsit _____ a muntili Havai.
3. Tora nã turnãm _____.
4. Earam _____ ta s-nã priimnãm.
5. Fratili a mel easti tu cãsãbãlu a lunjinãljei, _____

III. Tu cari di aesti frazi easti uflisit complementu sircomstantsial ti scupo?

1. Earam ampãzari ta s-ãncupru poami ti Cãrciun.
2. Vinj acasã ta s-ljeau pãradz.
3. Mutrii pit firidã cã vream s-ved cari yini.
4. Noi mutream pit ushi.
5. Voi vrets s-nirdzets la bioscop.

Ãntribãri ti complementul sircomstantsial:

Cãndu? Di cãndu? Pãnã cãndu? Cãt chiro?

Iu? Di iu? Pãnã iu? Cãtrã iu?

Cum? Cãt?

Di tsi? Di tsi itii, (di cari ispeti)?

Ti tsi? Cu tsi scupo?

DI CULTURA A ARMĂNJLOR

ARMĂNJ MĂRATS

Nă primveară ti Alju Yioryi,
o lăi Armănj mărats,
lji acătsarā chihăeadzljji,
crimă tsi s-fătsea.

Lji acătsarā shi lji ligarā,
o lăi Armănj mărats,
shi lji ligarā brats di brats
crimă tsi s-fătsea.

Shi lji trapsirā tu udadz
o lăi Armănj mărats,
tu udaia al Niculachi
crimă tsi s-fătsea.

Dats-lă ânveasti nă cafea,
o lăi Armănj mărats
nă cafea rādărichi
crima tsi s-fătsea.

S-ascăpām shi chihăeadzljji,
o lăi Armănj mărats
di ehtsărljji tuts ligats
crima tsi s-fătsea.

Cântic popular

I. Zbura cu sotslu a tål ti motivlu a cânticului popular!

II. Adrats analiză a cânticului shi dupu atsea ângrăpsits un cântic cu idghul motiv!

Pitã armănească ti Alju Yioryi

Sărbăturiseari a dzuâljei Alju Yioryi

UNITA 9 INOVATSIU U ALĂXIRĂ LUMEA

*Inovatsiú cari au importantă
tu bana a noastră, cãnescuts
inovatori*

**TEMA :
VOCABULAR**

*Exprimari admirari ti
persoană ică lucru*

COMUNICATII

Frazili tu limba armănească

GRAMATICA

UNITA 9 INOVATSII TSI U ALĂXIRĂ LUMEA

NAI MA MARLI INOVATOR ARMĂN

Mihailo Pupin easti un di nai ma cânăscutlji inovatori, oaminj di shtintsă, eara cercetor shi profesor la Univerzitatea di Columbii. Origina a lui easti di cânăscută familii armânească Pupin, di hoara armânească Nicia cari s-află aproapea di balta di Ohârda.

Mihailo Pupin easti faptu pi 4 di brumar, anlu 1854, tu hoara Idvor, Banat, tu Sârbii, ma, dupu dipisearea a studiilor s-dusi s-băneadză tu America.

Carierea a lui ca profesor shi ca cercetor u ahurhi cu matematica shi fizica tu sectsia ti electrotehnică la Univerzitatea di Columbii, Njiuioirc, la anlu 1889.

Pi ninga lucurlu tu sfera di shtintsă, Pupin spusi buni rezultati shi cu inovatsiili di cari 24 eara patentati titsi lji eara dati multi premii shi pricunushteri. Tu a lui lucru, ca om di sfera di shtintsă cu experimentili tsi li adra, ari mari contributsii ti adutseari concluzii ti telegrafia, telefonili fără cabluri, tu sfera di rendghenologhia, a mari contributsii ari shi ti developari a electrotehnicăljei. Pupin easti cânăscut dupu ashî dzâslu “Calemlu al Pupin”, fundamentu ti zburari cu telefona pi mari lărdzimi.

Pupin eara shi multu bun scriitor. Ti Autobiografia a lui sum titlul: “Di imigrantu până di om di shtintsă” editată la anlu 1923, Mihailo Pupin u amintă premia al Pulitzer. Pi ninga atsea easti purtator a premiiljei yugoslovenă “Albă ornji di Prota rădă”, a eara shi conzul di tinjii ali Sârbii tu Americii. Eară membru a Academiiljei frantsuzească di shtintsă, membru a Academiiljei vâsilichească sârbească, prezidentu a Academiiljei di shtintsă Njiuioirc, prezidentu a Aliansăljei americhească ti developari a shtintsăljei shi doctor di tinjii la 18 di Univerzitâts. Ma, Pupin nu u agârshi origina a străpăpânjlor a lui shi la anlu 1923 pitricu 14540 di dolari ti cambana a Mânăstirlui Stă Măria, tu veacljea parti a cāsăbălui Ohârda.

Mihailo Pupin muri pi 12 di martsu, anlu 1935, Njiuioirc, ma numa alushtui mari Armăn armasi āngrăpsitā tu istoria mundială.

1. Apândăsea-li āntribārli ligati cu inovatsiili al Mihailo Pupin!

1. Di iu easti origina a inovatorlui Mihailo Pupin?
2. Tu cari sferă eara cânăscut ca profesor shi cercetator?
3. Cāti di inovatsiili al Pupin eara patentati?
4. Cari suntu a lui nai ma cânăscuti inovatsii?
5. Dupu tsi s-veadi nostalgia al Mihailo Pupin cătră loclu natal?

AMINTATĂ PREMII

La Tinca, acasă, telefonul asună!

Tinca: Alo, alo?

Sterya: Alo, Tinca, am ună mushată nau! Amintai prota premia tu tehnica!

Tinca: Dealieha? Bravo, tini eshtsă un om di shtiintsă! Halali s-tsă hibă! Tsi proectu avush?

Sterya: Adrai un prototip di robot cari funcționează pi videală!

Tinca: Cum s-poati atsea?! Nu nij si pistipseashti!

Sterya: Ashi easti, ma cari lji pistipsea a Mihailo Pupin prota pi Calemlu, a?

Tinca: Eeee, azăptăsea ti niheam, dinăshună ti adrash mari inovator!

Sterya: Shicai nji fac, ma sã shtii cã ari shi dealieha tu atsea, canã nu pistipseashti di prota oarã ma, yinitc

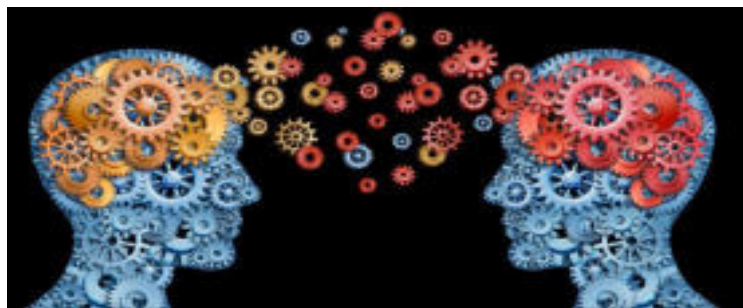
I. Apândăsea!

1. Cari gri pi telefoni la Tinca?
2. Tsi nau spusi sotslu ali Tincă?
3. Cu cari expresii lji ură Tinca?
4. Cari eara proiectul al Steryia?
5. Cu cari inovator s-băgă arada?

Halali s-tsă hibă!
Easti extraordinar!
Tsi sukses mari, bravo!

II. Leagă-li frazili tă-s adari frazi loghiti!

1. Mihailo Pupin eara	-	cu cari amintă multi premii.
2. După origină el easti	-	u ahurhi la Univerzitatea di Columbi.
3. Cariera ca profesor shi cercetor	-	di cânăscută familii armânească Pupin.
4. Pupin avu shi inovatsii	-	nu u agărshi zărtsina a lui, armânească.
5. Ma important easti cã	-	un inovator shi mari om di shtiintsă.

III. Discutează ică spuni minduearea a ta pi temili di manghios!

1. Tsi mindueshtsă ti rolja a shtiintsăljei tu bana a noastră?
2. Pots sã spunji ti vără inovatsii ică inovator ti cari ai dghivăsită!
3. Adarã hipoteză ti vără inovatsii tsi pisti 20 di anj va s-veadã dzuã.

UNITA 9 INOVATSII TSI U ALĂXIRĂ LUMEA

TI OPERA AL NICOLA TESLA

I. Spuni cari di inovatsiili al Nicola Tesla tsã suntu cãnãscuti?

Nicola Tesla (1856-1943)

Tu dipisita a etãljei XVIII shi ahurhita a etãljei XIX tu migdani inshirã multsã oaminj di shtintsã cu a lor inovatsii, cu tsi u alãxirã lumea. Un di elji eara shi **Nicola Tesla** (electroinjinjer shi injinjer ti mehanicã) cari easti nai ma cãnãscut dupu a lui inovatsii revolutsionari tu sfera di electro-magnetizmul. Easti tinjisit ca cercetor ghenial shi inovatsiili tu sfera di electrotehnica shi radiotehnica. Patentili al Tesla shi lucurlu a lui teoretic easti fundamentu, bazã ti fundari a sistemului complet ti electricã, iu scadi shi inovatsia ti electrica cu trei fazi, cum shi motorlu inductsion cu tsi s-featsi lider a A dauãljei revolutsii industrialã.

Dupu demonstratsia a lui ti comunicatsia fãrã teli (radiolu), la anlu 1893, el s-featsi nai ma tinjisitlu shi nai ma marli om di shtintsã di lumea tutã. Multi di a lui inovatsii suntu di mari importantsã ti developari a tsivilizatsiiljei modernã. Tesla ari contributsii shi tu sfera di robotica shi radarlu, cum shi ti developari a shtintsãljei ti compiuiteri shi ti fizica nuclearã. Pãradzljji pute nu lji eara importanti. Tesla u dipisi bana a lui tu ilichii di 86 di anj, niti tinjisit di alantsã, oarfãn shi agãrshit di tuts.

II. Dghivãsea-l textul shi apãndãsea pi ãntribãrli ligati di textul di ma-nsus!

1. Cari eara profesia al Nicola Tesla?
2. Dupu tsi easti nai ma cãnãscut Nicola Tesla?
3. Dupu cari inovatsii Tesla s-featsi nai ma cãnãscut om di shtintsã?
4. Catsi eara Tesla dupu caracterlu a lui shi cum u dipisi bana?
5. Desi avearea lji eara importantã al Nicola Tesla?

III. Ångrãpsea ti vãrã inovatsii cari mindueshtsã cã u alãxi bana a omlui!

Să – zburăm ti limba

FRAZILI TU LIMBA ARMĂNEASCĂ

Fraza easti adrată di dau ică ma multi propozitsii.

Ari trei turlii di frazi: frază juxtapusă, frază coordonată shi frază subordonată.

1. Fraza juxtapusă easti formată di dau ică ma multi propozitsii independenti, ardăpsiti ună dupu alantă shi dispărtsăti cu virgulă.

Exempli:

El eara aush, vrea nica s-băneadză.

Piha inshi di la sculii, s-dusi tu căsăbă, ancupără pâni, lu umplu trastul cu dultsenj.

Easti dzuă, Soarli angăldzashti, temperatura easti analtă, tuts inshiră s-priimnă.

2. Fraza coordonată easti formată di dau ică ma multi propozitsii ligati cu conjunctsii di coordonari.

Exempli:

Escu sănătos shi ti atsea mi hărsescu.

Va s-yin mări shi va mi priimnu pit căsăbă, ma va mi tornu dupu dau dzăli.

Papănjliji lji priadună nipotslji shi lji prăxescu, ma pute nu suntu pidipsits.

3. Fraza subordonată easti formată di ună propozitsii printsipală shi ună ică ma multi propozitsii subordonati. Ari cama multi turlii di propozitsii subordonati ligati cu printsipala (di cari dipendă) cu ună conjunctsii di subordonari, ună pronomă relativă ică un zbor interogativ.

Exempli:

Io u dgjivăsescu cartea ti cari tini nji aveai zburătă. (**relativă**)

Spuni-nj desi suntu vinit. (**interogativă indirectă**)

Voi shtits că noi him a voshtsă bunj sots. (**completivă directă**)

Nă purtăm cu tinjii cătră atselji a curi lă si cadj. (**completivă indirectă**)

Cându va s-dipisescu cu sculii, va s-fudzim. (**di timpu**)

Lji străvăsi aclo iu shidea aseară. (**di loc**)

Io vinj pănă aoatsi, ashi cum vini shi el. (**di mod**)

Voi hits cama avuts di atsea tsi spunets. (**di comparatsii**)

Tini eshtsă ahăt hărsit tsi nu shtii tsi s-adari. (**consecutivă**)

Tsicara că suntu avuts, tsicara că au mari aveari, elji pute nu agiută. (**contsesivă**)

Dă-nj părădz, ta s-ancupru măcari. (**di scupo**)

Că nu shteam tsiva, nu tsă spush. (**di cauza**)

Exercitsii:

1. Pi ninga cafj ună di frazili āngrăpsea tsi turlii easti: di cauză, di loc, di scupo, di mod, contsesivă!

1. Tsicara că mi vidzu, tsicara ca tricu pi ninga mini, nu nji gri. _____

2. Spuni cari cāntic lu vrei, ta s-tsă lu cāntu. _____

3. Āngrăpsii pi tabla ashi cum nji spusi dascalitsa. _____

4. Nu nergu la lucru că escu lāndzit. _____

5. Pănea u mutai aclo iu u bagă baba a mea. _____

Di cultura a Armănjlor

GHEORGHE MURNU

Gheorghe Murnu s-amintă pi 1 di yianar, la anlu 1868, tu hoara Brazi, aproapea di Veria, tu Gărtsii muri 1957 Bucureshti, Romănia. Sculii primară dipisi Veria, a Litseulu lu dipisi Bituli. S-ângrăpsi la studii ti istorii shi arheologhii, la Univerzitatea di Bucureshti, a dupu atsea studiili li continuă Budapesta shi Muenchen. Eara profesor titular la Catedra di Arheologhii la Univerzitatea di Bucureshti, a ma amănat s-featsi shi membru tu Academia ali Romăni. Cănushtea multi limbi xeani, anamisea di cari shi veacljea limbă gărtsească. Ashitsi pi limba romănească putu s-traducă multsă scriitori dit literatura antica gărtsească, anamisea di cari suntu: Pindar, Sofocle, Eschil, Euripide... Ma, tu lumea a literaturăljei nai ma cânăscut s-featsi dupu publicarea a tradutsiriljei pi limba romănească a capodoperiljei Iliada shi Odiseia di Homer. Expertsălji lingvishtsă dzăc că tu lumea tută, aestă easti nai ma bună tradutsiri al Homer.

Ari ângrăpsită cărtsă ti istoria armănească shi atsea: Vlahia Mari, Isteria a Armănjlor dit Pindu, Ti Armănjlji di Peninsula Balcanică shi alti. Gheorghe Murnu u ângrăpsi cartea cu poezii pi limba armănească, sum titlul: "Bair di cântic armănescu" editată la anlu 1931 shi easti ună soi di Manifestu cultural armănescu...

Importantsa a poeziiljei a poetlui Gheorghe Murnu nu easti mash ahăndoasă ca mindueari filozofică, ma easti shi multu expresivă shi muzicală, shi di atsea ispeti multi di atseali poezii Armănjlji li cântă. Temili al Gheorghe Murnu suntu idghili ca a tutulor poets Armănj: apurari a limbăljei armănească, tinjiseari a străpăpănjlor, tinjia patriarhală tu casili armăneshtsă... A lui ma cânăscuti poezii cu temi ti nichireari a etniiljei armănească suntu: Grailu armănescu, Tră Armănami, Hlambura a noastră, Zghic di moarti shi alti. Poetlu Murnu ari angrăpsită shi baladi, a poezia a lui di vreami easti discretă, ca tută poezii popular armănească. Ma, la Gheorghe Murnu, ma multu di cât la alantsă, aestă poezii ari ma intim shi ma ahăndos actsentu.

Istoricar, arheolog, traducător, poet, Gheorghe Murnu easti ună mari personalitati culturală, cânăscută tu Europa tută.

I. Catsi easti loclu shi roljea a poetlui Gheorghe Murnu tu literatura armănească?

UNITA 10 TSI ARI PI TV

Programa pi TV canali, turlii di emisii shi termini

**TEMA :
VOCABULAR**

*Exprimari shi zburari ti preferentsã
ãn ligaturã cu TV Programa*

COMUNICATII

Arada a zboarãlor tu frazi

GRAMATICA

UNĂ SEARĂ CU TAIFA

Maia: Dipisiră telenăutătšli ... Tora va-s ahurhească seria dit soni a telenovelăljei ânturtsească «Sila». Fără di altă va u mutrescu, ma nji easti strâmbu tsi dipiseashti.

Yiorgu: Maia, ti plăcrsescu nuuu, yiara telenovelă! Ma, pots s-nji spunji: titsi cheri chirolu sh- li mutreshtsă atseali serii?

Maia: Că suntu romantitsi, că sã zburashti tsi situatsii di cafi dzuã tu cari tuts noi nã aflãm, că scot tu

videalã niscãnti valoari cari tinirili ghegeneratsii nu para li shtiu icã respecteadzã... Nu va-s hibã slab shi tini s-li mutreshtsã, di chiro ân chiro.

Yiorgu: Uf, a tuti alanti propagandi tsi s-adarã cu aesti seriali nu li vedz?!

Maia: Ghini, nu dzãc mini cã tut easti perfectu ma, easti bun modus s-fug di giocurli polititsi di cafi dzuã. Io li mutrescu shi emisili di calitureari, iu ved nali locuri, culturi shi tsivilizatsii shi ashì am impresii cã sh-io calituredz; mutrescu shi emisii di educatsii icã di evenmenti culturali.

Coli: Sh-io nu pot s-li mutrescu aesti storii sentimentali! Io preferedz s-mutrescu sportu icã vãrã debatã pi temã di problemi sotsiali icã emisii documentari, a di filmuri li voi filmurli istoritsi icã di horror.

Yiorgu: Io voi s-mutrescu comedii, s-arãd, ma, li voi shi filmurli di fixii icã quizurli. Ama nai ma multu nji ljea hari publicitãrli, haha!

I. Dghivãsea-l dialoglu shi umpli tabelã di ma-nghios cu informatsiili tsi s-caftã:

	Persoanã	Va s-mutreascã	Nu va s-mutreascã
	Maia		
	Coli		
	Yiorgu		

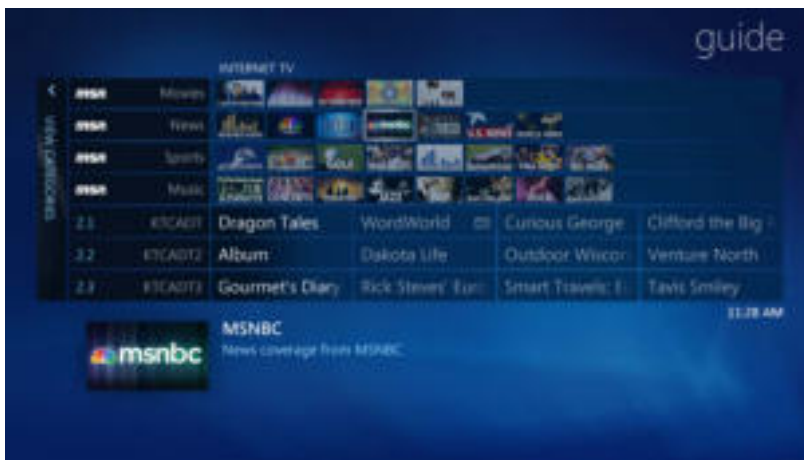
II. Dghivãsea shi apãndãsea!

1. Di cari ispeti Maia mutreashti seriali ânturtsehtsã?
2. Cari va s-mutreascã emisii turistitsi?
3. Tsi alti programi va s-mutreascã Maia shi titsi?
4. Cari va s-mutreascã sportu?
5. Tsi mutreashti Yiorgu la TV sh-di cari ispeti?

III. Leagă-u cafi expresii cu definitsia a ljei!

Telenautăts	-	emisii tu cari ari multi ântribări ti apândăseari.
Telefilm	-	filmuri ică emisii cari nă adară s-arădem multu.
Programă comică	-	programă cari nă informeadză ti nalili.
Documentar	-	filmuri pi televizii.
Desini animati	-	reghistrări di activitâts di sporut, competitsii...
Transmisii sportivi	-	filmuri ti njits cu actori desinats.
Quiz	-	programă cari nă zburashti ti lucruri dit natura, di bana...

IV. Completeadză-l textul di ma-nghios cu zboarâli tsi suntu lipsiti!

Aseara dupu prândzu, nă relaxăm multu ghini a casă. Didea ploai shi nu puteam s-inshim, ashi că, vream nu vream, nă aflăm activitâts ti răzbunari. Nu nji sã easi că nu easti shi dzua ti priimnari: nafoarã vearsã, a bati shi vimtul, mutã. Va s-trec unã dupu-prândzu acasã dininti a televizorlui. Dã-

nju telecomanda s-ved tsi ari pi TV. Ghini, ahurhirã _____, ashi că pot s-li avdu năutãtsli di azã ninti s-ahurheascã _____ cari daima lu mutrescu di ispeti că aclo gioacã a mel nai ma vrut actor. Aidi s-ved tsi ari pi alanti _____. Pi aestu canal ari emisii _____ dispri animalili cu rizic s-chargeã. Mutrea, mutrea tsi _____ interesantu, ântribãrlı suntu multu lishoari ti mini. E, astarã la sãhatea 21:00 va-s aibã _____, va-u mutrescu! Nu ari ma bun modus s-mi relaxedz. Dzãc că arãslu u prilundzi bana a omlui. Ia, tora pi aestu canal va-s mutrescu un match di _____, rezultatlu nica easti 0:0, nu chirui multu.

V. Discutats cu sotslji shi dascalu!

1. Catsi tip di emisii preferedz? Titsi?
2. Tu cari termin s-da daima telefilmurli?
3. Desi ai vãrã canal cari tsã easti ma real tu informarea?
4. Di cari productsii li vrei emisiili comitsi, natsionali icã xeani?

V. Spuni cari tip di programă nai ma multu tsã ari alãsatã impresii tu tinirami shi titsi?

TINIRLJI SHI TELEVIZIA

Scularlji ti revista a lor adrarã cercetari cu pãrintsã, tiniri ma, shi cu psiholog pi tema: Cãt shi tsi mutrescu nai ma tinirlji pi TV?

Pãrinti 1: Ghini, s-nji spun real, cându yin di la lucru dupu unã dzuã greu, multu nji easti ma lishor cându ficiorlji mutrescu vãrã filmu animat, icã s-agoiacã pi compiuter, ashì mini mi discurm. Em, nu ari znjii di TV, io nji pari cã easti shi un tip di ânvitsãturã ti tinirlji.

Pãrinti 2: Io, mutrescu ma multu s-lji scot pit naturã ficiorlji ma, pãnã yin dupu prãndzu, elji suntu singuri shi nu pot s-dzãc cã lã am controlã tsi shi cãt mutrescu TV.

Psihologu: Azã nai ma bunji sots a tinirlor suntu compiuterlu shi telefonili mobili ma, TV iara ari unã pozitsii importantã tu chirolu liber a tinirlor. Cercetãri diferenti spun cã ma multu di giunitati di taifili tu vãsilia a noastrã au trei televizori âncasã shi unlu, nai putsãn, easti tu udãlu a ficiorlor. Ashi cã, ân ghegeneral, fumeljli mutrescu singuri programi fãrã canã controlã di partea a pãrintsãlor shi unã mari parti armãn dininti a televizorlui dupu 22 :30. Ma, ân printsip, malju dzã tuts ficiori, televiziì mutrescu trei shi giunitati sãhãtsi ân dzuã. Tsi mutrescu? Dupu niscãnti cercetãri, nai ma multu mutrescu filmuri, desini animati, programi comitsi, a nai ma niheam li vor emisiili documentari, debati...

Scular di clasa VI: Io multu li voi filmurli di actsii, cu pishtoli shi tufechi, cu bãteari ma, mama nu nji da s-mutrescu cându easti acasã shi nji spuni cã atseali filmuri suntu cu multu agresii. Nu shtiu tsi easti atsea ma, a njea nji ljea hari shi daima, cându escu singur li mutrescu.

I. Discutats cu sotslji shi dascalã!

1. Desi eshtsã sinfun cu minduearea a anchetatslor?
2. Cari easti nai ma real tu spunerea a lui?

II. Dupu minduerli di ma-nsus ângrãpsea un textu tu cari va s-dai videarea a ta ti atsea: cãt shi tsi mutrescu nai ma tinirlji pi TV!

Sã – zburãm ti limba

ARADA A ZBOARÅLOR TU PROPOZITSIA

Arada regulatã a zboarãlor tu propozitsia armãneascã easti: subiectu, predicat, complementuri. Atributlu poati s-sheadã ninti icã dupu subiectul.

Subiectu	Predicat	Complementu directu	Complementu indirectu	Complementu sircomstantsial
Paplu Nico Elji	(lji) pitreatsi Adunã (lã) scie	Unã pachetã Meari Unã carti	A nipotlui A sotslor	Scopia Tu gãrdinã Di Bituli

Atribut: Scularlu mintimen (Mintimenlu scular) da buni apandãsi a dascalui.

Substantivlu ca complementu (obiectul) directu icã indirectu s-aflã dupu verbul, a pronuma personalã – obiectu dininti a verbului. Tu limba armãneascã multi ori s-uflisescu dubli obiecturi cari s-exprimã cu pronumã personalã–obiectul tsi s-bagã di ninti a verbului shi substantivlu–obiectul tsi s-bagã dupu verbul.

Exempli.: Mama lã deadi pita a osapitslor di Veles.

(lã = pronuma personalã – obiectu indirectu – dativ; a osapitslor = substantiv – obiectu indirectu – dativ);

Mama u bashi feata.

(u = pronumã personalã – obiectu directu – acuzativ; feata = substantiv – obiectu directu – acuzativ);

Io lu acãtsai Steryia di mãnã.

(lu = pronumã personalã – obiectu directu – acuzativ; Steryia – substantiv = obiectu directu - acuzativ);

Baba lji deadi pãni a nipotlui.

(lji = pronumã personalã – obiectu indirectu – dativ; a ficiorlui = substantiv – obiectu indirectu – dativ).

Cãndu tu unã propozitsii s-aflã dauli complementuri: directu shi indirectu, pronuma complementu (obiectul) indirectu s-bagã dininti a complementului (obiectului) directu, a substantivlu complementu (obiectul) directu s-bagã dininti a complementului (obiectului) indirectu.

Exempli.: Mama lã li deadi dultsenjli a ficiorlor. Toma i li pitricu cãrtsãli ali Zoe.

(lã, i – pronumi personali – obiectu indirectu – dativ; li = pronumã personalã – obiectu directu – acuzativ; dultsenjli, cãrtsãli = substantiv – obiectu directu – acuzativ; a ficiorlor, ali Zoe = substantiv – obiectu indirectu – dativ).

Exercitsii:

I. Bagã-li pi arada zboarãli di aesti propozitsii:

- u Tati amaxea la. _____
- a oaspitslor ancupãrã Mama lã hari di Cociani. _____
- u Io vidzui Mia pisin la. _____
- li pãlti cusurinjlør Tati lã stranjlør a _____
- festival cãnticlu la Elena lu cãntã _____

DI CULTURA A ARMĂNJLOR

MIHAIL BOIAGI

MIHAIL G. BOIAGI easti filolog, lingvistu shi autor a protăljei Gramatică pi limba armănească tipusită Viena, la anlu 1813. Ti bana a lui nu ari multi informatsii, ma s-shtii că easti amintat pi 3 di shcurtu, la anlu 1780, Budapesta. Origina a lui easti di cânăscuta familii armănească Boiagi dit Albanii. Cându u tipusi Gramatica eara profesor la Sculia natsională a Băsearicăljei gärtsească di Viena. Nu ari informatsii exacti căts anj băna, ma s-pari că muri la anlu 1828.

Boiagi easti un mari patriot Armăn shi mari humanistu. Tu atsel chiro tu Austro-Ungarii băna mări comunităts armăneshtsă (Viena, Budapesta, Mishkoltz) a curi Boiagi vrea s-lă agută s-nu sh-u agârshescă limba di dadă, limba armănească.

La anlu 1813, Viena, u ângrăpsi prota Gramatică ti Armănjli di Balcanlu tut (iu limba gärtsească eara limbă cari s-ufilisea tu sculiili) shi ti atselji dit Austro-Ungarii. Ti atsea easti ângrăpsită pi dau limbi, easti bilingvală: tuti regulili di ângrăpseari, zburari, conjugari, suntu ângrăpsiti pi limba gärtsească shi pi limba ghermanească, cu literi latini. Gramatica armănească al Mihail Boiagi easti ampărtsătă tu trei părtsă: tu prota parti suntu băgati studiili a literilor shi a lor pronuntsari. Tu partea dau s-afllă ândau părtsă di zburari, a tu a treia parti putem s-afllăm texturi cari suntu orighinali shi suntu protili texturi literari dit literatura armănească (fabuli, pirmifi, shi istorii). Ti titlul a Gramaticăljei armănească, Matilda Caragiu-Marioteanu tu zborlu a ljei tu editsia di la anlu 1988 dzătsi: “Gramatica al Boiagi nu easti ună Gramatică română ică macedo-română cum u tradutsi Pericle Papahagi (cari u edită aestă Gramatică la anlu 1915) ma, easti Gramatică armănească ică Macedono-vlahă, ashi cum u ângrăpsi shi autorlu Mihail Boiagi, cu multu ândriptati shi intuitsii di ânvitsat om”. Ti importantsa a protăljei Gramatică armănească, prof.Mariotseanu dzătsi: “*Cându u tsânem tu mână aestă carti, suflitlu a nostru lipseashti s-apleacă ashi cum suflitlu a crishtinlui s-ânclijnă cându tu mănjlji u tsâni Vivlia*”.

Numa al Mihail Boiagi va s-armănă scriată cu literi di malămă tu istoria armănească, nu mash că easti autor a protăljei Gramatică armănească, ma shi că Boiagi easti protlu ânvitsat Armăn cari lu introdusi alfabetlu latin tu scriarea armănească.

I. Dupu tsi easti cânăscută numa al Mihail Boiagi?

II. Titsi easti importantă prota Gramatică armănească?

REVIZII II

REVIZII II

I. Completează-li frazili cu aesti zboară: Droga, adictsă, agiutor, pozitivă, sănătatea.

1. Alcoolismul easti langoari di cari oaminjlji s-fac _____.
2. Tsigârli nu suntu buni ti _____ a omlui.
3. _____ s-ufiliseashti tu meditsina, ma ari shi influentsă negativă.
4. A oaminjlor cari suntu adictsă di vără langoari lă lipseashti _____.
5. Tribinili ti efectili negativi di consumari droga, au influentsă _____.

II. Āntsârcladz-u forma corectă di subiectul numeral:

1. **Protlu/unlu** agiumsi ti 120 di secondi, defterlu multu ma amănat.
2. A **treilu/El** nu vrea s-u ljea premia.
3. **Protlu/atsel** scular li ari tuti noti buni.
4. **Atsel/a doilu** pi aradă s-hărsi multu că lo premii.
5. **Eali/Deftera** grupă eara cama bună.

III. Completează-li frazili cu subiectu ca pronomă: Tini, Io, El, Voi, Eali!

1. _____ āngrăpsi mushat cântic armănescu.
2. _____ vrets s-măcats cireashi.
3. _____ escu acasă.
4. _____ mutreshtsă un filmu documentar.
5. _____ nu vor s-dispartă ca suntu buni soată.

IV. Leagă-li zboarâli cu explicarea cari corespundează:

1. Yiatrisă	- azboairă cu aeroplan.
2. Dentistu	- cântă cântitsi.
3. Pilot	- lji ānveatsă studentsălji.
4. Profesor	- lji yitripseashti oaminjlji di lāngori diferenti.
5. Cântător	- adară dintsă a oaminjlor.

V. Bagă-li verbili di tu paranteză tu timpul tsi corespundează!

1. Cara s-nu u mutreats piesa, voi _____ (mutreashti) filmul.
2. Cara s-agiundzeam acasă la chiro, _____ (acatsă) furlji.
3. Cara s-mutreai filmul _____ (shtii) cari easti rejiser.
4. Cara s-u videa feata _____ (spuni) āndau zboară.
5. Cara s-aveats posibilitati, _____ (yini) la noi acasă.

VI. Adară frazi di aesti zboară ligati cu tihea ică tâxiratea!

1. Tihi _____
2. Competitsii _____
3. Seamnil di zodiac _____
4. Taxirati _____
5. Pistipseari _____

VII. Completează-li frazili cu complementu sircomstantsial cari indică cauză: că nji eara seati, ta s-cântă, ta s-nă razbunăm, că earam agiunj, că spusit shteari!

1. Mama adră măcari _____.
2. Ună tetă nji deadi apă _____.
3. Marica eara la festival _____ un cântic.
4. Dascalitsa vâ băgă buni noti _____.
5. Noi earam la contsertu _____.

VIII. Ângrăpsea un shcurtu textu ti atsea cari easti Mihailo Pupin, ti origina a lui shi ti inovatsiili dupu cari easti cânăscut!

IX Ângrăpsea tsintsi frazi juxtapusi:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

X. Completează-l textul cu aesti zboară: multi, Televiziiljei, emisii, gheratsii, educari, Internet, ilichia!

Tu chirolu di ază oaminjlji tut ma multu suntu ligats pi _____. Ashitsi s-informeadză ti _____ lucrî, ma iara loclu shi roljea a _____ easti nica mari cându easti zbor ti informari shi ti _____ a populatsiiljei. Dupu cercetârli, tinirili _____ nai ma multu mutrescu filmuri, a populatsia pi _____ di mesi nai ma multu li mutrescu _____ informativi.

XI. Bagă-li pi aradă zboarăli di aesti propozitsii:

1. televizii di Mini mi informedz. _____
2. adictsă sotsiali Voi di hits mreji. _____
3. ari roljă ti Televizia printsipală educari. _____
4. vor nai ma oaminj documentari Vără multu filmuri. _____
5. s-mutreshtsă cu muzică emisii Tini vrei. _____

XII. Ângrăpsea, tini personal, di iu nai ma multu ti informedz, desi mutreshtsă televizii, desi eshtsă adictu di Internet...:

TEST TI AUTO-EVALUARI

1. Pot să zburăscu pi tema: egalitatea anamisa di fimeili shi mascurlji tu diferenti sferi di bana;
2. Pot s-exprim ljirtari;
3. Pot s-lu ricānoscu conjunctivlu perfectu;
4. Pot s-prezantedz un reghion, s-adar descriptsii a peizajilor;
5. Shtiu s-adar descriptsii shi s-dau pozitsii gheograficā;
6. Pot s-achicāsescu texturi ti arta, stiluri di pictueari, cānāscuts pictori;
7. Shtiu s-exprim hipotezā, aflari simbolica a lucrilor;
8. Shtiu s-lu ufilisescu conditsionalu perfectu;
9. Pot s- achicāsescu shi să zburāscu ti comunicatsia pit mreji pi Internet;
10. Shtiu s-adar diferentsā anamisa di modusili di comunicari;
11. Pot s-achicāsescu shi să zburascu pi tema ti ideologhia, relighia shi politica ca parti di bana sotsialā;
12. Shtiu s-exprim pistipseari, aveari pistonini tu vārnā persoanā icā lucru;
13. Pot s-duc converzatsii ti lucrì di cari omu easti adictu;
14. Shtiu s-dau giuiapi ti pozitsia a mea;
15. Achicāsescu vocabular ti profesii shi ti actsiuni ligati di yinator;
16. Shtiu să spun vreari shi intentsii ān ligāturā cu profesia;
17. Pot să zburāscu ti tihea tu bana di cafì dzuā shi importantsa a ljei;
18. Shtiu s-or tihi shi s-exprim harau shi tihi;
19. Pot s-achicāsescu texturi ligati di inovatsiili shi cānāscuts inovatori;
20. Shtiu s-exprim admirari cātra lucrulu alāntori.

PARTI DI GRAMATICA

UNITA 1 CONJUNCTIVLU PERFECTU - МИНАТО ВРЕМЕ ОД СОЈУЗНИОТ НАЧИН

Conjunctivlu perfectu easti un timpu compus cari s-formeadzã cu **conjunctivlu prezentu di verbul agiutãtor *am shi partitsiplu*** (forma feminin singular) **di verbul conjugat**:

I conj.: s-am lucratã, s-ai lucratã, s-aibã lucratã, s-avem lucratã, s-avets lucratã, s-aibã lucratã;

II conj.: s-am cãdzutã, s-ai cãdzutã, s-aibã cãdzutã, s-avem cãdzutã, s-avets cãdzutã, s-aibã cãdzutã;

III conj.: s-am faptã, s-ai faptã, s-aibã faptã, s-avem faptã, s-avets faptã, s-aibã faptã;

IV conj.: s-am durnjitã, s-ai durnjitã, s-aibã durnjitã, s-avem durnjitã, s-avets durnjitã, s-aibã durnjitã.

Минато време со сојузниот начин е сложено време кое се формира со сегашно време од сојузниот начин од помошниот глагол *има* и партиципот (глаголска придавка) од глаголот кој се менува.

I група на глаголи: да имам работено, да имаш работено...

II група на глаголи: да имам паднато...

III група на глаголи: да сум била...

IV група на глаголи: да имам спиено...

Ex. **S-am lucratã**, va tsã spruneam. Да сум работела, ќе ти кажев.

VERBI AGIUTĂTOARI

ARI - ИМА

s-am avutã да сум имала

s-ai avutã да си имал

s-aibã avutã да е имал

s-avem avutã да сме имале

s-avets avutã да сте имале

s-aibã avutã да се имале

ПОМОШНИ ГЛАГОЛИ

EASTI - Е, СУМ

s-am futã да сум била

s-ai futã да си била

s-aibã futã да е бил

s-avem futã да сме биле

s-avets futã да сте биле

s-aibã futã да се биле

VA - САКА

s-am vrutã да сум сакала

s-ai vrutã да си сакал

s-aibã vrutã да е сакал

s-avem vrutã да сме сакале

s-avets vrutã да сте сакале

s-aibã vrutã да се сакале

Forma negativã: s- + nu + **verbul conjugat**: s-nu-am vrutã, s-nu-ai lucratã, s-nu-aibã tricutã, s-nu-avem durnjitã, s-nu avets avdzãtã.

Негативна форма: да + не + глаголот кој се менува: да не сум сакала.

Ex: **Да не сум сакала, не ќе дојдев.**

UNITA 2 COMPLEMENTU DI OBIECTU DIRECTU SHI COMPLEMENTU DI OBIECTU INDIRECTU - ДОДАТОК ЗА ДИРЕКТЕН ПРЕДМЕТ И ДОДАТОК ЗА ИНДИРЕКТЕН ПРЕДМЕТ

Complementu easti zbor cari alăxeashti un altu zbor ică lu completeadză sensul atsilui zbor.

Pronuma di complementul di obiectu directu (COD) alăxeashti ică completeadză un substantiv shi da arandăsi pi ântribarea *tsi?* shi *cari?*

Додаток е збор кој заменува друг збор или го комплетира значењето на тој збор.

Заменка за додаток за директен предмет (ДДП) заменува или дополнува една именка и дава одговор на прашањето *што?* и *кој?*

Акцентирана и неакцентирана форма:

Formă actsentuată shi niactsentuată:

Mini mi Мене ме Noi nă Нас не ex. Aseara, **mi** vidzură (mini) pi televizii.

Tini ti Тебе те Voi vă Вас ве U ascultu (Maria) totna cându cântă.

El lu Него го Elji lji Нив ги **Lji** zburăscu tuts că suntu cânăscuts.

Ea u Неа ја Eali li Нив ги Mita **nă** căliseashti la zaifetea a lui.

Pronumili di complementul di obiectu directu sta dininti a verbului: Iu suntu biletili? **Li** băgai tu giana.

Заменките за додаток за директен предмет стојат пред глаголот: Каде се билетите? **Ги** ставив во ташната.

Pronuma di complementul di obiectu indirectu (COI) alăxeashti ică completeadză un substantiv shi da arandăsi pi ântribarea *a curi?*

S-uffilisescu cu verbili dupu cari ari prepozitsii **a**.

Заменките за додаток за индиректен предмет (ДИП) заменуваат или дополнуваат една именка и одговараат на прашањето *На кого?*

Се користат со глаголи по кои секогаш следи *a*.

Акцентирана и неакцентирана форма:

Formă actsentuată shi niactsentuată:

A njea nji Мене ми A nau nă Нам ни ex. Cafî seară, **nji** telefoneadză părintsălji.

A tseia tsă Тебе ти A vau vă Вам ви **Lă** spun totna s-li la mănjlî.

A lui lji Нему му A lor lă Ним им **Lji** adush aminti ti vacantsili tu Romanii.

A ljei lji Нејзе ѝ A lor lă Ним им Секоја вечер **ми** телефонираат родителите.

Pronumili di complementul di obiectu indirectu sta dininti a verbului.

Căndu avem shi COD shi COI atumtsea prota sta complementul ti obiectul indirectu, a dupu atsea ti directu.

Заменките за додаток за индиректен предмет стојат пред глаголот. Кога имаме ДДП и ДИП, во тој случај прво стои додатокот за индиректен предмет, па потоа за директен.

Nji li deadiră, ninti s-ănchisim.

Spetsific easti ti limba armănească dublul complementu di obiectul directu shi indirectu, tsi va s-dzăcă că s-uffilieashti shi pronuma shi substantivlu.

Специфика на влашкиот јазик е удвоениот додаток за директен и индиректен предмет, што значи дека истовремено се користи и именката и заменката.

COD - Lji vidzum **Cata shi Marcu**, aseara, tu tsentrul comertsial.

ДДП – Ги видовме Кате и Марко, вчера, во трговскиот центар.

COI - **Lă** spun totna **a feutilor** s-li la mănjlî.

ДИП – Им кажувам секогаш на девојчињата да си ги мијат рацете.

UNITA 3 CONDITSIONALU PERFECTU - МИНАТО ВРЕМЕ ОД УСЛОВНИОТ НАЧИН

Conditsonalu ari dau timpuri: prezentu shi perfectu.

Условниот начин има две времиња: сегашно и минато.

Conditsonalu perfectu easti un timpu compus cu ma multi formi:

Минатото време од условниот начин е сложено време со повеќе форми:

a) aestã formã s-adarã cu **vrea** shi **conjunctivlu prezentu** di verbul conjugat:

- vrea s-cãntu, vrea s-cãntsã, vrea s-cãntã, vrea s-cãntãm, vrea s-cãntats, vrea s-cãntã;

- vrea s-arup, vrea s-aruchi, vrea s-arupã, vrea s-arupem, vrea s-arupets, vrea s-arupã;

a) оваа форма се прави со **vrea (би)** и **сегашно време од сојузниот начин** од глаголот кој се менува.

VERBI AGIUTĂTOARI - ПОМОШНИ ГЛАГОЛИ

Vrea s-am	Би имал	Vrea s-escu	Би бил	Vrea s-voi	Би сакал
Vrea s-ai	Би имал	Vrea s-eshtsã	Би бил	Vrea s-vrei	Би сакал
Vrea s-aibã	Би имал	Vrea s-hibã	Би бил	Vrea s-va	Би сакал
Vrea s-avem	Би имале	Vrea s-him	Би биле	Vrea s-vrem	Би сакале
Vrea s-avets	Би имале	Vrea s-hits	Би биле	Vrea s-vrets	Би сакале
Vrea s-aibã	Би имале	Vrea s-hibã	Би биле	Vrea s-va	Би сакале

b) Aestã formã a conditsionalu perfectu s-fatsi cu: **vrea (va)** shi **imperfectul a conjunctivlui** di verbul conjugat:

- vrea (va) s-lucram, vrea (va) s-lucrai, vrea (va) s-lucra, vrea (va) s-lucram, vrea(va) s-lucrats, vrea (va) s-lucra;

-Ashi easti shi ti alanti conjugãri: vrea (va) s-tãtseam, vrea (va) s-arupeam, vrea (va) s-avdzam)

Verbi agiutãtoari: vrea (va) s-aveam, vrea (va) s-earam, vrea (va) s-vream, shi ashì ma anclo.

б) Оваа форма на минато време од условниот начин се прави со: **vrea (би)** и **минато определено несвршено време од сојузниот начин** од глаголот кој се менува: би сум работела, би сум имала...

c) Aestã formã a conditsionalu perfectu s-formeadzã cu **vrea (va)** shi **ma multu ca perfectul a conjunctivlui** di verbul conjugat.

- vrea (va) s-aveam lucratã, vrea (va) s-aveai tãcutã, vrea (va) s-avea aruptã, vrea (va) s-aveam apiritã, vrea (va) s-aveats avdzãtã, vrea (va) s-avea durnjitã.

Verbi agiutãtoari: vrea (va) s-aveam avutã, vrea (va) s-aveai futã, vrea (va) s-avea vrutã etc.

в) Оваа форма на минато време од условниот начин се прави со: **vrea (би)** и **предминато минато време од сојузниот начин** од глаголот кој се менува: би сум имала работено...

Ufiliseari: Cu conditsionalu perfectu s-exprimã unã conditsii tsi nu poati s-realizeadzã tu yinitor, tu momentul cãndu s-zburashti, nitsi poati s-realizeadzã tu tricutlu.

Употреба: Со минатото време од условниот начин се искажува услов кој не е можно да се реализира во иднина, ни во моментот на зборувањето, ниту во минатото.

Ех.:

Va s-aveam telefonatã, cara s-nji eara telefonea aoatsi.

Би сум имал телефонирано, да ми бил телефонот овде.

UNITA 4 FORMA PASIVĂ A VERBILOR - ПАСИВНА ФОРМА НА ГЛАГОЛИТЕ

Timpurli verbali tu forma pasivă s-formează cu verbul agiutător **escu (hiu)** shi **partitsiplu**.
Глаголските времиња во пасивна форма се прават со помошниот глагол *сум, е* и партиципот (глаголската придавка).

Indicativ/Индикатив:

a) prezentu/сегашно време: io escu bătut(ă)-jас сум тепан(а), tini eshtsă bătut(ă), el/ea easti bătut(ă), noi him bătuts (bătuti), voi hits bătuts (bătuti), elji/eali suntu bătuts (bătuti);

b) imperfectu/минато определено несвршено: io earam bătut(ă)-jас бев тепан(а), tini earai bătut(ă), el/ea eara bătut(ă), noi earam bătuts(bătuti), voi earats bătuts(bătuti), elji/eali eara bătuts(bătuti);

c) perfectu simplu/просто минато време: io fui bătut(ă)-jас бев тепан(а), tini fush bătut(ă), noi fum bătuts(bătuti) etc.;

d) perfectu compus/сложено минато време: io am fută bătut(ă)- jас сум бил тепан, etc.;

e) ma multu ca perfectu/предминато м. време: io aveam fută bătut(ă)-jас бев бил тепан (а), etc.

f) yinitor/идно: io va s-escu bătut(ă)-jас ќе бидам тепан, noi va s-him bătuts(bătuti) etc

Conjunctiv/Сојузен начин

a) prezentu/сегашно: io s-escu bătut(ă)-jас да сум тепан, noi s-earam bătuts(bătuti) etc.;

b) imperfectu/минато определено несвршено: io s-earam bătut(ă)-jас да бев тепан, noi s-earam bătuts(bătuti) etc.;

c) perfectu/минато неопределено свршено: io s-am fută bătut(ă)-jас да сум бил тепан, noi s-avem fută bătuts(bătuti) etc.;

d) ma multu ca perfectu/предминато м. : io s-aveam fută bătut(ă)-jас да бев бил тепан, noi s-aveam fută bătuts(bătuti)etc.

Scljeama la forma pasivă, partitsiplu di verbul conjugat s-acordă tu ghen shi numir cu subiectul. Cu alti zboară, partitsiplu easti ufilisit ca adjectiv cu patru formi: bătut-bătută, bătuts-bătuti.

Што значи, во пасивната форма партиципот на глаголот се сложува со род и број со подметот. Со други зборови, партиципот се користи како придавка со четири форми: тепан, тепана, тепани, тепани.

Ех.: Io escu vidzut tu cafeine.

Јас сум вилен во кафулето.

UNITA 5 PROPOZITSII - РЕЧЕНИЦИ

Cu propozitsia exprimăm ună mindueari completă. Fraza ari dau ică ma multi propozitsii.

a) Propozitsii: Soarli ăngăldzashti. Voi hits patru. Scularlji ănveatsă. Cănlі alatră.

b) Frazi: Io vinj prinduseara, ma nu shtiu căt chiro va s-armăn. Dzua tritsea, vinirea s-aprucheа, chiroлу eara multu bun.

Со реченицата искажуваме едно комплетно мислење. Сложената реченица може да има две или повеќе реченици.

а) Реченица: Сонцето топли (грее). Вие сте четворица. Учениците учат.

б) Сложени реченици: Јас дојдов завчера, но, не знам колку време ќе останам.

Propozitsia poati s-hibã/ Реченицата може да биде:

а) Independentã – cându exprimã unã idei completã. Ea nu dipendã di unã altã prpozitsii ashì cum ni unã altã propozitsii nu dipendã di ea.

а) Независна – кога искажува една комплетна идеја (мисла). Таа не зависи од друга реченица или друга реченица не зависи од неа.

Ех.: Mini mãc yimishi. **Јас јадам овошје.**

б) Printsipalã – cându easti completatã di unã icã ma multi propozitsii subordonati.

б) Главна – кога е докомплетирана со една или повеќе зависни реченици.

Ех.: Mama adra prãndzu, a mini durnjeam.

Мама спремаше ручек, а јас спиев.

с) Subordonatã – cari dipendã di propozitsia printsipalã. Tu unã frazã poati s-aibã unã icã ma multi propozitsii subordonati.

в) Зависна – која зависи од главната реченица. Во една сложена реченица може да има една или повеќе зависни реченици.

Ех.: Adrats-lu cã nticlu singuri, tu loc s-vã lu adarã vãrã altu. Направете ја песната сами, наместо друг да ви ја прави.

Propozitsiili independenti poati s-hibã/ Независните реченици може да бидат:

1. Afirmativi/Потврдни: Tini lucreadz.

2. Negativi/Негативни: Baba nu adarã pitã.

3. Interogativi/Прашални: Desi voi cãntats?

4. Interogativi – negativi/Прашално-негативни: Desi fratili nu vini?

5. Exclamativi/Извични: Tsi mushat chiro! Oreee, mi agudii!

Propozitsia simplã ari mash pãrtsã printsipali: subiectul shi predicatlu.

Простите реченици ги имаат само главните делови: подмет и прирок.

Propozitsia dezvoltatã pi ninga pãrtsãli printsipali, ari shi pãrtsã secundari: atribut shi complementurli (directi, indirecti, sircumstantsiali).

Сложената реченица покрај главните делови, има и дополнителни делови: атрибути и додатоци (директен и индиректен предмет и други додатоци).

UNITA 6 ELEMENTI A PROPOZITSIIJEI – ДЕЛОВИ НА РЕЧЕНИЦАТА

1. Subiectul – easti parti printsipalã di propozitsia shi spuni cari lu fatsi lucrulu, cari u fatsi actsiuncea. Subiectul poati s-hibã:

а) un substantiv: Tati lucreadzã.

б) unã pronumã: El doarmi.

с) un adjectiv (cu valori di substantiv): Hãrioshlji inshirã pi stsena, fricoshlji s-ascumsirã.

д) un numir: Protlu amintã plachetã di malãmã, defturlu di asimi.

1. Подметот – е главен дел од реченицата и кажува кој го врши дејството.

Подметот може да биде:

а) именка: Татко ми работи.

б) заменка: Тој спие.

в) придавка (со функција на именка): Храбрите излегоа на сцената, плашливите се сокрија.

г) број: Првиот доби златна плакета, вториот сребрена.

2. Predicatul easti parti printsipalã di propozitsia cari exprimã unã actsiuni faptã di subiectul (**predicat verbal**), icã spuni cum easti subiectul (**predicat nominal**).

Ex.: Predicat verbal: Am lucratã ti patriida a mea. Predicat nominal: Scularlji suntu livendzã.

2. Прирокот е главен дел од реченицата кој искажува дејство реализирано од подметот (глаголски прирок), или кажува каков е подметот (именски прирок).

Пр. Имам работено за мојата земја. Учениците се вредни.

3. Atributlu easti parti di propozitsia cari determineadzã un substantiv shi spuni unã calitati datã la unã persoanã icã lucru. Atributlu easti un substantiv icã un adjectiv.

Ex.: Aushlji oaminj da mari agiutor. Analtul om easti a mel lalã.

Атрибутот е дел од реченицата кој одредува една именка и искажува одредено својство на лицето или работата. Атрибутот е именка или придавка.

4. Complementul easti un zbor cari lu complementeadzã sensul di un altu zbor.

Complementurli a verbului suntu: complementul directu, indirectu shi sircomstantsial (di timpu, loc, mod, cantitati, cauzã shi scupo).

4. Додатокот е збор кој го дополнува значењето на другиот збор. Додатоци на глаголот се: додаток за директен и индиректен предмет и други додатоци (за време, место, начин, количество, причина и цел).

UNITA 7 CONDITSIONALU TU FRAZI - УСЛОВЕН НАЧИН ВО КОНТЕКСТ

Cara s-am pãradz vrea (va) s-nergu pi unã calitureari. Ако имам пари ќе одам на патување.

Cara s-aveam pãradz vrea (va) s-nirdzeam pi unã calitureari. Ако имав пари би отишол на патување.

Cara s-aveam avutã pãradz vrea (va) s-aveam nearsã pi unã calitureari. Ако сум имала пари, би сум отишла на патување.

Explicari: Treili frazi spun conditsii icã hipotezã cari poati s-realizeadzã icã nu. Treili au unã frazã printsipalã shi unã subordonatã cari ahurheashti cu “cara”. Frazili di prota conditsii exprimã unã hipotezã cari poati s-hibã realizatã, a alanti dau conditsii (II shi III) suntu hipotezi cari nu pot s-hibã realizati.

Објаснување: Трите реченици искажуваат услов или хипотеза која може да се оствари или не. Трите имаат една главна реченица и една зависна која започнува со „ако“. Речениците со првиот услов искажуваат хипотеза која може да се реализира, а другите два услова (II и III) се хипотези кои не можат да се реализираат.

A I-ta conditsii / I услов

Cara + prezent + yinitor/Ако + сегашно време + идно време

Ex.: Va s-ãngrãpsescu carti, cara sã shtiu cã nu yin. Ќе напишам писмо, ако знам дека нема да дојдам.

A II-a conditsii / II услов

Cara + imperfectu + conditsional perfectu a daua formã (vrea (va) + imperfectul conjuctiv)

Ако + минато определено несвршено време + сегашно од условниот начин.

Tu ma multi limbi latini, a II conditsii s-adarã cu conditsionalu prezentu tu fraza printsipalã ma, cum easti explicat ma ninti aestu timpu nu s-ufiliseashti tu ma multili graiuri armãneshtsã, ashì cã azã easti alãxit cu conditsionalu perfectu.

Во поголем број на латински јазици, вториот услов се прави со сегашно време од условниот начин, но како што претходно е објаснето ова време во поголем број на влашките говори веќе не се користи, така да тој е заменет со минатото време од условниот начин.

Ex.: Cara sã-shteam cã nu yinji, vrea s-ãngrãpseam unã carti. Ако знаев дека не доаѓаш, ќе напишев едно писмо.

A III conditsii/III услов

Cara + ma multu ca perfectu + Conditsionalu perfectu a treia formă.

Ако + предминато минато време + Третата форма на минатото време од условниот начин.

Ех.: Cara s-aveam shtiută că nu yinji, vrea s-aveam ângrăpsită ună carti.

Пр.: Ако бев знаела дека не доаѓаш, ќе сум имала напишано едно писмо.

NOTA: Conditsia, tu limba armânească, poati s-exprimă shi cu forma:

Cara + presentu + imperativ indicativ: Cara s-avets oară, dutsets vă la expozitsia al Toma!

ЗАБЕЛЕШКА: Условот во влашкиот јазик може да се искаже и со формата:

Ако + сегашно време + заповеден начин од индикатив: Ако имате време, одете на изложбата на Тома.

UNITA 8 COMPLEMENTUL SIRCOMSTANTSIAL - ПРИЛОШКИ ДОДАТОЦИ

Complementul – easti un zbor cari lu complementeadză sensul di un altu zbor.

Complementurli a verbului suntu: a) complementul directu, b) complementul indirectu shi c) sircomstantsial (di timpu, loc, mod, cantitati, cauză shi scupo).

Di ispeti că complementul directu shi indirectu s-ânveatsă tu UNITA 2, tora actsentu bāgām pi complementul sircomstantsial.

Додатокот е збор кој го дополнува значењето на друг збор.

Додатоци на глаголите се: а) додаток за директен предмет, б) додаток за индиректен предмет и в) други додатоци (за време, место, начин, количина, причина и цел).

Complementul sircomstantsial indică:

a) timpul/време: apândăseashti la ântribarli: Căndu? Di căndu? Până căndu? Cât chiro?

Ех.: Tini vinish asârnoaptea. Di ază mini ahurhescu cu lucru.

b) loclu/место: apândăseashti la ântribărli: Iu? Di iu? Până iu? Cătră iu?

Ех.: Noi nearsim până la amari. Cu sotslji nă străvāsım la bioscop.

c) modlu shi cantitatea/начин и количина: apândăseashti la ântribărli: Cum? Cât?

Ех.: Baba yimna peanarga. Tati lucra multu.

d) cauza/причина: apândăseashti la ântribărli: Di tsi? Di tsi itii, (di cari ispeti)?

Ех.: Di harau nu puteam să zburăscu. Tati easti agiun, moari di foami.

e) scupolu/цел: apândăseashti la ântribărli: Ti tsi? Cu tsi scupo?

Ех.: Earam la zaifetea ta s-mi razbunedz. S-dusiră ti leamni.

UNITA 9 FRAZILI TU LIMBA ARMĂNEASCĂ – СЛОЖЕНИ РЕЧНИЦИ

Fraza easti adrată di dau ică ma multi propozitsii.

Ari trei turlii di frazi: frază juxtapusă, frază coordonată shi frază subordonată.

Сложената реченица е составена од две или повеќе реченици.

Има три видови сложени реченици во влашкиот јазик: безсврзничка независносложена реченица, сврзничка независносложена реченица и зависносложена реченица.

1. Frază juxtapusă easti formată di dau ică ma multi propozitsii independenti, ardăpsiti ună dupu alantă shi dispărtsăti cu virgulă.

1. Независносложената реченица е формирана од две или повеќе независни реченици, поставени една до друга и издвоени со записка. Во овој тип на сложена реченица врската меѓу дел-речениците е полабава и се нарекува безсврзничка.

Ех.: El eara aush, vrea nica s-băneadză.

Piha inshi di la sculii, s-dusi tu cāsăbă, ancupără pâni, lu umplu trastul cu dultsenj.

Easti dzuă, Soarli angăldzashti, temperatura easti analtă, tuts inshiră s-priimnă.

2. Frază coordonată easti formată di dau ică ma multi propozitsii ligati cu conjunctsii di coordonari.

2. Независносложената реченица е формирана со две или повеќе независни реченици кои се поврзани со сврзник. Во овој тип на сложена реченица врската меѓу дел-речениците е појака, а се нарекува сврзничка.

Ех.: Escu sănătos shi ti atsea mi hărsescu.

Va s-yin mănî shi va mi priimnu pit cāsăbă, ma va mi tornu dupu dau dzăli.

Papănjli lji priadună nipotslji shi lji prăxescu, ma pute nu suntu pidipsits.

3. Frază subordonată easti formată di ună propozitsii printsipală shi ună ică ma multi propozitsii subordonati. Ari cama multi turlii di propozitsii subordonati ligati cu printsipala (di cari dipendă) cu ună conjunctsii di subordonari, ună pronumă relativă ică un zbor interogativ.

3. Зависносложената реченица е формирана од една главна реченица и една или повеќе зависни реченици. Има повеќе видови на зависни реченици поврзани со главната (од која зависи) со еден сврзник за зависност, релативна замена или прашален збор.

Ех.: Io u dgjivăsescu cartea ti cari tini nji aveai zburătă. (**relativă/релативна**)

Spuni-nj desi suntu vinits? (**interogativă indirectă/директно прашална**)

Voi shtits că noi him a voshtsă bunj sots. (**completivă directă/директно дополнителна**)

Nă purtăm cu tinjii cătră atselji a curi lă si cadî. (**completivă indirectă/индиректно дополнителна**)

Căndu va s-dipisescu cu sculii, va s-fudzim. (**di timpu/за време**)

Lji străvăsi aclo iu shidea aseară. (**di loc/за место**)

Io vinj pănă aoatsi, ashî cum vini shi el. (**di mod/за начин**)

Voi hits cama avuts di atsea tsi spunets. (**di comparatsii/за споредба**)

Tini eshtsă ahăt hărsit tsi nu shtii tsi s-adari. (**consecutivă/последична**)

Tsicara că suntu avuts, tsicara că au mari aveari, elji pute nu agiută. (**contsesivă/допусна**)

Dă-nj părădz, ta s-ancupru măcari. (**di scupo/за цел**)

Că nu shteam tsiva, nu tsă spush. (**di cauza/за причина**)

UNITA 10 ARADA A ZBOARĂLOR TU PROPOZITSIA - РЕДОТ НА ЗБОРОВИТЕ ВО РЕЧЕНИЦАТА

Arada regulată a zboarĂlor tu propozitsia armĂnescĂ easti: subiectu, predicat, complementuri. Atributlu poati s-sheadĂ ninti icĂ dupu subiectul. Правилниот ред на зборовите во влашката реченицата е: подмет, прирок, додатоци. Атрибутот може да стои пред или по подметот.

Subiectu Подмет	Predicat Прирок	Complementu directu/Директен додаток	Complementu indirect/ Индиректен додаток	Complementu sircomstantsial Др.додатоци
Paplu Nico Elji	(lji) pitreatsi AdunĂ (lĂ) scrie	UnĂ pachetĂ Meari UnĂ carti	A nipotlui A sotslor	Scopia Tu gĂrdinĂ Di Bituli

Atribut/атрибут: Scularlu mintimen (Mintimenlu scular) da buni apandĂsi a dascalui.

Substantivlu ca complimentu (obiectul) directu icĂ indirectu s-aflĂ dupu verbul, a pronuma personalĂ – obiectul dininti a verbului. Tu limba armĂnescĂ multi ori s-ufiliscu dubli obiecturi cari s-exprimĂ cu pronumĂ personalĂ–obiectul tsi s-bagĂ di ninti a verbului shi substantivlu–obiectul tsi s-bagĂ dupu verbul.

Именката како додаток за директен или индиректен предмет се наоѓа по глаголот, а личната заменка како додаток се наоѓа пред глаголот. Во влашкиот јазик многу често има и удвоен додаток за директен или индиректен предмет и тоа заменката стои пред глаголот, а именката по глаголот.

Exempli/Примери.: Mama lĂ deadi pitĂ a oaspitslor di Veles. Мајка ми им даде пита на гостите од Велес.

(lĂ = pronuma personalĂ – obiectul indirectu – dativ; a oaspitslor = substantiv – obiectul indirectu – dativ);

Mama u bashi feata. Мајката ја бакнува ќерката.

(u = pronumĂ personalĂ – obiectul directu – acuzativ; feata = substantiv – obiectul directu – acuzativ);

Io lu acĂtsai Steryia di mĂnĂ.

(lu = pronumĂ personalĂ–obiectul directu–acuzativ; Steryia–substantiv=obiectul directu-acuzativ);

Baba lji deadi pĂni a nipotlui.

(lji = pronumĂ personalĂ – obiectul indirectu – dativ; a ficiorlui = substantiv – obiectul indirectu – dativ).

CĂndu tu unĂ propozitsii s-aflĂ dauli complementuri: directu shi indirectu, pronuma complementul (obiectul) indirectu s-bagĂ dininti a complementului (obiectului) directu, a substantivlu complementul (obiectul) directu s-bagĂ dininti a complementului (obiectului) indirectu.

Кога во една реченица се наоѓаат два додатока: директен и индиректен, заменката за ДИП стои пред заменката за ДДП, а именката во функција на директен предмет стои пред именката во функција на индиректен предмет.

Exempli/Примери: Mama lĂ li deadi dultsenjli a ficiorlor. Toma i li pitricu cĂrtsĂli ali Zoe.

(lĂ, i – pronomi personali – obiectul indirectu – dativ; li = pronumĂ personalĂ – obiectul directu – acuzativ; dultsenjli, cĂrtsĂli = substantiv – obiectul directu – acuzativ; a ficiorlor, ali Zoe = substantiv – obiectul indirectu – dativ).

VERBI VERBI VERBI VERBI

AGIUTĂ - ПОМАГА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu agiutat/ă	Mini/lo vrea s-agiut	Mini/lo agiutai
Tini eshtsă agiutat/ă	Tini vrea s-agiuts	Tini agiutash
El/Ea easti agiutat/ă	El/Ea vrea s-agiută	El/Eaagiută
Noi him agutats/agiutati	Noi vrea s-agiutăm	Noi agiutăm
Voi hits agiutats/agiutati	Voi vrea s-agiutats	Voi agiutat
Elji/Eali suntu agiutats/agiutati	Elji/Eali vrea s-agiută	Elji/Eali agiutară

UMPLI – ПОЛНИ

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu umplut/ă	Mini/lo s-umplu	Mini/lo umplui
Tini eshtsă umplut /ă	Tini vrea s-umpli	Tini umplush
El/Ea easti umplut/ă	El/Ea vrea s-umplă	El/Ea umplu
Noi him umpluts/umpluti	Noi vrea s-umplem	Noi umplum
Voi hits umpluts/umpluti	Voi vrea s-umplets	Voi umplut
Elji/Eali suntu umpluts/umpluti	Elji/Eali vrea s-umplă	Elji/Eali umplură

APROACHI – ПРИБЛИЖУВА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu apruheat/ă	Mini/lo vrea s-aproch	Mini/lo aprucheai
Tini Tini eshtsă apruheat/ă	Tini vrea s-aproch	Tini aprucheash
El/Ea easti apruheat/ă	El/Ea vrea s-aprochă	El/Ea apruche
Noi him aprucheats/aprucheati	Noi vrea s-apruchem	Noi apruchem
Voi hits aprucheats/aprusheati	Voi vrea s-aprucheats	Voi apruheat
Elji/Eali suntu apruheat/aprucheati	Elji/Eali vrea s-aprochă	Elji/Eali apruheară

VEADI – ГЛЕДА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu vidzut/ă	Mini/lo vrea s-ved	Mini/lo vidzui
Tini eshtsă vidzut/ă	Tini vrea s-vedz	Tini vidzush
El/Ea easti vidzut/ă	El/Ea vrea s-veadă	El/Ea vidzu
Noi him vidzuts/vidzuti	Noi vrea s-videm	Noi vidzum
Voi hits vidzuts/vidzuti	Voi vrea s-videts	Voi vidzut
Elji/Eali suntu vidzuts/vidzuti	Elji/Eali vrea s-veadă	Elji/Eali vidzură

ACHICĂSEASHTI – РАЗБИРА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu achicăsît/ă	Mini/lo vrea s-achicăsescu	Mini/lo achicăsii
Tini eshtsă achicăsît/ă	Tini vrea s-achicăseshstă	Tini achicăsish
El/Ea easti achicăsît/ă	El/Ea vrea s-achicăsescă	El/Ea achicăsî
Noi him achicăsîts/achicăsîti	Noi vrea s-achicăsîm	Noi achicăsîm
Voi hits achicăsîts/achicăsîti	Voi vrea s-achicăsîts	Voi achicăsî
Elji/Eali suntu achicăsîts/achicăsîti	Elji/Eali vrea s-achicăsescă	Elji/Eali achicăsîră

BI VERBI VERBI VERBI VER

AHURHEASHTI – ПОЧУВА		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu ahurhit/ă	Mini/lo vrea s-ahurhescu	Mini/lo hurhii
Tini eshtsă ahurhit/ă	Tini vrea s-ahurheshtsă	Tini ahurhish
El/Ea easti ahurhit/ă	El/Ea vrea s-ahurhească	El/Ea ahurhi
Noi him ahurhits/ahurhiti	Noi vrea s-ahurhim	Noi ahurhim
Voi hits ahurhits/ahurhiti	Voi vrea s-ahurhits	Voi ahurhit
Elji/Eali suntu ahurhits/ahurhiti	Elji/Eali vrea s-ahurhească	Elji/Eali ahurhiră

ĂNTREABĂ – ПРАШУБА		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu ăntribat/ă	Mini/lo vrea s-ăntreb	Mini/lo ăntribai
Tini eshtsă ăntribat/ă	Tini vrea s-ăntreg	Tini ăntribash
El/Ea easti ăntribat/ă	El/Ea vrea s-ăntreabă	El/Ea ăntribă
Noi him ăntribats/ăntribati	Noi vrea s-ăntribăm	Noi ăntribăm
Voi hits ăntribats/ăntribati	Voi vrea s-ăntribats	Voi ăntribat
Elji/Eali suntu ăntribats/ăntribati	Elji/Eali vrea s-ăntreabă	Elji/Eali ăntribară

INTRĂ – ВЛЕГУБА		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu intrat/ă	Mini/lo vrea s-intru	Mini/lo intrai
Tini eshtsă intrat/ă	Tini vrea s-intsră	Tini intrash
El/Ea easti intrat/ă	El/Ea vrea s-intră	El/Ea intră
Noi him intrats/intrati	Noi vrea s-intrăm	Noi intrăm
Voi hits intrats/intrati	Voi vrea s-intrats	Voi intrat
Elji/Eali suntu intrats/intrati	Elji/Eali vrea s-intră	Elji/Eali intrară

ADUNĂ – СОБИРА		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu adunat/ă	Mini/lo vrea s-adun	Mini/lo adunai
Tini eshtsă adunat/ă	Tini vrea s-adunj	Tini adunash
El/Ea easti adunat/ă	El/Ea vrea s-adună	El/Ea adună
Noi him adunats/adunati	Noi vrea s-adunăm	Noi adunăm
Voi hits adunats/adunati	Voi vrea s-adunats	Voi adunat
Elji/Eali suntu adunats/adunati	Elji/Eali vrea s-adună	Elji/Eali adunară

MUTREASHTI – ГЛЕДА		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/lo escu mutrit/ă	Mini/lo vrea s-mutrescu	Mini/lo mutrii
Tini eshtsă mutrit/ă	Tini vrea s-mutreshtsă	Tini mutrish
El/Ea easti mutrit/ă	El/Ea vrea s-mutrească	El/Ea mutri
Noi him mutrits/mutriti	Noi vrea s-mutrim	Noi mutrim
Voi hits mutrits/mutriti	Voi vrea s-mutrits	Voi mutrit
Elji/Eali suntu mutrits/mutriti	Elji/Eali vrea s-mutrească	Elji/Eali mutriră

VERBI VERBI VERBI VERBI

YINI – ДОВА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu vinit/ă	Mini/Io vrea s-yin	Mini/Io vinj
Tini eshtsă vinit/ă	Tini vrea s-yinj	Tini vinish
El/Ea easti vinit/ă	El/Ea vrea s-yină	El/Ea vini
Noi him vinit/viniti	Noi vrea s-yinim	Noi vinim
Voi hits vinit/viniti	Voi vrea s-yinits	Voi vinit
Elji/Eali suntu vinit/viniti	Elji/Eali vrea s-yină	Elji/Eali viniră

AFLĂ – ДАОВА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu aflat/ă	Mini/Io vrea s-aflu	Mini/Io aflai
Tini eshtsă aflat/ă	Tini vrea s-afli	Tini aflash
El/Ea easti aflat/ă	El/Ea vrea s-află	El/Ea află
Noi him aflats/aflati	Noi vrea s-aflăm	Noi aflăm
Voi hits aflats/aflati	Voi vrea s-aflats	Voi aflat
Elji/Eali suntu aflats/aflati	Elji/Eali vrea s-află	Elji/Eali aftară

TREATSI – ПОМИНУВА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu tricut/ă	Mini/Io vrea s-trec	Mini/Io tricui
Tini eshtsă tricut/ă	Tini vrea s-trets	Tini tricush
El/Ea easti tricut/ă	El/Ea vrea s-treacă	El/Ea tricui
Noi him tricuts/tricuti	Noi vrea s-tritsem	Noi tricum
Voi hits tricuts/tricuti	Voi vrea s-tritsets	Voi tricut
Elji/Eali suntu tricuts/tricuti	Elji/Eali vrea s-treacă	Elji/Eali tricură

AGĂRSHEASHTI - ЗАБОРАВА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu agărshit/ă	Mini/Iovrea s-agărshescu	Mini/Io agărshii
Tini eshtsă agărshit/ă	Tini vrea s-agărsheshtsă	Tini agărshish
El/Ea easti agărshit/ă	El/Ea vrea s-agărshescă	El/Ea agărshi
Noi him agărshits/agărshiti	Noi vrea s-agărshim	Noi agărshim
Voi hits agărshits/agărshiti	Voi vrea s-agărshits	Voi agărshit
Elji/Eali suntu agărshits/agărshiti	Elji/Eali vrea s-agărshescă	Elji/Eali agărshiră

CĂNOASHTI – ПОЗНАВА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu cânăscut/ă	Mini/Iovrea s-cănoscu	Mini/Io cânăscui
Tini eshtsă cânăscut/ă	Tini vrea s-cănoshtsă	Tini cânăscush
El/Ea easti cânăscut/ă	El/Ea vrea s-cănoască	El/Ea cânăscu
Noi him cânăscuts/cânăscuti	Noi vrea s-cănoshtem	Noi cânăscum
Voi hits cânăscuts/cânăscuti	Voi vrea s-cănoshtets	Voi cânăscut
Elji/Eali suntu cânăscuts/cânăscuti	Elji/Eali vrea s-cănoască	Elji/Eali cânăscură

BI VERBI VERBI VERBI VER

LUCREADZĂ – РАБОТИ

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu lucrat/ă	Mini/Io vrea s-lucredz	Mini/Io lucrui
Tini eshtsă lucrat/ă	Tini vrea s-lucredz	Tini lucrash
El/Ea easti lucrat/ă	El/Ea vrea s-lucreadză	El/Ea lucra
Noi him lucrats/lucrati	Noi vrea s-lucrăm	Noi lucrăm
Voi hits lucrats/lucrati	Voi vrea s-lucrats	Voi lucrat
Elji/Eali suntu lucrats/lucrati	Elji/Eali vrea s-lucreadză	Elji/Eali lucrară

ASCULTĂ – СЛУША

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu ascultat/ă	Mini/Io vrea s-ascultu	Mini/Io ascultai
Tini eshtsă ascultat/ă	Tini vrea s-ascultsă	Tini ascultash
El/Ea easti ascultat/ă	El/Ea vrea s-ascultă	El/Ea ascultă
Noi him ascultats/ascultati	Noi vrea s-ascultăm	Noi ascultăm
Voi hits ascultats/ascultati	Voi vrea s-ascultats	Voi ascultat
Elji/Eali suntu ascultats/ascultati	Elji/Eali vrea s-ascultă	Elji/Eali ascultară

ÂNVEATSĂ – УЧИ

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu ânvitsat/ă	Mini/Io vrea s-ânvets	Mini/Io ânvitsai
Tini eshtsă ânvitsat/ă	Tini vrea s-ânvets	Tini ânvitsash
El/Ea easti ânvitsat/ă	El/Ea vrea s-ânveatsă	El/Ea ânvitsă
Noi him ânvitsats/ânvitsati	Noi vrea s-ânvitsăm	Noi ânvitsăm
Voi hits ânvitsats/ânvitsati	Voi vrea s-ânvitsats	Voi ânvitsat
Elji/Eali suntu ânvitsats/ânvitsati	Elji/Eali vrea s-ânveatsă	Elji/Eali ânvitsară

ADUTSI – ДОНЕСУВА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu adus/ă	Mini/Io vrea s-aduc	Mini/Io adush
Tini eshtsă adus/ă	Tini vrea s-aduts	Tini adushesh
El/Ea easti adus/ă	El/Ea vrea s-aducă	El/Ea adusi
Noi him adushi/adusi	Noi vrea s-adutsem	Noi adusim
Voi hits adushi/adusi	Voi vrea s-adutsets	Voi adusit
Elji/Eali suntu adushi/adusi	Elji/Eali vrea s-aducă	Elji/Eali adusiră

ÂNDREADZI – ПОДГОТОВКА

FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu ândreptu/reaptă	Mini/Io vrea s-ândreg	Mini/Io ândrepshu
Tini eshtsă ândrepu/reaptă	Tini vrea s-ândredz	Tini ândripsesh
El/Ea easti ândreptu/reaptă	El/Ea vrea s-ândreagă	El/Ea ândreapsi
Noi him ândreptsă/ândreapti	Noi vrea s-ândridzem	Noi ândreapsim
Voi hits ândreptsă/ândreapti	Voi vrea s-ândridzets	Voi ândreapsit
Elji/Eali suntu ândreptsă/ândreapti	Elji/Eali vrea s-ândreagă	Elji/Eali ândreapsiră

VERBI VERBI VERBI VERBI

SPUNI – КАЖУБА

FORMA PASIVĀ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu spus/ã	Mini/Io vrea sã spun	Mini/Io spush
Tini eshtsã spus/ã	Tini vrea sã spunj	Tini spusesh
El/Ea easti spus/ã	El/Ea vrea sã spunã	El/Ea spusi
Noi him spushi/spusi	Noi vrea sã spunem	Noi spusim
Voi hits spushi/spusi	Voi vrea sã spunets	Voi spusit
Elji/Eali suntu spushi/spusi	Elji/Eali vrea sã spunã	Elji/Eali spusirã

S-PRIIMNĀ – ИИЕТА

FORMA PASIVĀ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu priimnat/ã	Mini/Io vrea mi priimnu	Mini/Io mi priimnai
Tini eshtsã priimnat/ã	Tini vrea ti priimnji	Tini ti priimnash
El/Ea eshtsã priimnat/ã	El/Ea vrea s-priimnã	El/Ea s-priimnã
Noi hits priimnats/priimnati	Noi vrea nã priimnãm	Noi nã priimnãm
Voi hits priimnats/priimnati	Voi vrea vã priimnats	Voi vã priimnat
Elji/Eali suntu priimnats/priimnati	Elji/Eali vrea s-priimnã	Elji/Eali s-priimnarã

S-TOARNĀ – СЕ БРАКА

FORMA PASIVĀ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu turnat/ã	Mini/Io vrea mi tornu	Mini/Io mi turnai
Tini eshtsã turnat/ã	Tini vrea ti tornji	Tini ti turnash
El/Ea easti turnat/ã	El/Ea vrea s-toarnã	El/Ea s-turnã
Noi him turnats/turnati	Noi vrea nã turnãm	Noi nã turnãm
Voi hits turnats/turnati	Voi vrea vã turnats	Voi vã turnat
Elji/Eali suntu turnats	Elji/Eali vrea s-toarnã	Elji/Eali s-turnarã

S-HĀRSEASHTI – СЕ РАДУВА

FORMA PASIVĀ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu hãrsit/ã	Mini/Io vrea mi hãrsescu	Mini/Io mi hãrsii
Tini eshtsã hãrsit/ã	Tini vrea ti hãrseshtsã	Tini ti hãrsish
El/Ea easti hãrsit/ã	El/Ea vrea s-hãrseascã	El/Ea s-hãrsi
Noi him hãrsits/hãrsiti	Noi vrea nã hãrsim	Noi nã hãrsim
Voi hits hãrsits/hãrsiti	Voi vrea vã hãrsits	Voi vã hãrsit
Elji/Eali suntu hãrsits/hãrsits	Elji/Eali vrea s-hãrseascã	Elji/Eali s-hãrsirã

TSĀNI – ДРЖИ

FORMA PASIVĀ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu tsãnut/ã	Mini/Io vrea s-tsãn	Mini/Io tsãnui
Tini eshtsã tsãnut/ã	Tini vrea s-tsãnj	Tini tsãnush
El/Ea easti tsãnut/ã	El/Ea vrea s-tsãnã	El/Ea tsãnu
Noi him tsãnuts/tsãnuti	Noi vrea s-tsãnem	Noi tsãnum
Voi hits tsãnuts/tsãnuti	Voi vrea s-tsãnets	Voi tsãnut
Elji/Eali suntu tsãnuts/tsãnuti	Elji/Eali vrea s-tsãnã	Elji/Eali tsãnurã

BI VERBI VERBI VERBI VER

ANCUPRĂ – КУПЬБА		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu ancuprat/ă	Mini/Io vrea s-ancupru	Mini/Io ancuprai
Tini eshtsă ancuprat/ă	Tini vrea s-ancupri	Tini ancuprash
El/Ea easti ancuprat/	El/Ea vrea s-ancupră	El/Ea ancupră
Noi him ancuprats/ancuprati	Noi vrea s-ancuprăm	Noi ancuprăm
Voi hits ancuprats/ancuprati	Voi vrea s-ancuprats	Voi ancuprat
Elji/Eali suntu ancuprats/ancuprati	Elji/Eali vrea s-ancupră	Elji/Eali ancuprară

BĂNEADZĂ – ЖИВЕЕ		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu bănat/ă	Mini/Io vrea s-bănedz	Mini/Io bănai
Tini eshtsă bănat/ă	Tini vrea s-bănedz	Tini bănash
El/Ea easti bănat/ă	El/Ea vrea s-băneadză	El/Ea bănă
Noi him bănats/bănati	Noi vrea s-bănăm	Noi bănăm
Voi hits bănats/bănati	Voi vrea s-bănats	Voi bănat
Elji/Eali suntu bănats/bănati	Elji/Eali vrea s-băneadză	Elji/Eali bănară

POARTĂ – HOCH		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu purtat/ă	Mini/Io vrea s-portu	Mini/Io purtai
Tini eshtsă purtat/ă	Tini vrea s-portsă	Tini purtash
El/Ea easti purtat/ă	El/Ea vrea s-poartă	El/Ea purtă
Noi him purtats/purtati	Noi vrea s-purtăm	Noi purtăm
Voi hits purtats/purtati	Voi vrea s-purtats	Voi purtat
Elji/Eali suntu purtats/purtati	Elji/Eali vrea spoartă	Elji/Eali purtară

VINDI – ПРОДАВА		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu vindut/ă	Mini/Io vrea s-vindu	Mini/Io vindui
Tini eshtsă vindut/ă	Tini vrea s-vindză	Tini vindush
El/Ea easti vindut/ă	El/Ea vrea s-vindă	El/Ea vindu
Noi him vinduts/vinduti	Noi vrea s-vindem	Noi vindum
Voi hits vinduts/vinduti	Voi vrea s-vindets	Voi vindut
Elji/Eali suntu vinduts/vinduti	Elji/Eali vrea s-vindă	Elji/Eali vindură

PĂLTEASHTI – ПЛІАКА		
FORMA PASIVĂ	CONDITSIONAL PERFECTU	INDICATIV PERFECTU
Mini/Io escu pältit/ă	Mini/Io vrea s-păltescu	Mini/Io pältii
Tini eshtsă pältit/ă	Tini vrea s-pălteshstă	Tini pältish
El/Ea easti pältit/ă	El/Ea vrea s-păltescă	El/Ea pälti
Noi him pältits/pältiti	Noi vrea s-păltim	Noi pältim
Voi hits pältits/pältiti	Voi vrea s-păltits	Voi pältit
Elji/Eali suntu pältits/pältiti	Elji/Eali vrea s-păltescă	Elji/Eali pältiră

EXERCITSII

UNITA 1 IDGHI DA ... MA DIFERENTI!

I. Apândăsea pi ântribârli aesti!

1. Desi muljerli shi bərbatslji suntu egali? _____
2. Desi suntu lipsiti multi tribini pi aestă temă? _____
3. Iu s-ducheashti că muljearea easti discriminată? _____
4. Di cându Natsiunili Uniti u ânseamnă dzua a muljerlor? _____
5. Titsi s-ânseamnă Dzua Internatsională a muljeariljei? _____

II. Di ninti a cafi unăi replică bagă numir, ta s-aibă logică tu aestu dialog!

- Hrista: Tu chirolu di ază, evident easti că nu ari diferentsă!
- Cola: Sh-mini escu pi atsea mindueari. Tuts li lucrează tuti profesii!
- Mita: Tsi mindueshtsă Hrista ti egalitatea anamisa di muljearea shi bərbatlu?
- Mihail: Da, ai dichu Cola, ma tu vără companii nica ari discriminari a muljeariljei!
- Panci: Ama concluzia easti că tut s-alăxeashti peanarga-narga.

III. Apândăsea pi ântribârli ligati di texul di ma-nsus!

1. Cari easti tema a textului di ma-nsus? _____
2. Tsi dzătsi Hrista ti ândrepturli a muljerlor? _____
3. Cari dzătsi că tuts li lucrează tuti profesii? _____
4. Desi tu vără companii ari discriminari a muljerlor? _____
5. Cari easti concluzia dit soni ti egalitatea a muljerlor? _____

IV. Bagă-li zboarâli pi aradă shi construeadză frază logică!

1. pot s-li lucrează	Mascurlji	tuti profesii
2. s-hibă	Cană nu va	discriminat
3. Natsiunili Uniti	s-alumtă shi	Ti ândrepturli a muljerlor
4. Muljerli	shi ca piloti	lucrează
5. s-hibă egali	Muljerlji shi bərbatslji	lipseashti

V. Completează-li frazili cu aesti zboară: egalitati, discriminats, ândrepturli, alumnats, Muljearea!

1. _____ li ari idghili ândrepturi ca bărbatlu!
2. Noi nu nă duchim _____ la lucru!
3. Muljearea lipseashti s-alumtă ti _____.
4. Cara s-vă _____, va s-avets rezultati.
5. Tini ti alumtsă ti _____ fundamentali.

VI. Leagă-li părtsăli di aesti frazi tã-s aibă logică!

1. La mini la lucru	- contra discriminarea.
2. Lipseashti s-nă alumtăm	- s-lucrează mash acasă.
3. Ândrepturli a cafî unui om	- tuts him egali.
4. Muljearea nu lipseashti	- ti realizari a ândrepturilor.
5. Tribinili priaduc multu	- suntu garantati cu nom.

VII. Completează-li frazili cu aesti verbi tu conjunctiv perfectu: s-ai faptă, s-avets durnjită, s-avem cădzută, s-ai zburătă, s-ai vrută!

1. Desi poati _____ ahtari lucru?
2. _____ pi examen, nu va s-aveam notă tu index.
3. _____, va nji spunea shi sora a mea!
4. _____ ahtari lucru, va sã shteam.
5. _____ va vã ânyisats.

VIII. Cari di aesti zboară nu convină tu bairul?

1. s-aibă fută, s-avets ângrăpsită, aveam lucrată, s-ai tricută, s-aibă vidzută; _____
2. s-ai vrută, aveats dzăsă, s-avets fută, s-aibă avută, s-avets lucrată; _____
3. s-ai agiucată, s-avets durnjită, aveam agărshită, s-avem purtată; _____

IX. Aleadzi-u forma corectă di conjunctivlu perfectu!

1. Ficiorlji **s-aibă cădzută/s-ai cădzută**, va s-eara agudits. _____
2. Tini **s-ai durnjită/s-aveai durnjită**, va s-amănai. _____
3. Noi **s-aveam dzăsă/s-avem dzăsă**, nu va s-pistipseats. _____
4. El **s-avea lucrată/s-aibă lucrată**, va s-aibă pãradz. _____
5. Mini **s-am avută/s-aveats avută** pãradz, va s-loam cireashi. _____

X. Ângrăpsea un textu ti egalitatea anamisa di muljerli shi bărbatslji, ti discriminarea a muljeiriljei, ti profesiiu a muljeiriljei, tsi tut poati s-lucrează...

UNITA 2 REGHIONI CĂNĂSCUTI

I. Apândăsea-li ăntribărli aesti!

1. Cari reghion easti nai ma cănăscut ti productsii a yinlui? _____
2. Iu s-află yinaria Popova Cula? _____
3. Di cari sortă di auă s-adară yinlu tu Popova Cula? _____
4. Tsi easti enolog? _____
5. Căt easti analtă Popva Cula? _____

II. Completeadză-li frazili cu vocabularlu ligat di aua, yinlu shi yinari!

1. Popova Cula easti nai ma cănăscută _____ tu Machidunii.
2. Caracteristichi alushtui reghion suntu mări _____ di ayinjuri.
3. Stanushina easti veacljea _____ di auă, di cari s-adară yinlu tu Popova Cula.
4. Vasiljelu Caraghiorghievich a lui prota _____ u simină tu aestu reghion.
5. Microreghionlu di Demir Capia easti _____ ideală ti ayinjuri.

III. Ăngrăpsea tsintsi frazi ligati cu aua, siminarea ayinji shi productsii a yinlui!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

IV. Apândăsea pi ăntribărli aesti!

1. Desi vrei s-lucredz ună dzuă că enolog?

2. Desi mindueshtsă că Machidunii ari bună climă ti ayinji?

3. Spuni ăndau sorti di auă shi vără numi di yinuri machiduneshtsă!

4. Desi mindueshtsă că yinlu machidunescu easti cănăscut shi pi păzărli di tu xeani?

5. Cari reghion tu Machidunii easti nai ma cănăscut ti ayinjuri?

V. Leagă-li zboarăli dit treili coloni shi construeadză frază logică!

1. sorti di auă	Mini	cănoscu multi	_____
2. ti productsii	a yinlui	Tu RM ari conditsii	_____
3. easti yinari	atractivă	Popova Cula	_____
4. Yinlu a nostu	cănăscut	easti largu	_____
5. bun ti sănătatea	easti	Yinlu	_____

VI. Leagă-li zboarăli cu explicatsia ti cafî un di zboarăli!

1. Ayinji	expertu ti adrari yin.
2. Auã	plantaji cu zârtsini di ayinji cari da auã.
3. Enolog	ma mari localitati cu idghi caracteristichi di clima.
4. Reghion	turlii di auã di cari s-adarã yin diferentu.
5. Sorta di auã	fructi cu njits granuli.

VII. Spuni tu cari di aesti frazi ari COD, a tu cari COI?

1. Lji dzâsh ali Anghela s-nu ashteaptã lungu chiro.	_____
2. Mini cafî dzuã vã grescu pi telefoni.	_____
3. Ti vedz cu sotslji cafî searã.	_____
4. Tsã spush cã va s-yin njercurea.	_____
5. Vã calisescu la zaifetea a mea.	_____

VIII. Completeadzã-li frazili di ma-nghios cu complementul directu cari corespundeadzã!

1. _____ ascultu mama cându mi prãxeashti. (io)
2. Tora veara _____ dusim la discurmari. (noi)
3. Elji _____ ântribarã ti notili di la sculii. (noi)
4. Tsa pitrec ânclinãciunj shi _____ bash. (tini)
5. _____ acãtsã somnu ti prãndzu. (mini)

IX. Completeadzã-li frazili di ma-nghios cu aesti complementi directi: nji, lã, vã, nã, tsã!

1. _____ grim s-yinã oaspits ti vichendlu aestu. (a lor)
2. Multi ori _____ spush ca ti voi. (a tsea)
3. Pãrintsãlji _____ tãxirã unã discurmari extraordinarã. (a nau)
4. Shtits cã _____ lipseashti chiro ti aestu lucru. (a njea)
5. Desi _____ spusim ti nãulu album cu cãntitsi? (a vau)

X. Mutrea pi Internet shi ângrãpsea un shcurtu textu ti cãmpul di Strumitsa, catsi easti clîma, tsi s-seaminã aclo, catsi suntu conditsili ti agrar...

XI. Ângrãpsea un textu ti productsia a yinlui tu Machidunii: cum s-producteadzã, tsi easti importantã ti productsii yin cu analtu calitet, cari yinuri suntu nai ma cãnãscuti la noi...

UNITA 3 ARTA TU BANA A MEA

I. Apândăsea pi ântribârli aesti!

1. Pi 23.10.2013, iu s-tsânu expozitsia al Nicola Martinoschi?
2. Dupu origina a lui, tsi easti Nicola Martinoschi?
3. Câti picturi eara prezentati la atsea expozitsii?
4. Cari picturi eara conzervati shi prezentati la aestã expozitsii?
5. Catsi easti valoarea a picturilor al N.Martinoschi?

II. Ardăpsea-li zboarâli tu aesti frazi ta s-aibã logicã!

1. eara multi La expozitsia picturi prezentati _____
2. Dupu Martinoschi Armân easti origina _____
3. oaspits Io multsã călisii la expozitsia _____
4. cãnăscut Nicola easti Martinoschi pictor _____
5. Ari picturi ma stiluri di multi _____

III. Completeadzã-li frazili cu aesti zboarã: Frantsii, Romantizml, reactsii, ahurheashti, regulili!

1. Realizmul li spuni factili shi _____ di bana tu sotsietatea.
2. _____ easti fudzeari di realitatea.
3. Nadrealizmul _____ iuva tu anlu 1920.
4. Cubizmul ti prota oarã inshi tu migdani tu _____.
5. Impresionizmul easti _____ a realizmului.

IV. Sum cafî un cadur ângrăpsea-l stilu di pictueari!

V. Leagã-li zboarâli opoziti!

1. Impresionizam	Caduri
2. Cubizam	Realizam
3. Picturi	Impresionizam

VI. Bagă numiri di ninti a cafi unăi frazã, dialoglu s-aibã logicã!

- _____ A: Di cari ispeti?
 _____ B: Ma, cari stil di pictueari lu vrei nai ma multu?
 _____ C: Sots a mei, desi vã intereseadzã arta?
 _____ D: Mini lu voi impresionizmul.
 _____ E: Da, mini multu mi intereseadzã pictura!
 _____ F: Di ispeti cã tu impresionizmul pot s-ufiliscu spectar di colori.

VII. Sulineadzã-li frazili tu cari nu ari conditsional perfectu!

1. Vrea s-aveam zburãtã cu elji, cara s-nji dzãtseai.
2. Cara s-mutreats, vrea s-videats.
3. Noi lucrãm lungu chiro pi aestu proectu.
4. Voi hits oaspits a noshtsrã.
5. Ma s-vream, vrea s-dipiseam lucru.

VIII. Completeadzã-li frazili cu aesti verbi tu conditsional perfectu: vrea s-ai, vrea s-him, vrea s-vrets, vrea s-lucram, vrea s-cãntats!

1. _____, cara s-yineats la contsertul.
2. Cara s-vream, _____.
3. _____ cara s-lucrai cafi dzuã.
4. Cara s-nu nã ancãcem, _____ sots.
5. Cara s-hits aoatsi, _____ s-nã videts.

IX. Leagã-li zboarãli di treili coloni shi ângrãpsea frazã logicã!

1. expozitsii	s-organizeadzã	Tu muzeili	_____
2. stiluri di	Ari multi	pictueari	_____
3. tuts	Lji cãlisii	a mei sots	_____
4. Pictura	di arta	easti parti	_____
5. Cubizml	impresionizmul	easti contra	_____

X. Ângrãpsea-u forma corectã a verbului tu conditsionalu perfectu!

1. Vrea s-lucram/voi s-lucredz pãnã amãnat tora seara. _____
2. Vrea s-tãtsea/va s-tacã, cara s-lji dzãtseam mini. _____
3. Noi aveam agiucatã/vrea s-aveam agiucatã, cara s-earam deadun. _____
4. Mita vrea s-avea aruptã/vrea s-arupã purni, s-nu yinea omnu. _____
5. Va s-aveam/vrea s-aveam avutã cãni, cara s-ascultam. _____

XI. Ângrãpsea un textu ti a ta vreari cãtrã arta, cari artã u vrei nai ma multu, cari stil di pictueari tsã easti nai ma vrut, desi tini pictuedz...

UNITA 4 COMUNICATSII

I. Dă apandăsi pi aesti ântribări!

1. Desi shtii di cându existeadzã Facebook-lu? _____
2. Oaminjlji titsi nai ma multu lu ufilisescu Facebook-lu? _____
3. Tsi tut poati s-adarã pi Facebook? _____
4. Cãts membri poati s-aibã unã grupã pi Facebook? _____
5. Desi Facebook-lu poati s-ufiliseascã ti promovari? _____

II. Ardăpsea-li frazili di dialoglui ta s-aibã logicã!

- A: Nai ma multu ti comunicatsii. _____
- B: Desi ai Facebook shi di cându? _____
- C: Titsi lu ufiliseshtsã? _____
- D: Da, am di ninti doi anj. _____
- E: Tora am tu plan s-adar shi grupã. _____
- F: Desi ai adratã a ta grupã? _____

III. Dghivăsea-u apandăsea shi di nanaparti ângrăpsea-u ântribarea cari corespundeadzã!

1. Da, Facebook easti mrejà sotsialã. _____ ?
2. Altã mrejà sotsialã easti shi Twitter. _____ ?
3. Da, Facebook-lu poati s-hibã shi bun shi nibun. _____ ?
4. Facebook-lu mini lu ufilisescu ti lucru. _____ ?
5. Mini mi informedz di portalili pi Facebook. _____ ?

IV. Continueadzã-l textul di ma-nghios!:

Mini am Facebook. Lu ufilisescu ti contacti cu sotslji a mei. Multi ori mutrescu shi fotografii di a mea soi shi di sotslji a mei, ashitsi că mi informedz cari tsi adarã. Ma Facebook-lu poati s-ufiliseascã shi ti nibuni lucruri. Ca exemplu, _____

V. Completeadzã-li frazili cu aesti zboarã: Facebook, Twitter, converzatsii, contacti, fotografii!

1. Io am multi _____ cu a mei sots dit sculii shi di mähälălu.
2. Voi li mutrits a meali _____ pi a mel Facebook profil.
3. Azã malju dzã tuts au _____.
4. Shi _____ easti mreji sotsialã.
5. Facebook-lu da posibilitati shi ti _____ pi chat.

EXERCITII EXERCITII EXER

VI. Zboarăli aesti leagă li cu explicarea cari corespundează!

1. Facebook	- aparat electronic ti zburari pi mari lărdzimi.
2. Twitter	- adrari ligatură shi zburari cu alti persoani.
3. Evenmentu	- mreją sotsială iu poati s-ângrăpsească 140 di caracteri.
4. Comunicatsii	- activitati pi Facebook ti informari a sotslor ti partitsipari.
5. Telefoni	- mreją sotsială ti comunicari shi ti informari.

VII. Sum cafi cadur ângrăpsea-l zborlu cari corespundează!

VIII. Completează-li frazili cu forma pasivă di indicativ prezentu di aesti verbi: eshtsă agiutat, hits apruceati, him vidzuts, suntu ântribats, escu intrat!

1. Io _____ tu cafine.
2. Voi _____ di directorlu a sculiiljei.
3. Tini _____ di părintsălji a tăi.
4. Noi _____ tu parcul.
5. Elji _____ ti impresili di piesa.

IX. Completează-li frazili cu forma pasivă di conjunctiv prezentu di aesti verbi: s-escu păltit, s-earam vinduts, s-escu tsănută, s-earats hărsits, s-eshtsă tu ândreptu!

1. Noi _____ nu ari s-nă alumtam ti ândriptatea.
2. Mini _____ lungu chiro, va mi jilesu.
3. Voi _____, va s-căntats deadun cu noi.
4. Tini _____, io totna va s-escu pi a ta parti.
5. Io _____ multu, va s-lucedz nica ma multu.

X. Ângrăpsea tsi mindueshtsă ti ufilisearea a mrejilor sotsiali, ti Facebook, Twitter, titsi tini personal li ufiliseshtsă nai ma multu aesti mreji sotsiali, cari suntu argumentili pozitiv, a cari negativ ti ufilisearea a lor...

UNITA 5 IDEOLOGHII, RELIGHII

I. Apândăsea pi ântribârli di ma-nghios!

1. Cându ti prota oară s-ufilisi zborlu ideologhii?

2. Desi ideologia poati s-priaducă ti conflicti tu ună sotsietati?

3. Desi ideologia poati s-hibă shi factor integrativ tu sotsietatea?

4. Titsi s-alumtă ideologia progresivă?

5. Cari easti scupolu a ideolghiiljei reactsonară?

II. Ângrăpsea cari di aesti frazi suntu corecti(C), a cari suntu alutusiti(A)?

1. Politica nu easti ideologhii. _____
2. Mutrită pit istorii, oaminjlji pistipsea tu totemi. _____
3. Totemi suntu ponj di cari dipendă bana a oaminjlor. _____
4. Simbolu a crishtinitatiljei easti crutsea. _____
5. Islamlu easti pisti monoteistă. _____

III. Completeadză-li frazili cu aesti zboară: pisti, ideologhii, pistusini, Crutsea, Buda!

1. _____ easti ayisit dascal.
2. Ari _____ progresivă shi reactsonară.
3. _____ easti simbol di pisti a crishtinitatiljei.
4. Voi avets _____ tu sotslji a voshtsă.
5. Cafî ună _____ lipseashti s-u tinjisim.

IV. Leagă-li dauli coloni shi construeadză frază logică!

1. Tini eshtsă crishtin	- a Uvreilor.
2. Iudeizmu easti relighii	- documentu easti Curanlu.
3. Ti musulmanjlji nai ma importantu	- trening a măduăljei cu ânvitsari shi meditatsii.
4. Fără diferentsă a pistiljei	- shi pistipseshtsă tu Dumidză.
5. Metodili a budizmului suntu	- tuts lipseashti s-nă tinjisim.

V. Dă apandăsi pi aesti ântribâri!

1. Pi tsi bagă actsentu politica ca ideologhii? _____
2. Cari suntu dimenziili a ideolghiilor polititsi? _____
3. Căti pârtsă ari cafî ună ideologhii politică? _____
4. Spuni ândau ideologhii polititsi! _____

VI. Ȃngrăpsea nanaparti: cari suntu propozitsii, a cari suntu frazi!

1. Tasha cântă. _____
2. Marica s-ăndreapsi ta s-ducă tu disco _____
3. Featili s-dusiră la teatru s-mutrească piesă. _____
4. Mini măcai pâni shi inshii nafoară. _____
5. Puilu azboairă. _____

VII. Ȃntsercljeadză tu cari di aesti frazi ari propozitsii independentă negativă!

1. Voi hits featu livendi.
2. Ficiorlu nu ănceatsă multu.
3. Fratili a mel vini dit Frantsii.
4. Voi nu putets s-mi videts.
5. Cană di noi nu shtii iu s-dusi Sulta.

VIII. Completeadză-li propozitsiili subordonati cari dipendă di propozitsia printsipală!

1. Mini ănvitsam tu udălu a mel, _____.
2. Ȃngrăpsea-u aestă carti, _____.
3. Ȃnchisits pi cali măni di tahina, _____.
4. Nu earam la sculii _____.
5. Căntats mushat, _____.

IX. Ȃngrăpsea tsintsi propozitsii independenti afirmativi!

1. _____.
2. _____.
3. _____.
4. _____.
5. _____.

X. Ȃngrăpsea tsi shtii ti crishtinitatea ca relighii!

IX. Ȃngrăpsea cari alti relighii li cānoshtsă!

UNITA 6 NALI LĂNGORI

I. Dă apandasi pi aesti ântribări ligati cu adictsia a oaminjlor!

1. Cari easti ispetea ti ufiliseari a alcoholui shi alti supstansii psihoactivi?

2. Desi oaminjlji cari suntu adictsă, minduescu pi consecventsili negativi?

3. Desi droga s-ufiliseashti tu meditsina?

4. Catsi easti bana a familiiljei iu s-ufiliseashti alcoholu?

5. Cari factori priaduc, oaminjlji s-facă adictsă di vără productu?

II. Spuni cari di aesti frazi suntu corecti(C), a cari alutusiti(A)!

1. Tu lumea tută nai ma lărdzită adictsii easti alcoholu.	_____	C
2. Nai ma naua adictsii easti cofeinlu.	_____	A
3. Tsigărli s-vindu tut ma niheam.	_____	A
4. Nai ma veacljea supstansă psihoactivă easti cofeinlu.	_____	C
5. Droga easti farmac, cari s-ufiliseashti tu meditsina.	_____	C

III. Băgats numir ninti di cafi replică a dialoglui tă s-aibă loghică!

- Nico: Da, mini am avdzătă, shi atsea easti problem serioz a cafi unăi sotsietati.
- Mita: Mini pot s-organizedz ună tribină ti adictsia di droga. A tini Zica?
- Steryia: Desi shtits că tu chirolu di ază creashti numirlu a oaminjlor cari suntu adictsă?
- Tira: Dealiheea easti ashitsi: Aidi s-ahurhim noi ună campanji contra adictsia!
- Zica: Ideia easti multu bună. Mini va s-organizedz campanji pit sculiili shi ashitsi tuts va s-didem ună njică, ma importantă contributsii.

IV. Apândăsea pi aesti ântribări ligati cu textul di ma-nsus!

1. Desi tu chirolu di ază creashti numirlu a oaminjlor cari suntu adictsă?	_____
2. Cari dzătsi că adictsia easti problem serioz a cafi unăi sotsietati?	_____
3. Cari da propuniri ti campanji contra adictsia?	_____
4. Cari poati s-organizeadză tribină ti adictsii di drogă?	_____
5. Tsi va s-organizeadză Zica?	_____

V. Cafi un zbor ân ligătură cu adictsia, leagă-l cu explicarea cari corespondeadză!

1. Alcoholizam	- adictsii di Internet, compiuter, mreji sotsiali.
2. Tehnica modernă	- adictsii di multi turlii di drogă.
3. Cofeinlu	- adictsii di afumari tsigări.
4. Tsigărli	- adictsii a oaminjlor di consumari alcohol.

VI. Sum cafi cadur ăngrăpsea ti catsi turlii di adictsii easti zbor!

VII. Ăngrăpsea-u forma corectă di subiectul ca adjectiv!

1. Hărioshlji/Elji totna suntu ghinivinits.
2. Ficiorlji/gionjlji suntu criscuts.
3. Mintimenlu/Omlu totna ari tsi sã spunã.
4. Călitlu/El nu lji pistipseashti a agiunlui.
5. Elji/nărăitslji nu zburără tsiva.

VIII. Frazili di ma-nghios completeadzã-li cu predicat nominal: easti livendu, suntu mintimeni, suntu cărtilivoshi, eshtsã mushatã, easti mari.

1. Casa _____.
2. Ficiorlji _____.
3. Featili a voastri _____.
4. El _____ om.
5. Tini _____ featã.

IX. Ăngrăpsea tsintsi frazi cu atribut ca substantiv!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

X. Ăngrăpsea un textu ti alumtarea contra diferentili turli di adictsii, dã propuniri cum nai ma lishor omlu poati s-alumtã shi s-nu hibã cama adictu di alcoholu, droga, tsigârli, tehnologia modernã...

UNITA 7 PLANURLI TI YINITORLU

I. Dă apandăsi pi ântribârli ligati cu textul sum titlu «Tu cari profesii ti vedz tini»?

1. Titsi Anghela va s-hibă yiatrisă? _____
2. Tsi facultati lipseashti s-dipisească Anghela ti yiatrisă? _____
3. Desi suntu greali studiili ti meditsina? _____
4. Titsi easti atractivă Facultatea ti turizmu? _____
5. Cari va s-hibă expertu ti producti di carni shi lapti? _____

II. Completeadză-l textul cu zboarâli tsi lipsescu: profesiiļei, ânvitsâm, Facultati, yiatrisă, injinjer, yisili, profesoară...

Anlu scular dipiseashti. Io shi Zoia ã ândridzem s-nã ângrâpsim la vărã facultati. Alidzearea a _____ easti multu importantă ti a nostru yinitor. Maria va s-hibă foto model. Anghela va s-hibă _____, Panci va s-âdreagă programi ti computer shi ti atsea va s-ângrâpsească la _____ ti informatică ta s-hibă _____, a soatsa a noastră Mihaela va ta s-hibă _____ pi limba frantsuzească. Tuts noi him bunj sculari, _____ multu, avem shteari, shi pistipsescu că va li realizăm _____ a noastre.

III. Apândăsea pi ântribârli ligati di textul di ma-nsus!

1. Iu lipseashti s-ângrâpsească scularļi? _____
2. Desi profesia easti importantă ti yinitorlu a omlui? _____
3. Tsi va s-hibă Anghela ună dzuă? _____
4. Catsi programi va s-adară Panci? _____
5. Cari easti yislu ali Mihaeli? _____

IV. Ardăpsea-li zboarâli shi construeadză frază ta s-aibă logică!

1. multu easti al tati interesantă Profesia. _____
2. nalili informeadză ti Jurnalitul actuali. _____
3. oaminļli lji yitripseashti Yiaturlu. _____
4. realizai a meu Mini lu yislu. _____
5. multi Cântătoara turnei adră contserti shi. _____

V. Apândăsea pi ântribârli di ma-nghios!

1. Căts anj easti Facultatea ti meditsină? _____
2. Tsi easti nai ma importantă ta s-hibă dascalu bun? _____
3. Tsi lipseashti s-adară cântătorlu, ta s-hibă cânăscut? _____
4. Cari profesii ari bună perspectivă tu chirolu di ază? _____
5. Catsi problemi poati s-aibă IT injinjerlu? _____

EXERCITSIILE EXERCITSIILE EXERCITSIILE

VI. Sum cafi un cadur āngrāpsea cari tsi profesii ari!

VII. Āntsercljeadzā tu cari di aesti frazi easti ufilisitā vārā di conditsiili!

1. Udi māni, va s-ahurhescu s-āngrāpsescu.
2. Cara s-pots, va s-nerdzā la promotsia a cartiljei al Costa.
3. Cara s-aveam pututā, vrea s-aveam āncupāratā un stog di cārtsā.
4. Cari ari oara, dzāsi dascalu, s-ducā s-u veadā piesa di teatru.
5. Cara vrurā, s-dusirā.

VIII. Pi ningā cafi frazā bagā-l semnul I, II icā III, di cari conditsii sta zbor!

1. Va u cālitedz Lumea tutā, cara s- nji si cadā loto. _____
2. Tinirlji va s-dipisescā cu examenili, cara s- ānveatsā la chiro. _____
3. Cara s-aveam oarā, vrea u vizitam shi bāsearica atsea veacljea. _____
4. Vrea u videam Maria, cara s-nirdzeam ma aghonja. _____
5. Cara s-avea āngrāpsitā carti, vrea s-avea apāndāsitā ma aghonja. _____

IX. Completeadzā-li frazili cu formili di verbili tu parantezā tsi convinā!

1. Va s-am ma buni rezultati la examen, cara (ānveatsā) _____ ma serioz.
2. Tuts vrea s-yinā, cara (shtii) _____ cā suntu cālisis.
3. Cara s-aveai informatsii (poati) _____ s-ti tornji shi la Tana.
4. Vrea s-avea dipisitā lucru, cara (shtii) _____ regulili a firmāljei.
5. Cara s-pot, (continuā) _____ cu ciasurili pi limba armāneascā!

X. Āngrāpsea un textu ti yisili a tali, ti profesia a ta, tsi vrei s-eshtsā cāndu va s-creshtsā, tsi vrei s-lucredz, di cari ispeti lu vrei atsel lucru...?

UNITA 8 TIHI BUNĂ!

I. Tu cari di aesti frazi nu ari superstitsii?

1. Baba va nã mutreascã pi cafe!
2. S-videm tsi nã ângrãpseashti tu horoscop!
3. Vearsã apã tu lilici, t-as ducã ghini!
4. Nu trets sum scarã, adutsi nibunii!
5. Treatsi matsã dininti a nau, mutrea s-nu u caltsã!

II. Leagã-li zboarãli cu sens opozit!

Bunii	-	taxirati
Modernu	-	gheneroz
Egoistu	-	dezorganizat
Organizat	-	nibunii
Tihi	-	veclju

III. Tsi mindueshtsã cã ânseamnã aesti frazi?

1. Toarnã-ti acasã, cara s-tsã tai calea matsã lai.

2. Di iu sã-shteam, nu nji mutri baba pi café!

3. Dãnãsi pi tini unã mãrushu, ti tini nu ari yiarna.

4. Arucã apã, tut s-lã sã ducã ca pi apã.

5. Nu, nu, ângãtan, nu tritsets sum scarã.

IV. Completeadzã-li frazili cu zboarãli: nibunilji, semnu, taxirati, pistipsescu, tihi!

1. Desi pistipseshtsã tu _____ ?
2. Mini nu _____ tu ahtãri lucru.
3. Cari _____ di zodiac eshtsã?
4. Tsi lai _____ nã aflã!
5. Matsã lai cara s-tsã talji calea va tsã aducã _____.

V. Bagã-li zboarili pi aradã shi adarã frazi!

1. (aseara, vinirã, di la excursii, Scularlji)

2. (dipisi , fãrã, problem , Examenlu, canã)

3. (vearã, tu Turchii, la discurmari, Aestã, va s-nirdzem,)

4. (Frantsii, azã, Featili, ânchisirã, ti)

5. (tsi, horoscop, tu, Dghivãsea, ângrãpseashti)

VI. Ti cari complementu sircomstantsial easti zbor tu cafi frazã:(scupolu-S, modlu shi cantitatea-MC, timpul-T, loclu-L, cauza-C)

1. Măni, va s-anchisim aghonja s-agiundzem la chiro. _____
2. Nora s-dusi până ămpăzari ti verdzături shi yimishi. _____
3. Scularlji peanarga dipisea cu examenlu dit soni. _____
4. Ti jali mari, nu putură s-agiungă la chiro, lă trapsi trenlu. _____
5. Nearsim tu tsentrul comertsial, s-nă priimnă. _____

VII. Completeadzã-li frazili cu complementul sircomstantsial cari indicã loc (tu sculii, munti, aoatsi, până, Londra)

1. Ti tini va s-nergu _____ la Lună cara s-nji dzâts.
2. _____, ari alti reguli tu sculii shi tu sotsietati.
3. Mi duchescu multu ma ghini cându neardzim tu _____.
4. Mihaela shi Stela eara _____ ta s-priimnă.
5. Cusurinlji a lor suntu nai ma bunjlji scular _____.

VIII. Tu cafi di aesti frazi ufilisea-l complementul sircomstantsial tsi convinã!

1. Earam _____ ta s-u ved naua piesă al Goran Stefanovski.
2. _____, va s-anchisim pi cali ti tu Americhii.
3. Mita, _____, mutrii pit firidă cã vream s-ved cari yini.
4. Fudziră _____ cã avea cali lungă s-treacă până acasă.
5. Āncupărarã _____ hãri ti soaia tutã cari lji ashtipta.

IX. Āngrăpsea cãti unã frazã cu cafi tip di complementul sircomstantsial (scupolu, modlu shi cantitatea, timpul, loclu, cauza).

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

X. Unã soatsă lipseashti s-ducã la examen shi tini vrei s-u āncurajedz. Āngrăpsea-lji un e-mail shi oarã-lji tihi shi suxes!

UNITA 9 INOVATSII TSI U ALĂXIRĂ LUMEA

I. Leagă-li expresiili cu explicatsiili!

1. Inovator - nali lucrî cari suntu discoperiti.
2. Cercetări - cându autorlu ângrăpseashti ti bana a lui.
3. Inovatsii - om di shtiintsă cari adară nali lucrî.
4. Pricunushteri - actsii ti aflari cum easti situatsia reală tu vără domen.
5. Autobiografia - adrari tinjii a vărnuî ti lucrulu a lui.

II. Adară frazi cu zboarăli cari suntu dati!

1. (easti, cânăscut, El, shi, mari, inovator)

2. (domenlu, Cariera, matematica, a lui, ahurhi, tu, di, shi fizica)

3. (eara , Pupin, om, di, inovator, shi, shtiintsă, ma, mari)

4. (Ti tuti, Mihailo Pupin, atseali, shi multi, inovatsii, avu, premii)

5. (Pininga, Pupin, zârtsinili, nu, suxeslu, sh-li, agârshi)

III. Cu cari di aesti frazi pots sã spunj admirari ti lucru ică ti vără persoană?

1. Căt scumpă easti aestă carti!
2. Cătă interesantă piesă mutrim aseara!
3. Tsi mintimen om easti d-nul Miha!
4. Tsi nibună tabieti ari Mita!
5. Ti mirachi mari, tsi mushati picturi!

IV. Află-li ântribărli ică apandăsili tsi convină!

1. Cari eara profesia al Nicola Tesla? _____.
2. _____? El easti cânăscut tu sfera di electro-magnetizmul.
3. Dupu cari inovatsii Tesla s-featsi nai ma cânăscut om di shtiintsă?

4. _____? Tesla dupu caracterlu eara extsentric.
5. Desi avearea lji eara importantă al Nicola Tesla? _____

V. Catsi suntu aesti frazi: Juxtapusã-J, coordonatã-C icã subordonatã-S?

1. Fumeljli nã suntu tiniri, vor sã rãzbuneadzã. _____
2. Premia easti amintatã cu lucru shi ti atsea mi mãrescu. _____
3. Cara didea ploai, nu inshim. _____
4. Aseara, inshim pit duchenji, âncupãrãm multi lucrui shi tu soni bium cafe. _____
5. Cã nu earam aoatsi nu u vidzum oaspita a voastrã. _____

VI. Pi ninga cafì unã di frazili ângrãpsea tsi turlui easti: di cauzã, di loc, di scupo, di mod, contsesivã!

1. Nu putum s-neam la expozitsii, tsicara cã vream. _____
2. Spunets tsi vrets ti beari, tã s-cãftãm. _____
3. Cum shteam, ashi spush. _____
4. Nu vini la sculii, cã ari turnir di tenis. _____
5. Mini nergu la sculii iu s-dutsea shi mama a mea. _____

VII. Leagã-li pãrtsili di frazã tã s-aibã loghicã!

1. Vream multu s-nirdzem la teatru	- cã lã lipseashti nau.
2. Vrea s-u âncupãrã amaxea	- s-turnarã, eara, deadun.
3. Vinirã treilji deadun shi	- ma cãdzui lãndzidã.
4. Cum sh-adrã	- tsi vor pãrintsãlji a lor.
5. Fumeilji daima vor	- ashi sh-aflã!

VIII. Cari di nalili tehnologii cari s-ufilisescu azã tsã easti nai ma interesantã icã nai ma importantã shi tãtsi? Spuni nai ma niheam trei argumenti!

IX. Ângrãpsea un textu ti vãrã inovatsii tsi mindueshtsã cã dupã 30 di anj poati s-easã tu migdani!

UNITA 10 TSI ARI PI TV

I. Leagă-u cafi emisii cu contsănirea tsi convină!

A - Telenautăts

___ Tu emisia di ază avem trei preacii cari va s-alumtă cu shteara a lor ti nai ma marea premii.

B – Tele comedii

___ Vă informăm ti nai ma nalili activitătă a Guvernului ali RM, ăn ligătură cu investitsiili xeani.

C - Quiz

___ *Vacantsă la amari*-reghistrari a activitătăslor di veara la amari di punctu di videari a unui tinir. Ună săhati di arăs shi shicăi.

II. Ti catsi turli di programă easti zbor?

Io multu voi s-mutrescu programă iu să zburashti ti animalii shi bana a lor .

_____ Ficiorlji a mei multu vor s-mutrească maciuri di tenis.

_____ A ta njică feată multu li mutreashti ma, s-nji spun ăndreptu sh-io li voi.

_____ Interesantă, sh-mini li shtiu apăndăserli pi ma multi ăntribări.

_____ Dixerli shidem shi deadun u mutrim nai ma nau epizodă .

III. Tu cari di aesti frazi ari exprimari di preferentsă!

1. Mini ma multu voi s-mutrescu programă documentară.
2. Io nu mutrescu TV programă că nu am chiro.
3. Mama nu li va tele serialili ma, li mutreashti reportajili.
4. Miha mutreashti tut ma, li prefereadză emisiili sportivi.
5. Eali lucreadză multu shi nu au chiro ti răzbunari.

IV. Umpli-li goalili locuri tu textul di ma-nghios cu zborăli tsi s-uidisescu tu contextul! (comunicheadză, comunicatsia, adictsia, singuri, cercetări, navigheadză, mreji, compiuterlu)!

Ti hiilu a mel nai ma bunlu sots easti _____. Nai ma marea parti di chirolu liber lu treatsi cu el ma tsi exact adară, nu shtiu. Diferenti _____ dimonstreadză că ma multu di giunitati di taifili tu văsiljia a noastră au ma multi compiuteri. Ashi că, ăn ghegeneral fumelji _____ fără cană contolă di partea a părintsălor _____ pi Internet, _____ cu multi persoane ni cănăscuti. Tsi tut mutrescu ică adară pi _____ sotsiali?! Ma, s-pari că un di ma mărlu problemi easti _____ di compiuter shi adictsia di _____ pi mreji sotsiali.

V. Bagă-l pi aradã dialoglu di ma-nghios!

- _____ Nu shtiu, naforã vearsã, a tu cafine nu nji si dutsi.
- _____ Nu, nu voi ahtari tip di filmuri.
- _____ Tsi s-adrãm tora seara, ai vãrnã idei?
- _____ Pot s-aduc horor filmuri shi s-mutrim deadun tuts.
- _____ E, ghini, va-s aduc comedii, shi tuts s-nã relaxãm cu arãs? Poati, dimi!?

VI. Bagã-li pi aradã zboarãli dit parantezã shi formeazã frazã corectã!

1. (telefoneadzã, Dona, a ljei, cafi dzuã, la pãrintsã)

2. (lji, Scularlji, a dascalãljei, deadirã, lilici)

3. (nau, io, ancupur, Cafì mes, cãrtsã)

4. (a ljei, tu lucrulu, Lena, mari suxes, ari)

5. (deadi, multi, Sculia, bunjlji, premii, ti nai ma, sculari)

VII. Dit fraza di ma-nghios scoati-l cafi elementu!

Oani lã li deadi hãrli a fumeljlror ti Anlu Nãu, ninti di tsinã.

1. Subiectu _____
2. Predicat _____
3. Complementu directu _____
4. Complementu indirectu _____
5. Complementu sircomstantsial _____

VIII. Ângrãpsea un e-mail a sotslui a tãl shi spuni cum lu trets chirolu dupu prãndzu cãndu nu yeshi, tsi canal mutreshtsã, cari tip di programã preferedz, cu tsi nai ma ghini ti rãzbunedz!

UNITA 1 IDGHI DA ... MA DIFERENTI!

I. 1. Muljerli shi bārbatslji nu suntu totna egali; 2. Da, pi aestā temā suntu lipsiti multi tribini; 3. Tu ma multi sferi s-ducheashti cā muljearea easti discriminatā; 4. Natsiunili Uniti u ānseamnā dzuā internatsionalā a muljerlor di 8 di martsu, anlu 1975; 5. Dzua Internatsionalā a muljeariljei s-ānseamnā ta s-aducā a minti cā muljearea cu bārbatlu lipseashti s-li aibā idghili āndrepturi.

II. 1. Mita; 2. Hrista; 3. Cola; 4. Mihail; 5. Panci.

III. 1. Tema a textului easti egalitatea a muljeariljei cu bārbatlu; 2. Hrista dzātsi cā nu ari diferentsā anamisa di muljearea shi bārbatlu; 3. Cola dzātsi cā tuts li lucreadzā tuti profesii; 4. Da, tu vārā companii nica ari discriminari a muljeariljei; 5. Concluzia easti cā tut s-alāxeashti peanarga-narga.

IV. 1. Mascurlji pot s-li lucreadzā tuti profesii; 2. Cana nu va s-hibā discriminat; 3. Ti āndrepturli a muljerlor s-alumtā shi Natsiunili Uniti; 4. Muljerli

lucreadzā shi ca piloti; 5. Muljerli shi bārbatslji lipseashti s-hibā egali.

V. 1. Muljearea; 2. Discriminats; 3. Egalitati; 4. Alumtats; 5. Āndrepturli.

VI. 1. La mini la lucru tuts him egali; 2. Lipseashti s-nā alumtām contra discriminarea; 3. Āndrepturli a cafī unui om suntu garantati cu nom; 4. Muljearea nu lipseashti s-lucreadzā mash acasā; 5. Tribinili priaduc multu ti realizari a āndrepturor.

VII. 1. S-ai zburātā; 2. S-aveam cādzutā; 3. S-ai vrutā; 4. S-ai faptā; 5. S-avets durnjitā.

VIII. 1. Aveam lucratā; 2. Aveats dzāsā; 3. Aveam agārshitā.

IX. 1. S-aibā cādzutā; 2. S-ai durnjitā; 3. S-avem dzāsā; 4. S-aibā lucratā; 5. S-am avutā.

UNITA 2 REGHIONI CĀNĀSCUTI

I. 1. Ti productsii a yinlui nai ma cānāscut reghion easti Ticvesh; 2. Yinaria Popova Cula s-aflā tu partea di ascapitat a cāsābāului Demir Capia; 3. Yinlu tu Popova Cula s-adarā di sorta Stanushina; 4. Enolog easti expert ti adrari yin; 5. Popova Cula easti analtā 17 di metri.

II.1. Yinarii; 2. Plantaji; 3. Sortā; 4. Ayinji; 5. Locatsii.

V. 1. Mini cānosecu multi sorti di auā; 2. Tu RM ari conditsii ti productsii a yinlui; 3. Popova Cula easti yinarii atractivā; 4. Yinlu a nostru easti largu cānāscut; 5. Yinlu easti bun ti sānātatea.

VI. 1. Ayinji - plantaji cu zārtsini di ayinji cari da auā; 2. Auā - fructi cu njits granuli; 3. Enolog - expertu ti adrari yin; 4. Reghion - ma mari localitati cu idghi caracteristichi di clima; 5. Sorta di auā - turlii di auā di cari s-adarā yin diferentu.

VII. 1. COI; 2. COI; 3. COD; 4. COI; 5. COD.

VIII.1. U; 2. Nā; 3. Nā; 4. Ti; 5. Mi.

IX. 1. Lā; 2. Tsā; 3. Nā; 4. Nji; 5. Vā.

UNITA 3 ARTA TU BANA A MEA

I. 1. Pi 23 di ximedru, anlu 2013, expozitsia al Nicola Martinoschi s-tsānu tu Daut Pashin Amam; 2. Dupu originā, Nicola Martinoschi easti Armān; 3. La aestā expozitsii eara prezentati 50 di caduri; 4. La aestā expozitsii eara konzervati shi prezentati picturili: Act shi Lilici; 5. Valoarea a picturilor al N.Martinoschi easti fārā mardzinā.

II. 1. La expozitsia eara prezentati multi picturi; 2. Dupu originā Martinoschi easti Armān; 3. Io cālisiu multsā oaspits la expozitsii; 4. Nicola Martinoschi easti cānāscut pictor; 5. Ari picturi di ma multi stiluri.

III. 1. Regulili; 2. Romantizmu; 3. Ahurheashti; 4. Frantsii; 5. Reactsii.

IV. Impresionizmu, Realizmu, Cubizmu.

V. 1. Impresionizam – Realizam; 2. Cubizam – Impresionizam; 3. Picturi – caduri.

VI. 1. C; 2. E; 3. A ; 4. F; 5. B; 6. D.

VII. Tu frazili 3 shi 4 nu ari conditsional perfectu.

VIII. 1. Vrea s-cāntats; 2. Vrea s-lucram; 3. Vrea s-ai; 4. Vrea s-him; 5. Vrea s-vrets.

IX. 1. Tu muzeili s-organizeadzā expozitsii; 2. Ari multi stiluri di pictueari; 3. Lji cālisiu tuts a mei sots; 4. Pictura easti parti di arta; 5. Cubizmu easti contra impresionizmu.

X. 1. Vrea s-lucram; 2. Vrea s-tātsea; 3. Vrea s-aveam agiucatā; 4. Vrea s-avea aruptā; 5. Vrea s-aveam avutā.

UNITA 4 COMUNICATSII

I. 1. Facebook-lu existeadzā di la anlu 2004; 2. Facebook-lu nai ma multu s-ufiliseashti ti comunicatsii shi ti informari; 3. Pi Facebook-lu poati s-adarā profil personal, grupā icā Fan page; 4. Unā grupā pi Facebook poati s-aibā 5000 di oaminj; 5. Da, Facebook-lu poati s-ufiliseascā shi ti promovari.

II. 1. B; 2. D; 3. C; 4. A; 5. F; 6. E.

III. 1. Desi Facebook-lu easti mrejā sotsialā? 2. Spuni vārā altā mreji sotsialā! 3. Desi Facebook-lu poati s-hibā shi bun shi nibun? 4. Titsi lu ufiliseshtsā tini facebook-lu? 5. Cum ti informedz tini?

V. 1. Contacti; 2. Fotografii; 3. Facebook; 4. Twitter; 5. Converzatsii.

VI. 1. Facebook - mrejā sotsialā ti comunicari shi ti informari; 2. Twitter - mrejā sotsialā iu poati s-

āngrāpseascā 140 di caracteri; 3. Evenmentu - activitati pi Facebook ti informari a sotslor ti partitsipari; 4. Comunicatsii - adrari ligaturā shi zburari cu alti persoane; 5. Telefoni - aparat electronic ti zburari pi mari lārdzimi.

VII. telegraf, telefoni, aeroplan.

VIII. 1. Escu intrat; 2. Hits aprucheati; 3. Eshtsā agiutat; 4. Him vidzuts; 5. Suntu āntribats.

IX. 1. S-earam vinduts; 2. S-escu tsānutā; 3. S-earats hārsits; 4. S-eshtsā tu āndreptu; 5. S-escu pāltit.

X. Adjectivi interogativi nu ari tu aesti frazi: 1. Voi vinit amānat asārnoapte. 2. Tini vrei s-māts carni shi pasta. 3. Titsi nu vrei s-nerdzā la yiatur?

UNITA 5 IDEOLOGHII, RELIGHII

I. 1. Zborlu ideologhii ti prota oară s-ufilisi tu dipisita a etâljei 18; 2. Da, ideologia poati s-priaducă ti conflicti tu ună sotsietati; 3. Da, ideologia poati s-hibă shi factor integrativ tu sotsietatea; 4. Ideologia progresivă s-alumtă ti lumi cu ma mari humanitati; 5. Scupolu a ideologiiljei reaccionară easti s-alumtă ti idei destructivi a vârnui individuă ică grupă di oaminj cari suntu tu conflictu cu interesili reali a unăi comunitati.

II. 1. A; 2. C; 3. A; 4. C; 5. C.

III. 1. Buda; 2. Ideologhii; 3. Crutsea; 4. Pistusini; 5. Pisti.

IV. 1. Tini eshtsă crishtin shi pistipseshtsă tu Dumidză; 2. Iudeizmul easti relighii a Uvreilor; 3. Ti musulmanjlji nai ma importantu documentu easti Curanlu; 4. Fără diferentsă a pistiljei, tuts lipseashti s-nă tinjisim; 5. Metodili a budizmului suntu trening a măduăljei cu ânvisari shi meditatsii.

V. 1. Politica ca ideologhii actsentu bagă pi alocatsia a puteariljei tu sotsietatea shi ti cari scupo lipseashti s-ufilisească atsea puteari; 2. Dimenziili a ideologiilor polititsi suntu: Scupadz: Cum lipseashti s-functsioneadză sotsietatea shi cum lipseashti s-hibă organizată shi modusili-cum nai ma ghini s-agiungă, s-realizeadză atseali scupadz; 3. Cafî ună ideologhii politică ari trei părtsă: descriptsii a sistemului cari existeadză; vizii ti yinitorlu a sotsietatiljei shi moduslu cum poati shi cum lipseashti s-adară alăxerli tu sfera di politica ta s-adară ună bună sotsietati; 4. liberalizmul, neoliberalizmul, sotsializmul, sotsialdemocratia, konzervativizam.

VI. 1. Propozitsii; 2. Frază; 3. Frază; 4. Frază; 5. Propozitsii.

VII. 1. Propozitsii independenti negativi suntu sum numir: 2, 4 shi 5.

VIII. Completats li frazili dupu vrearea a voastră.

UNITA 6 NALI LĂNGORI

I. 1. Ispetea ti ufiliseari alcohol shi alti supstantsii psihoactivi suntu: năstritseari a problemlui cu cari s-străvăsescu, vor s-veadă cum va s-duchească, vor s-alăxească tsiva tu bana a lor, nu au tsi s-adară, ică ashi s-duchescu cama mări shi ashi ma anclo; 2. Nu, oaminjlji cari suntu adictsă, nu minduescu pi consecventsili negativi; 3. Da, droga s-ufiliseashti tu meditsina; 4. Bana a familiiljei iu s-ufiliseashti alcohol easti multu greuă; 5. Factori cari priaduc oaminjlji s-facă adictsă di vără productu suntu : Conditssiili ti bănari tu sotsietati, factorili familiari, sculia, caracterlu a persoanăljei shi alti...

II. 1. Corectă; 2. Alutusită; 3. Alutusită; 4. Corectă; 5. Corectă.

III. 1. S; 2. N; 3. T; 4. M; 5. Z.

IV. 1. Da; 2. Nico; 3. Tira; 4. Mita; 5. Campanji pit sculii.

V. 1. Alcoholizam - adictsii a oaminjlor di consumari alcohol ; 2. Tehnica modernă - adictsii di Internet, compiuter, mreji sotsiali; 3. Cofeinlu - adictsii di multi turlii di drogă; 4. Tsigărli - adictsii di afumari tsigări.

VI. 1. Alcoholizam, cofein, afumari.

VII. 1. Hărioshlji; 2. Gionjlji; 3. Mintimenjlji; 4. Călitlu; 5. Nărăitslji.

VIII. 1. Easti mari; 2. Suntu cărtilivoshi; 3. Suntu mintimeni; 4. Easti livendu; 5. Eshtsă mushată.

UNITA 7 PLANURLI TI YINITORLU

I. 1. Anghela va ta s-hibã yiatrisã ta s-li yitripseascã oaminjlji; 2. Ti yiatrisã Anghela lipseashti s-dipiseascã meditsina; 3. Da, studiili ti meditsina suntu greali; 4. Facultatea ti turizmu easti atractivã cã va s-poatã s-priimnã pit lumea tutã; 5. Sulta va ta s-hibã expertu ti producti di carni shi lapti.

II. profesiiljei, yiatrisã, Facultati, injinjer, profesoarã, ânvisãm, yisili.

III. 1. Scularlji lipseashti s-ângrãpseascã la Facultati; 2. Da, profesia easti importantã ti yinitorlu a omlui; 3. Unã dzuã Anghela va s-hibã yiatrisã; 4. Panci va s-adarã programi pi compiuiter; 5. Yislu ali Mihaeli easti s-hibã profesoarã pi limba frantsuzeascã.

IV. 1. Profesia al tati easti multu interesantã; 2. Jurnalistul informeadzã ti nalili actuali; 3. Yiaturlu lji yitripseashti

oaminjlji; 4. Mini lu realizai yislu a meu; 5. Cãntãtoara adrã multi turnei shi contserti.

V. 1. Facultatea ti meditsinã easti shasi anj; 2. Ta s-hibã dascalu bun nai ma importantã easti s-u cãnoascã psiha a scularlor, sã shtibã cum s-lucreadzã cu elji, lipseashti s-lji va... 3. Ta s-hibã cãnãscut, cãntãtorlu lipseashti s-adarã multi turnei, contserti, calitureari pit lumea tutã... 4. Tu chirolu di azã bunã perspectivã ari profesia IT injinjer; 5. IT injinjerlu poati s-aibã problemi cu videala, deformiteti pi corpul.

VI. cãntãtoarã, yiatrisã, injinjer.

VII. Conditii easti ufilisitã tu fraili sum numir: 2, 3, 4 shi 5.

VIII. 1. I; 2. II; 3. II; 4. II; 5. III.

IX. 1. S-ânvets; 2. sã shtea; 3. Vrea s-puteai; 4. S-avea shtiutã; 5. Continueadzã!

UNITA 8 TIHI BUNÃ!

I. Superstitsii nu ari tu frazili sum numirlu 3 shi 5.

II. Bunii-nibunii; modernu-veclju; egoistu-gheneroz; organizat-dezorganizat; tihitaxirati.

III. Tuti frazi di exercitsia III ânseamnã superstitsii!

IV. 1. Tih; 2. Pistipsescu; 3. Semnu; 4. Taxirati; 5. Nibunilji.

V. 1. Scularlji aseara vinirã di la excursii; 2. Examenlu dipisi fãrã cana problem; 3. Aestã vearã la discurmari va s-nirdzem tu Turchii; 4. Featili azã ânchisirã ti Frantsii; 5. Dghivãsea tsi ângrãpseashti tu horoscop.

VI. 1. T, S; 2. S, L; 3. MC; 4. C; 5. S,L.

VII. 1. Pãnã; 2. Londra; 3. Munti; 4. Aoatsi; 5. Tu sculii.

VIII. 1. Tu teatru; Mãni; 3. Tora; 4. Aghonjea; 5. Multi. Poati s-aibã ma multi solutsii di apandãsi.

UNITA 9 INOVATSII TSI U ALĂXIRĂ LUMEA

I. 1. Inovator - om di shtiintsă cari adarâ nali lucrî; 2. Cercetări - actsii ti aflari cum easti situatsia reală tu vărâ domen; 3. Inovatsii - nali lucrî cari suntu discoperiti; 4. Pricunushteri - adrari tinjii a vărnu ti lucrulu a lui; 5. Autobiografia - cându autorlu ângrăpseashti ti bana a lui.

II. 1. El easti mari shi cânăscut inovator; 2. Cariera a lui ahurhi tu domenlu di matematica shi fizica; 3. Pupin eara om di shtiintsă ma shi mari inovator; 4. Ti tuti atseali inovatsii Mihailo Pupin avu shi multi premii; 5. Pininga tuti atseali suxesuri, Pupin nu sh-li agărshi zărtsinili.

III. Admirari ti lucru ică ti vărâ persoană să spuni cu frazili sum numir: 2, 3 shi 5.

IV. 1. Nicola Tesla eara eletroinjinjer shi injinjer ti mehanică; 2. Tu cari sferă easti el cânăscut? 3. Tesla s-featsi nai ma cânăscut om di shtiintsă dupu demonstratsia a lui ti comunicatsia fără teli (radiolu); 4. Catsi easti Tesla dupu character? 5. Nu, al Nicola Tesla nu lji eara importantă avearea.

V. 1. J; 2. C; 3. J; 4. C; 5. S.

VI. 1. Contsesivă; 2. Di scupo; 3. Di mod; 4. Di cauză; 5. Di loc.

VII. 1. Vream multu s-nirdzem la teatru, ma cādzu lândzită; 2. Vrea s-u âncupără amaxea că lă lipseashti nau; 3. Viniră treilji deadun shi s-turnară, eara, deadun; 4. Cum sh-adră, ashi sh-află!

UNITA 10 TSI ARI PI TV

I. A - Telenautăts: Vă informăm ti nai ma nalili activitătă a Guvernului ali RM, ân ligătură cu investitsiili xeani. B – Tele comedii: *Vacantsă la amari* - reghistrari a activitătăslor di veara la amari di punctu di videari a unui tinir. Ună sâhati di arăs shi shicăi. C – Quiz: Tu emisia di ază avem trei preacli cari va s-alumtă cu shtearea a lor ti nai ma marea premii.

II. 1. Emisii documentară; 2. Emisii di sportu; 3. Desini animati; 4. Quiz; 5. Serial.

III. Preferentsă s-exprimă tu frazili sum numir: 1, 3 shi 4.

IV. compiuterlu, cercetări, singuri, navigheadză, comunicheadză, mreji, adictsia, comunicatsia.

V. 1. Tsi s-adrăm tora seara, ai vărâ ideii?

2. Nu shtiu, naporă vearsă, a tu cafine nu nji si dutsi.
3. Pot s-aduc horror filmuri shi s-mutrim deadun tuts.
4. Nu, nu voi ahtari tip di filmuri.
5. E, ghini, va-s aduc comedii, shi tuts s-nă relaxăm cu arăs? Poati dimi!?

VI. 1. Dona cafî dzuă telefoneadză la a ljei pârintsă; 2. Scularlji lji deadiră lilici a dascalăljei; 3. Cafî mes io âncupru nau cârtsă; 4. Lena ari mari suxes tu lucrulu a ljei; 5. Sculia deadi multi premii ti nai ma bunjlji sculari.

VII. 1. Subiectu – Oani; 2. Predicat – deadi; 3. Complementu directu – li...hărli
4. Complementu indirectu – lă... a fumeljlor; 5. Complementu sircomstantsial – ti Anlu nău-ti chiro, ninti di tsină – ti chiro.

VOCABULAR

VOCABULAR VOCABULAR

A			
Adets	обичаи	Ăngătan	внимателно
Adictsă	зависни	Animal	животно
Adrari	правење	Ănljeadză	оживува
Adună	собира	Ănseamnă	значи
Aeroplanuri	авиони	Ăntimisi	наследство
Afishi	огласи	Ăntribări	прашања
Află	наоѓа	Ăntsercljeadză	заокружи
Afumari	пушење	Ănvărliga	наоколу
Agărsheashti	заборава	Ănveasti	невести, снаи
Aghonjea	бргу	Aoatsi	овде
Agiută	помага	Apăndăsea	одговори
Agrar	земјоделе	Apleacă	наведнува
Agudi	удри	Aprindeari	палење
Ahăndoasi	длабоки	Aproapea	блиску
Ahapsi	затвор	Apură	одбрани
Ahurheashti	почнува	Apusi	ниски
Alatră	лае	Arădi	се смее
Alatusi	грешка	Arău	тешко, лошо
Alăxeri	промени	Arcoari	ладно
Alăxită	променета	Arshini	срам
Aleadzi	избира	Artă	уметност
Alji	светец	Asărnoapte	синоќа
Alumtator	борец	Ascapitat	запад
Ambistimenj	верници	Ascultă	слуша
Ambitat	пијан	Aseara	вчера
Ămbodghiu	пречка	Ashteptu	чекам
Ambupseashti	бојадисува, фарба	Asigurari	осигурување
Amintă	победи	Asimi	сребро
Amintash	стекна	Aspari	плаши
Ampartă	дели, поделува	Auă	грозје
Ampilteashti	плете	Aumbră	сенка
Anamisa	помеѓу	Aurlari	викање
Ănchiseashti	тргнува	Aush	старец
Ănclidi	затвора	Avdi	слуша
Ăndridzeari	подготвување	Ayinjuri	лозја
Ăngăldzashti	грее, затоплува	Ayisit	свет
B			
Baltă	езеро	Bioscop	кино
Băneadză	живее	Birbii	славеј
Bărbats	мажи	Borgi	должни
Băsearica	црква	Brumar	ноември
Bază	основа	Buiau	боја
Bilingvală	двојазична	Bumbuneadză	грми
C			
Cadi	паѓа	Calezmă	покана
Caduri	слики	Calitureari	патување
Căftari	барање	Cămpu	поле
Cal	коњ	Cănăscuti	познати
Căldură	топлина	Căndu	кога

VOCABULAR VOCABULAR

Cânlji	кучињата	Comportamentu	однесување
Cântata	опеана	Compus	сложено
Cap	глава	Comună	општина
Câpâri	кози	Comunitati	заедница
Cârciun	Божиќ	Conditsii	услов
Carni	месо	Condutsiri	раководство
Cauza	причина	Confirmats	потврдете
Cazuri	случаи	Contemporană	современа
Cearea	расположение	Continueadză	продолжува
Cercetari	истражување	Contributsii	придонес
Cheri	губиш	Creadză	создава
Chipiti	точки, дамки	Creashti	расте
Chiro	време	Crutsi	крст
Chischină	чиста	Culac	погача
Clopati	свона	Cunushmai	познанство
Comertsii	трговија	Cusurinj	братучеди
D			
Daima	постојано	Dipendă	зависи
Dănăseashti	застанува	Dipiseashti	завршува
Deadun	заедно	Discurmari	одмор
Dealieha	навистина	Dischidi	отвора
Descriptsii	опис	Dispozitsii	располагање
Desi	дали	Diverzitati	различност
Detsizii	одлука	Doarmi	спие
Developari	развој	Duchashti	чувствува
Dghivăsea	читаше	Dultsenj	колачи
Diferenti	различни	Dzuă	ден
Dimândârli	пораките		
E			
Editari	издавање	Existeadză	постои
Educatsii	образование	Explicari	објаснување
Egalitati	еднаквост	Expozitsii	изложба
Ets	векови	Exprimari	изразување
Evenmentu	настан		
F			
Farmac	отров	Foc	оган
Fatsă	лице	Fudzi	замина, бега
Feati	девојчиња	Fundator	основач
Ficiori	момчиња	Furi	арамии
Fimiridă	весник		
G			
Găljinj	кокошки	Giunitati	половина
Ghini	добро	Glar	луд
Giăfă	галама	Grai	говор
Giocuri	игри	Greali	тешки

VOCABULAR VOCABULAR

H

Harau	радост
Hărgiti	потрошени
Hărsitã	радосна

Hăryii	мугри
Hoarã	село

I

Idghi	исти
Ilichii	возраст
Importantã	важно
Independentã	независна

Inima	срце
Introdusi	воде
Ispeti	причина
Itii	причина

L

Lăcrător	работник
Lândzit	болен
Lăngoari	болест
Lăptari	млекара
Lapti	млеко
Lărdzitã	раширена
Lăschii	кал
Libertati	слобода
Limbã	јазик

Limbiti	бистри
Limitati	ограничени
Lingvistu	јазичар
Liondar	лав
Lipsitã	потребно
Lishureadzã	олеснува
Literi	букви
Lucreadzã	работи
Lunjinã	светлина

M

Măcãri	јадење
Măhăladz	маала
Malãmã	злато
Manuali	учебници
Mărats	кутри
Martsu	март
Marturiseashti	сведочи
Mascurlji	машките
Măshcãturã	залак
Matsã	мачка
Mesaj	порака
Mindueshti	мисли

Mintea	паметта
Mintimeni	паметни
Mirmintsã	гровишта
Mod	начин
Muldzi	молзи
Multu	многу
Mundialã	светска
Muntsã	планини
Mushat	убав
Mushuteadzã	разубавува
Mutreashti	гледа

N

Nadii	надеж
Năstreatsi	надминува
Natura	природа
Neau	снег
Niarãvdari	нетрпение
Nicuchir	сопственик
Niheam	малку

Niintari	напредок
Nipoatã	внука
Nishteari	незнаење
Nisuxes	неуспех
Njic	мал
Noapti	ноќ
Nuntru	внатре

O

Oarfãnilii	сиромаштија
Oaspits	гости, пријатели
Observeadzã	набљудува
Oclju	око

Ohtsãrlji	ридовите
Oi	овци
Origina	потекло

VOCABULAR VOCABULAR

P

Palma	дланка	Plăcărseashti	замолува
Pâlteashti	плаќа	Plândzi	плаче
Pândzâ	латно	Plichisiti	изделкани
Pâni	леб	Pliguit	ранет
Pâradz	пари	Ploai	дожд
Pârintsâ	родители	Poartâ	носи
Partitsipeadzâ	учествува	Poati	може
Pârtsâ	делови	Polim	војна
Pashti	Велигден	Posibilitati	можност
Pâtidzari	крштевање	Preaclji	пар
Peninsulâ	Полуостров	Preferez	претпочитам
Pericoli	опасности	Premii	награда
Permanent	постојано	Prezentati	претставени
Persoani	личности	Pricunushteri	признанија
Peshtsâ	риби	Prilundzi	продолжува
Picturâ	слика	Primuveara	пролет
Picurari	овчари	Producti	производи
Pidimo	мака	Productor	производител
Pidipsit	изморен	Pronuntsari	изговарање
Piesi	претстави	Proprietati	сопственост
Pisti	вера	Public	јавно
Pistipsescu	верувам	Purtatic	однесување
Pistusini	верба	Pute	никогаш
Pitricutâ	испратена	Putsân	малку

R

Rapid	бргу	Razbunari	забава
Raritet	реткост	Respecteadzâ	почитува
Râscularea	Востанието	Revistâ	списание
Ratsio	разум	Roljea	улога

S

Sânâtoasâ	здрава	Sinfunj	согласни
Sândzâ	крв	Singur	сам
Sârbâtoari	празник	Soatsâ	другарка
Sârbâturiseari	прославување	Soia	роднините
Sclaviljea	ропство	Sotsietati	општество
Scoati	вади	Spectacol	претстава
Scriatâ	напишана	Spirit	дух
Scriitor	писател	Spuni	кажува
Sculii	училиште	Steauâ	звезда
Scumpâ	скапа	Strânipots	правнуци
Scupo	цел	Stranji	алишта
Seaminâ	сее	Strâvâseashti	среќава
Semnu	белег	Suflit	душа
Shcurtu	февруари	Surpat	срушен
Sheadi	седи	Sustsâniri	подршка
Shteari	знаење	Suxes	успех
Shtiintsâ	наука		

VOCABULAR VOCABULAR

T			
Taifa	фамилија	Tipuseari	печатење
Taxirati	несреќа	Totna	секогаш
Teli	жица	Tradutsiri	превод
Tihi	среќа	Tradzi	влече
Timpu	време	Tricu	помина
Tinir	млад	Tseapi	кромид
Tinirami	младоста	Tundi	шиша, стриже
Tinjiseashti	почитува	Tutiputā	стока
U			
Udā	соба	Unic	единствен
Ufiliseashti	користи	Untulemnu	зејтин
Uidiseashti	одговара, средува	Urnimii	совет
V			
Va	сака	Vāts	крави
Valorli	вредности	Veadi	гледа
Vātāmari	убивање	Vivlia	Библија
Vatra	огниште	Vizitā	посети
Y			
Yiarna	зима	Yinlu	виното
Yiatrisā	докторка	Yiptu	жито
Yilii	огледало, стакло	Yitrii	лек
Yinarii	винарска визба	Yixiti	измерени
Yinitor	иднина		

